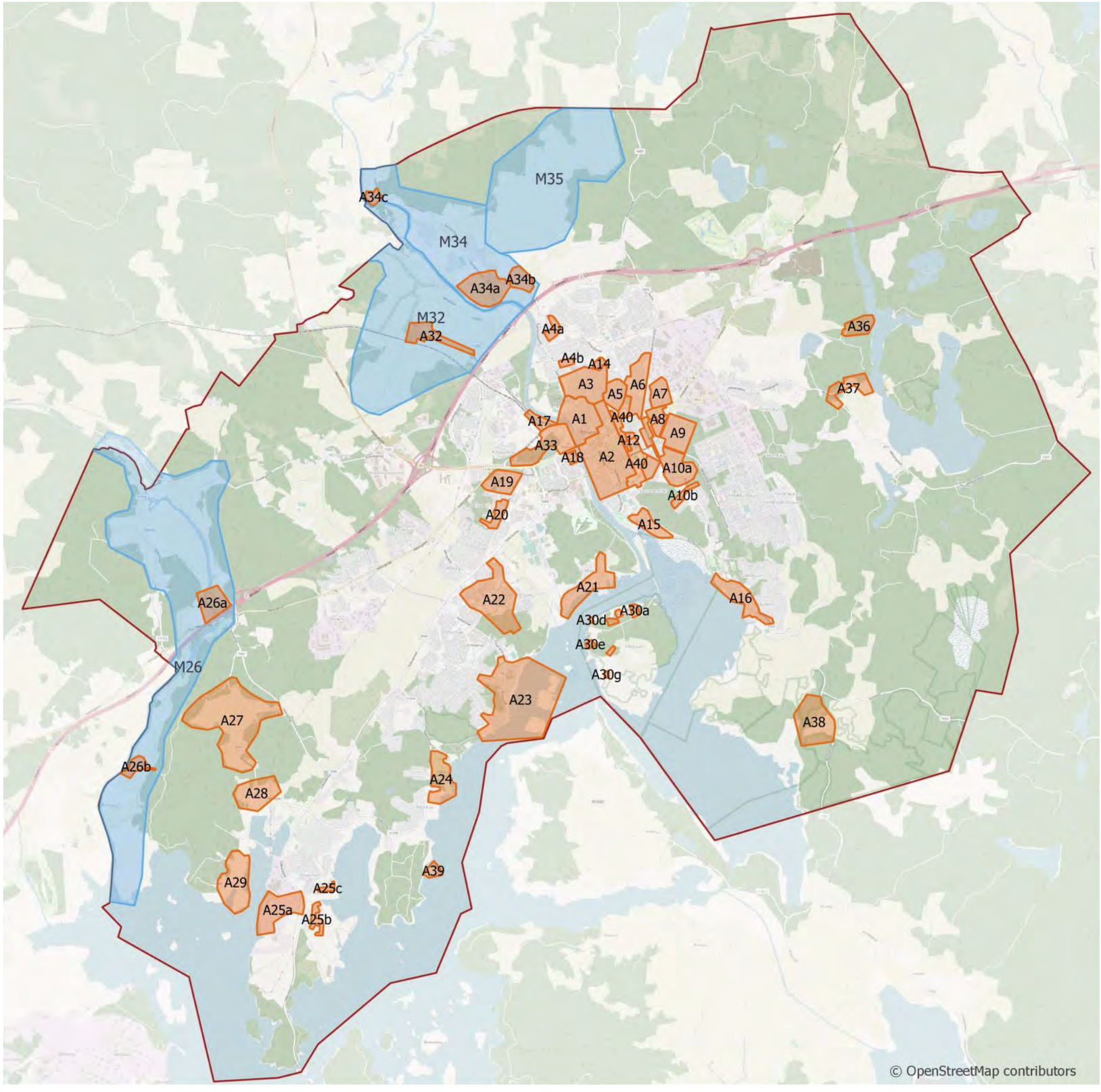

KULTTUURIYMPÄRISTÖN OSA-ALUEET

Laajat kulttuurimaisema-alueet

M26	Mustijoen itärannan kulttuurimaisema
M32	Kiialan kulttuurimaisema
M34	Porvoonjoen itärannan kulttuurimaisema
M35	Karjalaiskylän viljelyaukean asutus

Rakennetun kulttuuriympäristön-alueet

A1	Porvoon vanha kaupunki, pappila ja kahdeksantoistamäki
A2	Empire-kaavan korttelit
A3	Pappilanmäen kulttuuriympäristö
A4a	Järnbölen ja Pappilanpellon kulttuuriympäristö
A4b	Järnbölen ja Pappilanpellon kulttuuriympäristö
A5	Myllymäen kulttuuriympäristö
A6	Antinmäen kulttuuriympäristö
A7	Pohjoisen Tarmolan kulttuuriympäristö
A8	Eteläisen Tarmolan kulttuuriympäristö
A9	Pohjoisen Velkalan kulttuuriympäristö
A10a	Eteläisen Velkalan, Sorsa- ja Lokkitien kulttuuriympäristöt
A10b	Eteläisen Velkalan, Sorsa- ja Lokkitien kulttuuriympäristöt
A11	Sibeliuksenbulevardin kulttuuriympäristö
A12	Soturikylän kulttuuriympäristö
A13	Joonaanmäen kulttuuriympäristö
A14	Lähdepolun asuinkortteli
A15	Aunelan kulttuuriympäristö
A16	Tarkkisen ranta-asutus
A17	Rautatieaseman kulttuuriympäristö
A18	Länsirannan puukaupunkikorttelit
A19	Näsin pientaloalue
A20	Peippolan pientaloasutus
A21	Uddaksen ranta-asutus
A22	Gammelbackan lähiö ja kartanopuisto
A23	Hamarin kulttuuriympäristö
A24	Haikon kulttuuriympäristö
A25a-c	Tolkkisten kulttuuriympäristöt
A26a	Drägsbyn kartanoympäristö
A26b	Brasaksen kartanoympäristö
A27	Langiksen viljelyaukea
A28	Sillvik ja Bryggars
A29	Ala-Sillvikin ranta-asutus
A30a-g	Sikosaaren luotsi- ja huvila-asutus
A32	Kiialan kartanoympäristö
A33	Näsinmäki ja hautausmaa
A34a	Suomenkylä
A34b	Bergstan kartanoympäristö
A34c	Kallolan kartanoympäristö
A36	Domargårdin kartanoympäristö
A37	Veckjärven vanha kyläympäristö
A38	Stensbölen kartanoympäristö
A39	Björkholmin luotsisaari
A40	Empirekaupungin reunavyöhyke

A1. PORVOON VANHA KAUPUNKI, PAPPILA JA KAHDEKSANTOISTAMÄKI

Inventointi 2021 Muutosherkkyys A

Porvoon vanha kaupunki on Suomessa ainutlaatuinen keskiaikainen kaupunkiympäristö, jossa on hyvin säilynyt keskiaikainen asemakaava, katuverkosto ja tonttirakenne. Aluetta leimaavat kapeiden kadunvarsien tiiviisti rakennetut pihapiirit, joiden rakennuskanta on pääosin 1700-luvulta. Vanha Porvoo jokimaisemineen ja linnamäkineen on osa suomalaista kansallismaisemaa.

Tässä selvityksessä rajattuun Porvoon vanhan kaupungin, pappilan ja kahdeksantoistamäen kulttuuriympäristöön on sisällytetty Vanhan Porvoon keskiaikaiset korttelialueet, eteläinen Pappilanmäki ja pappila, sekä näihin liittyvä joen länsiranta. Alue rajautuu etelässä ja idässä Vanhan Porvoon asemakaava-alueen mukaan, pohjoisessa alueeseen on lisäksi sisällytetty Pappilanmäen eteläosa, joka on osa samaa maisemallista ja kaupunkirakenteellista kokonaisuutta. Vanhan Porvoon ja Porvoon Linnanmäen valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö on laajempi ja sisältää myös Linnanmäen alueen.

Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

Nykytilaa kuvaavassa havainnekuvassa hahmottuu hyvin tiivis keskiaikainen kaupunkirakenne ja Porvoolle ominaiset joenrannan korttelit pitkine makasiinirakennuksineen. Kuva Ortoilmakuva ja peruskartan rakennukset/ Porvoon kaupunki.

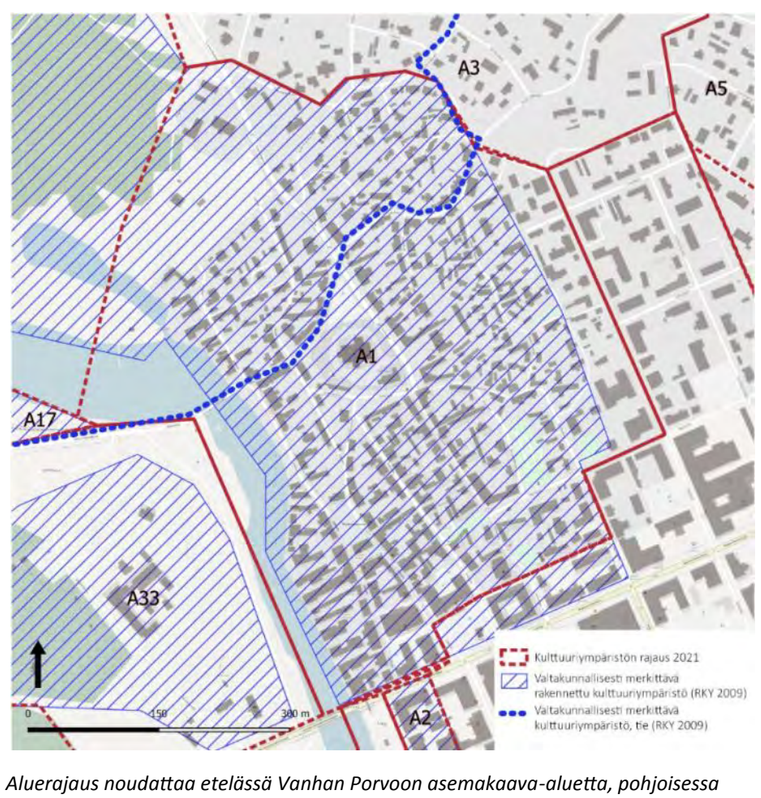

Aluerajaus noudattaa etelässä Vanhan Porvoon asemakaava-aluetta, pohjoisessa alueeseen on lisäksi sisällytetty Pappilanmäen eteläosa. Rakennuskanta on pääosin 1760 ja 1820 väliseltä ajalta.

A1. PORVOON VANHA KAUPUNKI, PAPPILA JA KAHDEKSANTOISTAMÄKI

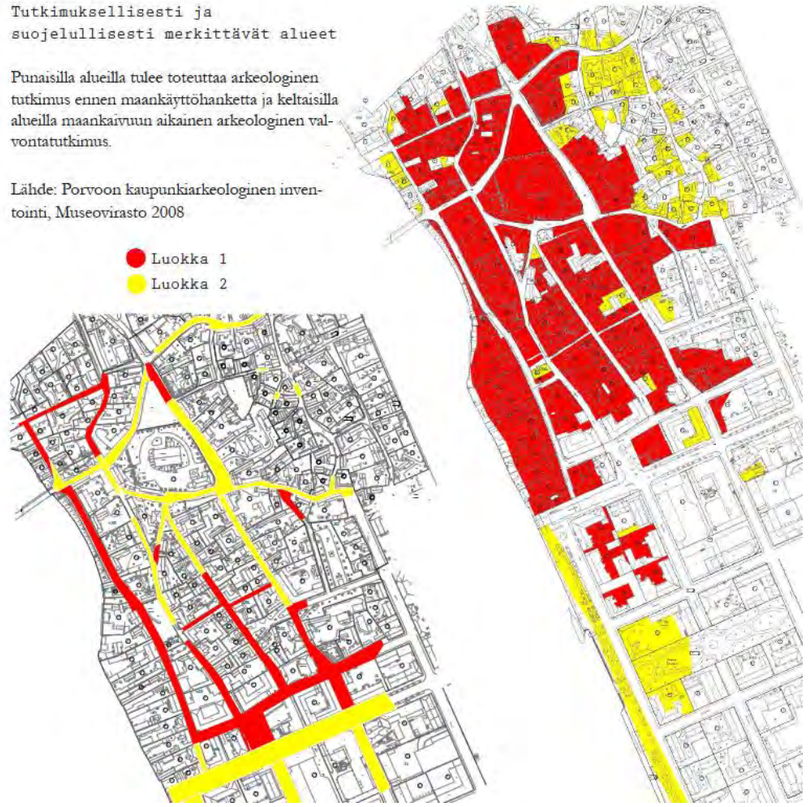

Tutkimuksellisesti ja suojelullisesti merkittävät alueet. Lähde Porvoon kaupunkiarkeologinen inventointi. Museovirasto 2008.

Porvoon tuomiokirkko ja kellotapuli.

KUVAUS

Historia

Porvoon kaupungin varhaiskehityksessä on havaittavissa kolme vaihetta, joita määrittivät ensin kirkko, sitten linna ja viimein kaupunki. Kirkko rakennettiin 1320-luvun alussa. Ilmeisesti 1200-luvulla perustetusta vanhasta linnasta tuli 1370-luvulla uuden linnaläänin keskus ja kaupunki perustettiin sen vierelle noin vuonna 1380 korvaaman korkeammalla joen varressa sijainneen Saksalan kauppapaikan.

Tuomiokirkon ympärillä levittäytyvä vajaan parinkymmenen hehtaarin laajuisen Vanhan Porvoon katuverkosto, kapeat kujat ja epäsäännöllinen tonttijako periytyvät pääosin keskiajalta. Rakennukset ovat pääosin vuoden 1760 palon jälkeiseltä ajalta. Carl Ludvig Engelin asemakaava vuodelta 1832 olisi merkinnyt vanhan kaupungin purkamista. Empiren ruutuasemakaavan toteuttaminen Mannerheiminkadun pohjoispuolella ei kuitenkaan käynnistynyt ennen kuin Vanhan Porvoon suojelu tuli ajankohtaiseksi 1900-luvun vaihteessa.

Vuonna 1911 kaupunginosa sai erillisen, suojelua korostavan asemakaavan. Sen toteuttaminen olisi kuitenkin käytännössä merkinnyt katujen leventämistä ja laajaa rakennuskannan uudistamista. Vanhan Porvoon asemakaavalla ei tavoiteltu yksittäisten asuinrakennusten säilyttämistä, koska asumisoloja pidettiin epäterveellisinä.

Soveltaen uutta asemakaavalakia, Porvoon kaupunginvaltuusto päätti 1932 julistaa Vanhan Porvoon ”vanhaksi kaupunginosaksi”. Päätöksen perusteella laadittiin uusi, suojelevampi asemakaava (1936), jonka esikuvana oli vuoden 1792 kaupunkikartta. Vaikka tämäkin kaava salli rakennuskannan uudistamista, suurin osa tulevien vuosien rakentamisesta oli olemassa olevan rakennuskannan kunnostamista.

1960-luvulta alkaen ympäristön, rakennusten ja varsinkin puukaupunkien suojelun merkitys alkoi korostua. Museoviraston suorittaman inventoinnin perusteella yli puolet alueen rakennuksista katsottiin kulttuurihistoriallisesti merkittäviksi. Porvoon Vanhan Kaupungin uudistettu, rakennuskannan säilyttämiseen perustunut kaava vahvistettiin lopulta 1975 ja se on voimassa edelleen 2000-luvun alussa. Kaavassa säilytettäväksi merkittiin 250 rakennusta, eli noin puolet alueen rakennuskannasta, kuten myös vanhat katulinjat. Myöskin aikaisemmin vähäiselle huomiolle jääneiden ulkorakennusten merkitys alueen kokonaisilmeen kannalta huomioitiin.

Nykytila

Aluetta leimaa tiivis keskiaikainen kaupunkirakenne, kapeine katuineen, kujineen ja aukioineen. Julkiset rakennukset, kirkko, tuomiokapituli (ent. lukio), pappila ja raatihuone ovat kukin huomattavia Vanhalle Porvoolle tunnusomaisia maamerkkejä.

Puurakennuskanta on pääosin rakennettu puolen vuosisadan aikana 1760 palon jälkeen. Tonteilla on yksi- tai kaksikerroksisten asuinrakennusten ohella säilynyt runsaasti myös vanhoja ulkorakennuksia, jotka kuvastavat rakennusvaiheen puoliagraarista talousmuotoa. Aidattujen tonttien katusivulla on portti. Kadut ja kauppakartanoiden pihat on kivetty mukulakivillä. Arkkitehtuuria leimaavat kustavilaiset ja klassismin peruspiirteet, mutta kaksisataavuotinen intensiivinen käyttö on tuonut muutoksia sekä ulkoasuun että sisätiloihin. 1700-luvun mansardikatot ovat pääosin hävinneet rakennusjärjestysmääräysten vuoksi.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Keskiaikainen tiivis pienimittakaavainen kaupunkirakenne
- Kapeiden katujen ja kujien luonne, rakennusten ja piha-aitojen rajautuminen katuihin, katujen mukulakivipäällysteet ja kadunkalusteet
- Vanhojen rakennusten ja aitojen rajaamat sisäpihat, sisäpihojen perinteinen luonne
- Kulttuuriympäristön hyvin säilynyt rakennuskanta kokonaisuudessaan, tähän sisältyy julkiset rakennukset, asuinrakennukset , piha– ja talousrakennukset, rakennusten sokkelit, kaikki julkisivut, katot ja yksityiskohdat
- Tunnusomaiset rantamakasiinit ja niiden liittymine jokeen
- Julkiset rakennukset, kirkko, tuomiokapituli (ent. lukio), pappila ja raatihuone Vanhan Porvoon tunnusomaisina maamerkkejä
- Tiiviisti rajatut katu– ja kujanäkymät, näkymät joelle, topografian vaikutus näkymiin
- Kattomaisemaan vaikuttavat alkuperäiset katemateriaalit ja yksityiskohdat
- Alueen ulkopuolelta avautuvat maisemanäkymät vanhan kaupungin ja kirkon suuntaan

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on valtaosaltaan valtakunnallisesti merkittävää Vanhan Porvoon ja Porvoon linnamäen kulttuuriympäristöä (RKY 2009)
- Alue on osa Porvoonjokilaakson ja vanhan Porvoon kansallismaisemaa (kansallismaisemalla ei ole tarkkaa rajausta)
- Alue on osa laajempaa maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä
- Alue on osa Porvoon kansallista kaupunkipuistoa 2010
- Alueella on useita rakennusperintölailla suojeltuja rakennuksia
- Pääosa alueesta on korttelimerkinnöin ja määräyksin suojeltu v.1993 vahvistetussa asemakaavassa
- Aluetta koskee Vanhan Porvoon rakennustapaohje. Kaupunkisuunnittelu 2017.
- Pääosa alueesta on kiinteä muinaisjäännösalue, alueella on lukuisia arkeologisia kohteita

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Porvoon kaupungin historia I- IV
- Vanhan Porvoon rakennustapaohje. Kaupunkisuunnittelu 2017.
- Hakanpää Päivi. Porvoo-Borgå, kaupunkiarkeologinen inventointi. Museovirasto 2008

A1. PORVOON VANHA KAUPUNKI, PAPPILA JA KAHDEKSANTOISTAMÄKI

Jokirannassa on kahdellatoista tontilla Vanhan Porvoon kaupunkikuvassa leimallinen tiivis makasiinirivistö, joka muodostaa jalustan historialliselle kaupungille.

Näkymä Ralingenkujalta.

Näkymä Jokikatua pitkin etelään.

A1. PORVOON VANHA KAUPUNKI, PAPPILA JA KAHDEKSANTOISTAMÄKI

Viistoilmakuva 04931-121/ Porvoon kaupunki

Muun kaupunkirakenteen yläpuolelle kohoava tuomiokirkko paanukattoineen hallitsee Vanhan Porvoon ikonista näkymää.

Näkymä Kirkkotorilta.

Näkymä Kirkkotorilta.

Pappilan rakennuksia ja kivimuuri

Näkymä Kirkkotorilta.

A2. EMPIRE-KAAVAN KORTTELIT

Inventointi 2021 Muutosherkkyys A/B

Arkkitehti C.L. Engelin ruutukaava-alue Porvoossa on yksi Suomen merkittävimmistä empiren suunnitteluperiaatteiden ja -ihanteiden mukaan toteutetuista asemakaavoista. Alkuperäisestä kaavasta on säilynyt korttelijako, yhtenäisiä katunäkymiä ja yksittäisiä asuinrakennuksia sekä merkittäviä julkisia rakennuksia, kuten kaupungintalo, lyseo, kuurojen koulu, tori ja puistoja.

Empire- kaavan laajaan aluekokonaisuuteen sisältyy myös Porvoon kaupallinen keskusta, suurikokoisine liike-, toimitila ja teollisuusrakennuksineen. Rakennuskanta on suurella osalla aluetta ikärakenteeltaan kerroksellista.

Aleksanterinkadun ja Jokikadun kulmaan sijoittuva asuinrakennus on vuodelta 1851.

Ote senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

Nykytilaa kuvaavassa havainnekuvassa hahmottuu selkeästi empiren ruutukaavarakenne, jossa rakennukset on sijoitettu suorakulmaisessa koordinaatistossa katujen varsille. Myös rakennukset korttelin sisäosissa noudattavat samaa koordinaatistoa. Kuva; Ortoilmakuva ja peruskartan rakennukset/ Porvoon kaupunki.

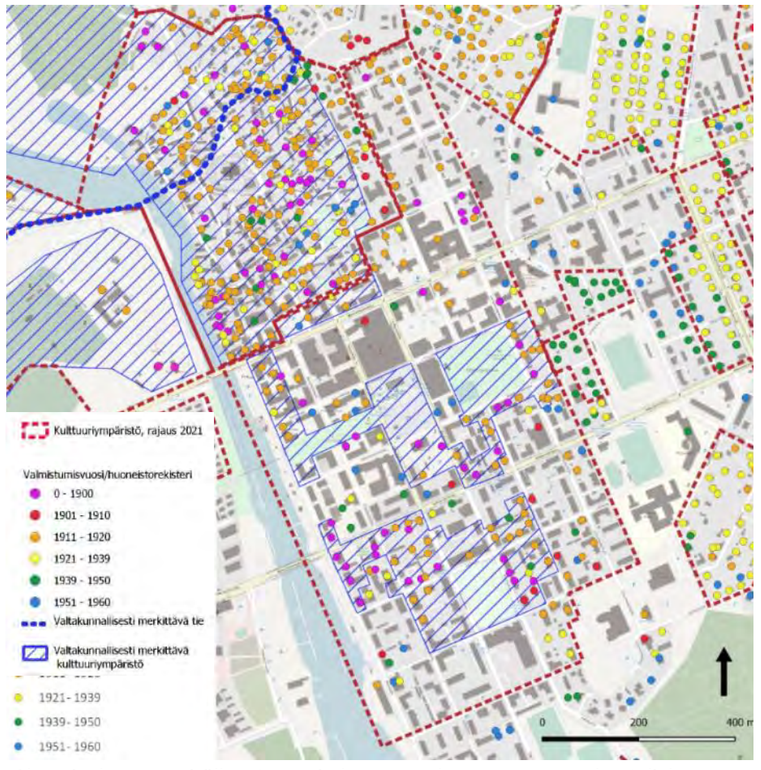

Aluerajaukseen on sisällytetty empirekaavan mukaan toteutuneet korttelialueet kokonaisuudessaan. Osalla aluetta rakennuskanta noudattaa asemakaavan alkuperäistä henkeä mutta osalla aluetta, mm alueen pohjoisosassa on rakennuskanta uusiutunut mittakaavaltaan ja tyyliltään selvästi poikkeavana. Osa alueesta, jolla on säilynyt vanhempaa rakennuskantaa ja puistoja, on valtakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä

A2. EMPIRE-KAAVAN KORTTELIT

Raatihuoneenkadun ja Kaivokadun kulmassa on arkkitehti G. Westerbergin suunnittelema 1843 valmistunut asuinrakennus, jossa on sekä empiren että uusrenessanssin piirteitä.

Jokikadun puutalojen rivistöä.

Linnankoskenkadun varrella sijaitseva jugendvaikutteinen asuinrakennus vuodelta 1912.

Sisäpihoilla on säilynyt myös vanhoja hirsiaittoja.

Näkymä sisäpihalle.

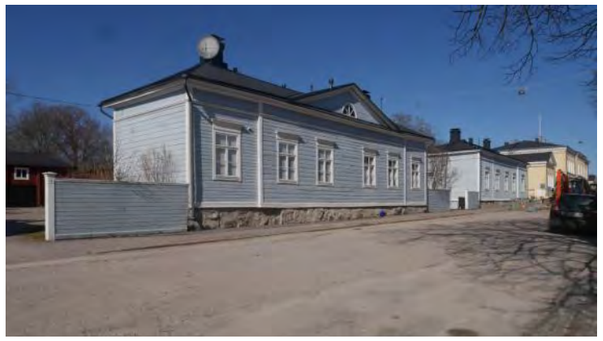

Lukiokadun empiretyylisiä asuinrakennuksia 1800-luvun puolivälistä.

Kaivokadulla sijaitseva osin rapattu osin puuverhoiltu asuinrakennus.

KUVAUS

Historia

Empirekaupungin asemakaava laajensi kaupunkialuetta merkittävästi 1800-luvulla. Arkkitehti C.L. Engelin ruutukaava-alue vuodelta 1832 on ollut yksi Suomen merkittävimmistä empiren suunnitteluperiaatteiden ja -ihanteiden mukaan toteutetuista asemakaavoista. Asemakaavan mukaan alue tuli rakentaa yksikerroksisin puurakennuksin ja tontit tuli istuttaa paloturvallisuussyistä. Ruutukaava oli tarkoitus ulottaa myös keskiaikaisperäisen Vanhan Porvoon yli, mutta se ei toteutunut näiltä osin.

Nykytila

Alkuperäisestä kaavasta on säilynyt korttelijako, yhtenäisiä katunäkymiä sekä yksittäisiä merkittäviä rakennuksia. Vanhin rakennuskanta muodostuu 1840- ja 1850-luvuilla rakennetuista yksikerroksisista, empiretyylisistä rakennuksista. Alueen parhaiten säilyneet kokonaisuudet sijaitsevat Aleksanterinkadun, Lukiokadun ja Jokikadun varrella. Empirekaupunginosan merkittävimmät julkiset rakennukset ovat 1800-luvun puolessavälissä rakennettu Porvoon lyseo, torin varrelle rakennettu kaupungintalo sekä kuurojenkoulun kolme uusrenessanssityylistä puurakennusta. Runebergin koti (C.J.E. Gustavson 1849) ulkorakennuksineen ja puutarhoineen on erityisen hyvin säilynyt yksityistalo. Myös sen ympärillä on empirekauden rakentamista hyvin kuvaavaa puuarkkitehtuuria. Erityisenä kohteena mainittakoon Runebergin kotitalo. Asemakaavan mukaiset merkittävimmät aukiot ovat korttelin käsittävä kauppatori ja puolitoista korttelia käsittävä kaupunginpuisto sekä Porvoon lukioon liittyvä puisto. Kauppatorilta johtaa Porvoonjoen rantaan leveä puistokatu. Jokiranta on suoristettu ja istutettu.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Empiren asemakaavan erityinen kaupunkirakenne, mittakaava
- puistot ja puistokadut
- Katujen luonne ja rakennusten sekä piha-aitojen rajautuminen katuihin
- Kulttuuriympäristön hyvin säilynyt rakennuskanta kokonaisuudessaan
- Edustavan puuarkkitehtuurin poikkeuksellisen korkea säilyneisyys, yksityiskohdat, väritys jne.
- 1900-luvun alkupuolen kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennuskanta
- Vehreät väljät kaupunkikuvaan vaikuttavat korttelipihat
- Pitkien katujen katunäkymien päätteet

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Osa alueesta on valtakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä
- Alue on osa laajempaa maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä
- Osa alueesta, mm Lyseonpuisto on osa Porvoon kansallista kaupunkipuistoa 2010
- Alueella on voimassa useita asemakaavoja, joista vanhimmat ovat 1980-luvulla vahvistettuja. Osa alueen vanhemmasta rakennuskannasta on suojeltu asemakaavalla. Alueelle suositellaan laadittavaksi tarkentava rakennusinventointi, jonka pohjalta voidaan täsmentää asemakaavallinen suojelutarve.

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Porvoon empirekeskustan inventointi 2014. 530s.
- Empirekaupungin jokiranta, selvitys kaupunkikuvan muutoksista (469)
- Porvoon tori, toriympäristön historianselvitys. Tuomas Harju 2020.

A2. EMPIRE-KAAVAN KORTTELIT

Laivurinkadun ja Kaivokadun kulmassa sijaitsevan korttelin asuinrakennuksissa on jugendvaikutteita. Kadunkulmaan on jätetty poikkeuksellinen, pensain istutettu aukiomainen alue, josta on kulku kortteliin.

Viistoilmakuva 04931-121/ Porvoon kaupunki

Näkymä Kaivokadun ja Lukiokadun risteyksestä

Näkymä Kaivokadun ja Aleksanterinkadun risteyksestä

A2. EMPIRE-KAAVAN KORTTELIT

Porvoon lyseon empiretyylisen, vuonna 1846 valmistuneen päärakennuksen on suunnitellut E.B. Lohrmann.

Porvoon uusrenessanssityylinen kaupungintalo sijaitsee Raatihuoneenkadun varressa torin eteläreunalla. Vuonna 1893 valmistuneen rakennuksen on suunnitellut arkkitehti Carl Rupert Rosenberg.

Werner Söderström Oy:n vanhimmilta osiltaan vuodelta 1898 oleva painotalo Mannerheiminkadun varressa on Porvoolle erityisen tunnusomainen rakennus. Rakennusta on laajennettu useaan otteeseen, vuosina 1912-1969. Mannerheiminkadun ja kaivokadun kulmassa sijaitseva 1912 valmistuneen laajennuksen on suunnitellut arkkitehti Schreck.

Aleksanterinkadun varressa sijaitsee arkkitehti Hilding Ekelundin suunnittelema, funktionalismin ja klassismin vaikutteita omaava asuinrakennus vuodelta 1932.

Mannerheiminkadun varressa sijaitseva arkkitehti Erik Lindrosin suunnitteleman funkkistyylinen asuin– ja liikerakennus vuodelta 1940

J. Branderin suunnittelema 1938 valmistunut funkkisvaikutteinen huoltoasema Mannerheiminkadun varressa.

Raatihuoneenkadun varressa sijaitsevassa arkkitehti Oscar Lundellin suunnittelemassa 1916 valmistuneessa rakennuksessa sijaitsi alkujaan Porvoon makeistehdas. 1970-luvulta lähtien rakennus oli Porvoon musiikkiopiston käytössä. Vuonna 2020 tulipalo poltti viereisen puurakennuksen ja vuonna 2021 turmeli tuli myös tehdasrakennusta.

A3. PAPPILANMÄEN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Vanhaan Porvooseen liittyvä tiiviisti rakennettu asuinalue, jonka kaupunkikuvaa leimaa kapea, puiden, kivimuurien ja lauta-aitojen reunustama vanha katuverkosto, sekä 1800-luvun ja 1900-luvun alun pienimittakaavainen ilmeeltään vaihteleva pientaloasutus.

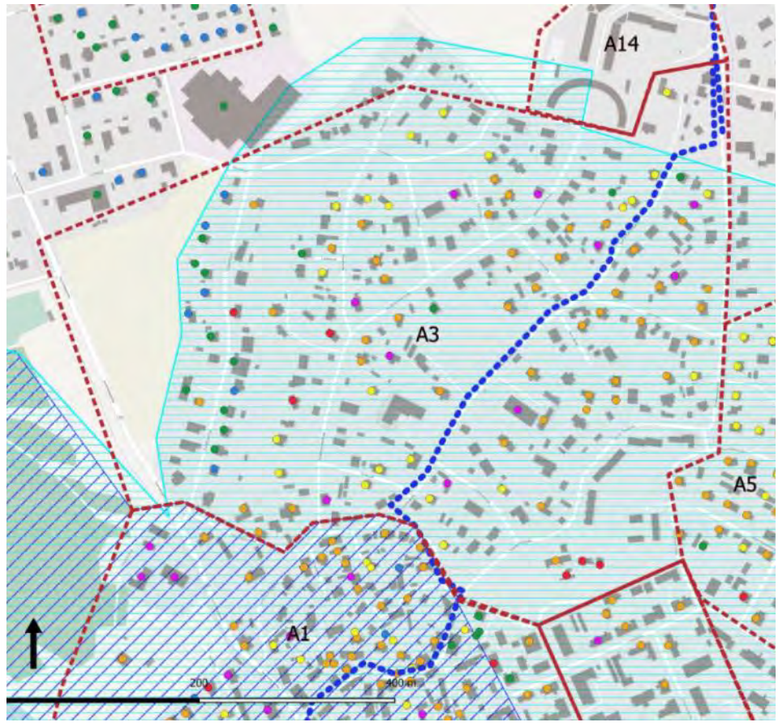

Kooltaan ja tyypiltään vaihtelevat pientalot ryhmittyvät Vanhasta kaupungista säteittäisesti haarautuvien, maaston mukaan kaartuvien katujen varsille. Tiivistä pienimittakaavaista rakennetta täydentävät pihoja rajaavat lukuisat talousrakennukset. Kuva; Ortoilmakuva ja peruskartan rakennukset/ Porvoon kaupunki.

1870-luvun kartalla on rakentaminen keskittynyt lähinnä Vanhan Kuninkaantien sekä Itäisen Pitkäkadun varsille. Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö
Valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö, tie (RKY 2009)
Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö

vanhempi rakennuskanta (lähde rahu-rekisteri)

- 0- 1900
- 1901- 1910
- 1911- 1920
- 1921- 1939
- 1939- 1950

KUVAUS

Historia

Pappilanmäki on rakentunut vapaamuotoisesti entisen kaupunginrajan taakse tuomiorovastin maille 1700-luvulta lähtien. Suuren Rantatien vanhan linjauksen varrella sijaitseva, mittakaavaltaan yhtenäinen alue koostuu ajallisesti kerroksellisesta rakennuskannasta. Alueen vanhimmat rakennukset ovat runkosyvyydeltään suhteellisen kapeita, yhden huoneen levyisiä mökkejä. Niihin lukeutuu vuoden 1760 kaupunkipalolta säästynyt asuinrakennus osoitteessa Vanha Kuninkaantie 1. 1800-luvun puoliväli empiretyyliä edustavat mm. käräjätalo (1854) ja entinen koulurakennus.

Nykytila

Vanhaan kaupunkiin rajautuva Pappilanmäki on tiiviisti rakentunut, vahvaa historiaan tukeutuvaa identiteettiä omaava pientaloalue. Alueella on säilynyt runsaasti kyläkuvassa vahvasti korostuvaa vanhaa 1800-luvun ja 1900-luvun alun rakennuskantaa, pientaloja ja talousrakennuksia. Myöhempi täydennysrakentaminen on usein toteutettu vanhoja tyylisuuntia soveltaen.

Rakennukset sijoittuvat rinteen suuntaisesti kiertävien kapeiden vanhaa kaupunkia kohden suuntautuvien katujen varteen. Yksi näistä kaduista on Vanha Kuninkaantie. Pääkatuja yhdistävät lyhyet poikkikadut siellä täällä. Katujen varsilla on komeita maisemapuita ja katukuvan kannalta tärkeitä reunapuita, sekä mm vanhoja kivimuureja. Toisinaan pihoja rajaavat lauta-aidat, toisinaan pensasaidat. Pihojen vehreys korostuu kaupunkikuvassa. Säännönmukaisemman katumiljöön muodostavat Käräjätalontien varrella olevat jälleenrakennuskauden 1 ½-kerroksiset asuinrakennukset. Alueen alkuperäinen henki on säilynyt uudisrakentamisesta ja katuverkostoa koskeneista muutoksista huolimatta.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Vanha kapea katuverkosto, sen luonne ja kaduilta avautuvat näkymät
- Katuja rajaavat puut ja kivimuurit sekä perinteiset lankkuaidat
- Vehreät puutarhamaisesti istutetut pihat ja vanhat piharakennukset
- Tiivis pienimittakaavainen Porvoolle ominainen rinnekaupungin rakenne
- Pappilan rakennusryhmän erityinen asema maisemassa
- Kulttuurihistoriallisesti erityisen arvokas, ilmeeltään hyvin säilynyt 1700-1800 luvun rakennuskanta, sekä 1900-luvun alun ja jälleenrakennuskauden rakennuskanta

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alueen läpi kulkee valtakunnallisesti arvokas Vanha Kuninkaantie
- Pappilanpellon puistoalue sisältyy Porvoon kansalliseen kaupunkipuistoon 2010
- Pääosa alueesta on osa laajempaa maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä
- Asuinkorttelit on osayleiskaavassa 2004 suojeltu merkinnällä AP/s
- Alueella voimassa oleva 1992 vahvistettu asemakaava sisältää hyvin vähän suojelumerkintöjä, alueelle suositellaan laadittavaksi tarkentava rakennusinventointi, jonka pohjalta voidaan täsmentää asemakaavallinen suojelutarve

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

-

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

A3. PAPPILANMÄEN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Esimerkkejä Pappilanmäen tyyliltään ja kooltaan vaihtelevasta 1800-luvun ja 1900-luvun asutuksesta.

Viistoilmakuva 04931 -137/ Porvoon kaupunki

Vanha luonnonkivisokkeli kertoo rakennuksen korkeasta iästä.

Näkymiä Vanhan Kuninkaantien varrelta

A4. JÄRNBÖLEN JA PAPPILANPELLON KULTTUURIYMPÄRISTÖT

Inventointi 2021 Muutosherkkyys C

Pappilan entiselle peltoalueelle Vanhan Porvoon pohjoispuolelle 1900-luvun alussa rakentunut ja jälleenrakennuskaudella laajentunut pientaloalue, jolla on kerroksellista ja korjauksissa uudistunutta rakennuskantaa. Järnbölen pohjoisosassa on ilmeeltään eheänä säilynyt ryhmä 1900-luvun alun huvilamaisia piirteitä omaavia omakotitaloja. Alueen eteläosassa Pappilanpellolla on kaupunkikuvallisesti eheä jälleenrakennuskauden kortteli.

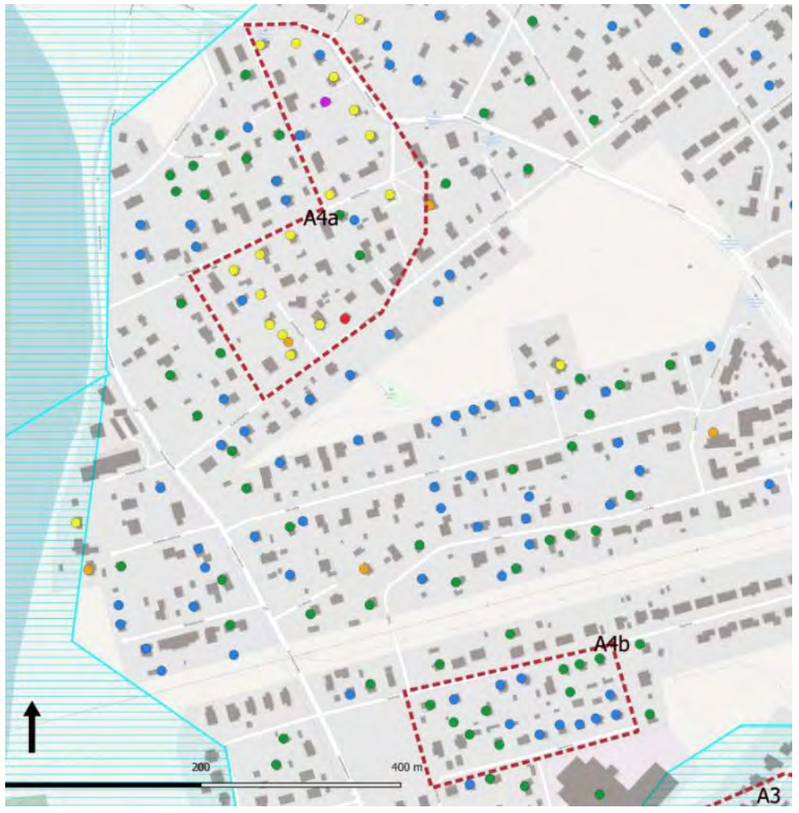

Alueen vanhinta rakennuskantaa on säilynyt Jernbölentien ja nykyisen Puolukkatien rajaamalla alueelle, joka ensimmäisenä 1920-1930 –luvulla palstoitettiin. Alueen eteläosa ja jokea lähempänä sijaitsevat alueet palstoitettiin ja rakennettiin jälleenrakennuskaudella. Aluetta on myöhemmin täydennysrakennettu ja vanhoja rakennuksia on korvattu uusilla. Porvoonjoen ranta-alue on maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä.

1930-luvun kartalle on merkitty Jernbölentien varteen Västerkullan, Hallaksen ja Satulinnan talot. Yksittäisiä taloja oli myös Suomenkyläntien sekä nykyisen Käräjätalontien varsilla. Muutoin alue on laajalti avointa viljeltyä joenrannan peltoa. Joen vastakkaisella puolella oli Hattulan saha. Ote vuoden 1936 pitäjänkartasta (KA).

KUVAUS

Historia

Vielä 1800-luvun lopulla alue oli pääosin rakentamatonta niitty- ja viljelyalueetta. Alueen pohjoisosassa Järnbölentien varressa sijaitsi torppa. Osa Järnbölen alueesta palstoitettiin ja rakennettiin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Rannan puoleiset korttelit palstoitettiin 1948. Alueen eteläosa on rakentunut pitkälti jälleenrakennuskaudella.

Nykytila

Alue on ilmeeltään vehreä ja verrattain tiiviisti rakennettu, rakennuskannaltaan kerroksellinen pientaloalue. Vieressä virtaavalla Porvoonjoella ja läheisyydessä sijaitsevalla Vanhalla Porvoolla on alueen identiteetin kannalta suuri merkitys. Jälleenrakennuskaudelle tyypillisiä kapeita ja suoralinjaisia katuja rajaavat pensasaidat, mäen harjanteella ja rinteillä on katukuvassa korostuvia suuria maisemapuita, mm kuusiryhmiä. Järnbölen vanhemmalla osalla on säilynyt ryhmä 1920-30 luvun taite- ja satulakattoisia huvilamaisia omakotitaloja. Yksittäisiä vanhempia rakennuksia on säilynyt myös muualla alueella. Alueen eteläosa on valtaosin rakentunut pitkiin suoriin katulinjoihin perustuvan asemakaavan mukaan 1940-50-luvuilla. Suoratien ja Koukkutien varsilla on säilynyt eheämpi jälleenrakennuskauden pientaloryhmä. Muualla on kaupunkikuvaa usein muuttanut vanhojen rakennusten korjaustavat, myöhempi täydennysrakentaminen, sekä mm suuret autokatokset ja vehreyttä vähentävät pihojen pinnoitteet. Kulttuuriympäristörajauksen ulkopuolella on säilynyt yksittäisiä huomionarvoisia 1900-luvun alkupuolen rakennuksia.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Tiivis, pienimittakaavainen ja rakennusten säännönmukaiseen sijoitteluun perustuva kaupunkirakenne
- Vehreä yleisilme, jonka muodostaa puutarhamaisesti istutetut pihat ja katuja reunustavat leikatut pensasaidat sekä maisemapuut
- Näkymät joen suuntaan, joen rannan perinteinen ilme
- Asemakaavatasoisen inventoinnin pohjalta määriteltävät kulttuuriympäristön arvokkaat hyvin säilyneet rakennukset
- Paikoitellen säilynyt 1900-luvun alkupuolelle ja jälleenrakennuskaudelle tunnusomainen hyvin säilynyt kaupunkikuva
- Puistot ja puistoyhteydet sekä virkistysreitit

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Joen ranta on osa laajempaa valtakunnallisesti arvokasta Porvoonjokilaakson maisema-aluetta sekä maakunnallisesti merkittävää Porvoonjokilaakson maisema-aluetta
- Valtaosalla aluetta on voimassa 1962 vahvistettu asemakaava. Asemakaavoissa ei ole osoitettu kulttuuriympäristön suojelumerkintöjä.
- Alueelle suositellaan laadittavaksi tarkentava inventointi, jonka pohjalta voidaan täsmentää asemakaavallinen suojelutarve

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

-

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

A4. JÄRNBÖLEN JA PAPPILANPELLON KULTTUURIYMPÄRISTÖT

Suomenkyläntie kulkee paikoin Porvoonjoen rantaviivaa pitkin. Rannalla on säilynyt puisten pienten laitureiden jäänteitä.

Alueen vanhinta rakennuskerrostumaa edustava 1900-luvun alun huvila Puolukkapolun varressa.

Viistoilmakuva 04931-168/ Porvoon kaupunki

Näkymä Puolukkapolkua pitkin joen suuntaan.

Linjakujan päässä on säilynyt taitekattoinen 1900-luvun alun asuinrakennus.

Alueen halki kulkevan voimalinjan alle on rakennettu puisto.

Odonipolun varren vanhempaa asutusta.

Itäisentien varressa on erityinen tiilirunkoinen vanhempi rakennus, johon liittyy puurakenteinen laajennus.

Suoratien varressa on säilynyt ilmeeltään eheä ryhmä jälleenrakennuskauden pientaloja.

A5. MYLLYMÄEN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Vanhan Porvoon viereen sijoittuva Jung & Jungin puutarhakaupunkikaavaan perustuva tiivis, yhtenäinen ja ilmeeltään hyvin säilynyt pääosin 1920-luvulla rakentunut pientaloalue. Rakennukset noudattavat 1920-luvun klassismin ihanteita jyrkkine satula- tai mansardikattoineen ja lautavuorauksineen.

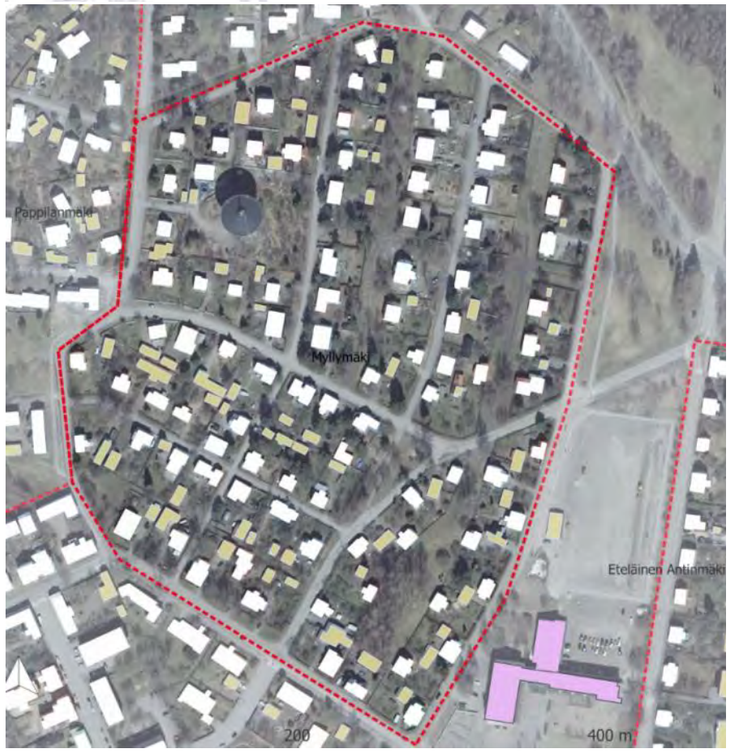

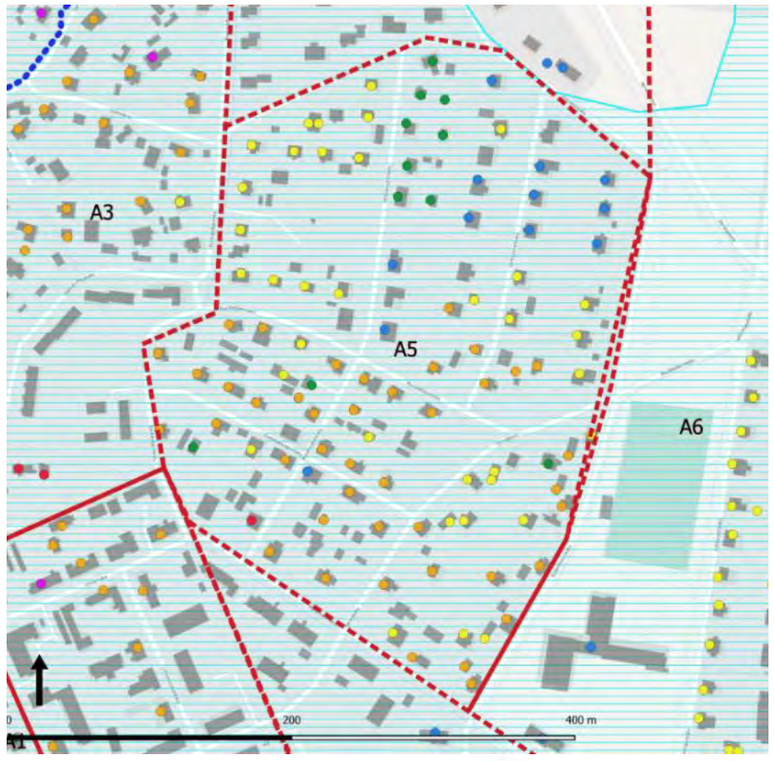

Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

Ote Jung & Jungin asemakaavasta. Mäelle nousee puistoakseli jonka päätteeksi on merkitty julkinen rakennus. Myös rinteen suuntaisiin katuihin liittyy puistoalueita.

KUVAUS

Historia

Pappilanmäen itäpuolella sijaitseva Myllymäen asuinalue on rakennettu pääosin 1900-luvun alkupuolella arkkitehtitoimisto Jung & Jungin kaavan mukaan. Alueen lounaisimmat korttelit lautavuorattuine omakotitaloineen on rakennettu kuitenkin jo ennen kaavan valmistumista 1910-luvulla. Rinteeseen sijoitettu Myllymäki osoitettiin kaavassa työläisten omakotialueeksi. Alueen koillisosa rakentui hieman myöhemmin 1940– ja 1950-luvuilla.

Nykytila

Alueen rakenne – kortteleiden muoto, puistot ja tiestö – on hyvin säilynyt. Ratkaisuina poikkeukselliset puistovyöhykkeet ja maastoa myötäilevät kadut jakavat tonttirivistöjä. Asuinrakennukset sijaitsevat vuoroin kadun, vuoroin puiston laidassa. Rakennukset noudattavat 1920-luvun klassismin ihanteita jyrkkine satula- tai mansardikattoineen ja lautavuorauksineen. Osalle taloista on tehty kuitenkin julkisivuja muuttaneita peruskorjauksia ja laajennuksia. Joukossa on myös 1950-luvun 1 ½-kerroksisia, rapattuja omakotitaloja ja myöhempiä uudisrakennuksia. Mäen korkeimmalla kohdalla, puistoakselin päätteenä, sijaitsee vesitorni alkuperäisessä kaavassa julkiselle rakennukselle osoitetulla paikalla.

Laajempaa asemakaavalliseen kokonaisuuteen liittyy alueen itäpuolella oleva leveä puistovyöhyke sekä sen takana jatkuvat kortteli ja puistoalueet.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Bertel Jungin puutarhakaupunki ideologiaa soveltava kaava
- Tiivis, pienimittakaavainen kaupunkirakenne, jossa rakennukset sijoittuvat säännönmukaisesti katujen varsille tai tonttien takaosaan
- Kortteleita halkovat puistokäytävät ja Vesitorninpuisto
- Kapeiden katujen luonne ja rajautuminen
- Kulttuuriympäristön arvokas, ilmeeltään yhtenäinen ja hyvin säilynyt rakennuskanta
- Vehreät puutarhamaisesti istutetut pihat ja niitä rajaavat vanhat piharakennukset

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on osa laajempaa maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä
- Asuinkorttelit on osayleiskaavassa 2004 suojeltu merkinnällä AP/s
- Valtaosa alueen rakennuksista on suojeltu vuonna 2009 vahvistetussa asemakaavassa

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Asemakaavan muutosta varten laadittu rakennusinventointi, Porvoon kaupunki.
- Itä Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Katariina Ockenström 2007

A5. MYLLYMÄEN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Topografialla on suuri vaikutus kaupunkikuvaan. Rinnemaastoon sijoittuvat rakennukset hahmottuvat itäisen puistoalueen suunnalta tiiviinä ja kiinnostavana kokonaisuutena.

Viistoilmakuva 04931-137/ Porvoon kaupunki

Alueella toistuva taitekattoinen asuinrakennus noudattaa 1920-luvun klassismin tyylipiirteitä. Mäeltä johtava puistokäytävä yhdistyy itäpuoliseen puistoalueeseen.

Alueen yleisilme on vehreä. Puutarhamaisesti istutettuja pihoja rajaavat sekä puuaidat, kivimuurit että pensasaidat.

Mäen laella sijaitseva vesitorni on maamerkki maisemassa.

Tonttirivistöjä jakavat ratkaisuna poikkeukselliset leveät puistokäytävät.

A6. ANTINMÄEN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Inventointi 2021 Muutosherkkyys B

Vanha Porvoon itäpuolelle sijoittuva Jung & Jungin puutarhakaupunkikaavaan perustuva tiivis, yhtenäinen ja ilmeeltään hyvin säilynyt, kahteen osaan jakautuva kaupunkimainen pientaloalue ja puistovyöhyke. Samantyyppisin taite ja satulakattoisin 1920-luvun pientaloin rakennettu eteläosa on kaupunkikuvallisesti erityisen yhtenäinen ja omaleimainen. Pohjoisosa on rakennettu jälleenrakennuskauden pientaloin.

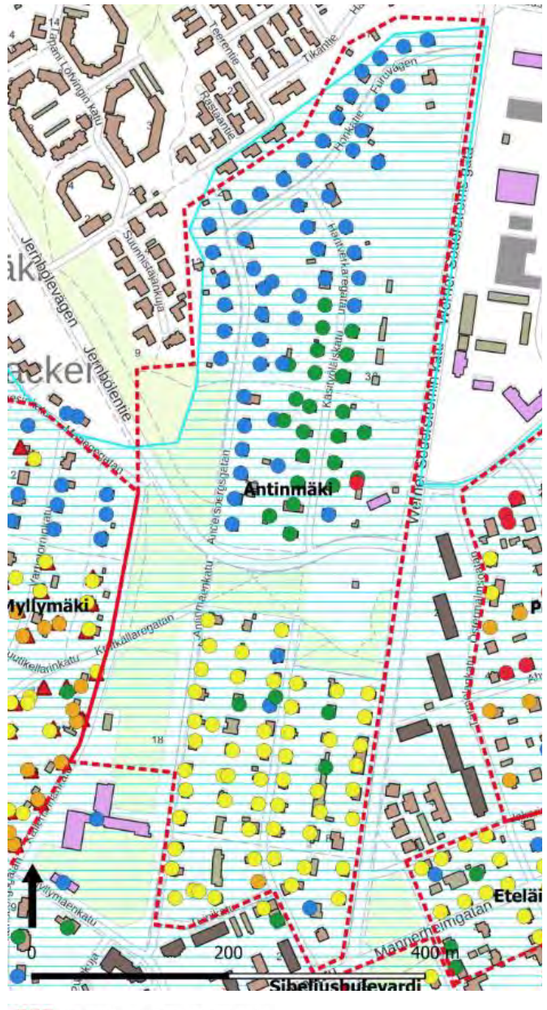

Kulttuuriympäristön rajaus 2021

Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö

vanhempi rakennuskanta (lähde rahu-rekisteri)

- 0- 1900
- 1901- 1910
- 1911- 1920
- 1921- 1939
- 1939- 1950
- 1951- 1960

Ote senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

Ote Bertel Jungin vuoden 1931 asemakaavasta

KUVAUS

Historia

Myllymäen itäpuolen leveä puistovyöhyke sekä suoralinjaiset Antinmäenkatu ja Käsityöläisenkatu on rakennettu arkkitehtitoimisto Jung & Jungin laatiman puutarhakaupunki-ideologiaa soveltavan asemakaavan mukaan 1900-luvun alkupuolella.

Nykytila

Kaupunkikuvallisesti yhtenäinen katujen eteläpuolinen vyöhyke koostuu 1920 - luvulla rakennetuista satula- ja taitekattoisista omakotitaloista, jotka sijaitsevat melko tiiviisti ja rajautuvat katuihin. Kortteleiden keskiosissa ovat puutarhat piharakennuksineen.

Jernbölentien pohjoispuolinen alue pohjoisosa rakennettiin asemakaavan pohjalta 1940- ja 1950-luvuilla. Tällä alueella rakennuskanta muodostuu pääasiassa jälleenrakennuskauden tyyppitalovaikutteisista pientaloista. Käsityöläiskadun varressa on mm. yhtenäinen ryhmä 1-kerroksisia 1940-luvun tyyppipientaloja.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Bertel Jungin puutarhakaupunki-ideologiaa soveltava asemakaava
- Tiivis, pienimittakaavainen kaupunkirakenne, jossa rakennukset sijoittuvat säännönmukaisesti pitkien suorien katujen varsille
- Katujen luonne ja rajautuminen
- Aluetta jakava puistosommitelma
- Kulttuuriympäristön ilmeeltään yhtenäinen ja hyvin säilynyt rakennuskanta
- Rakennuskannan alkuperäiset piirteet ja yksityiskohdat
- Eteläosassa rakennusten ja ympäristön muodostama poikkeuksellisen yhtenäinen kaupunkikuvallinen kokonaisuus
- Vehreät puutarhamaisesti istutetut pihat ja niitä rajaavat vanhat piharakennukset

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on osa laajempaa maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä
- Alue on osayleiskaavassa 2004 suojeltu merkinnällä AP/s
- Antinmäen eteläosan korttelialueet on vuonna 2020 vahvistetussa asemakaavassa suojeltu merkinnällä A/s. Pohjoisosan 1960-luvulla vahvistettu asemakaava ei sisällä suojelumerkintöjä. Tälle alueelle suositellaan laadittavaksi tarkentava rakennusinventointi, jonka pohjalta voidaan täsmentää asemakaavallinen suojelutarve

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Antinmäen eteläosa, rakennushistorian selvitys ja taloinventointi 2016/ Porvoon kaupunki, kaupunkisuunnittelu
- Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Katariina Ockenström 2007

ETELÄINEN ANTINMÄKI

Näkymä Werner Söderströmin kadulta

Näkymä Werner Söderströmin kadulta

Viistoilmakuva 04931-120/ Porvoon kaupunki

Näkymä Käsityöläiskadulta

Näkymä Käsityöläiskadulta

Näkymä Antinmäenkadulta

POHJOINEN ANTINMÄKI

Käsityöläiskadun eteläosaa reunustavat 1-kerroksiset jälleenrakennuskauden tyyppipientalot. Rakennukset on tällä osalla sijoitettu pääty katuun päin.

Käsityöläiskadun pohjoisosaa reunustavat 1½- kerroksiset jälleenrakennuskauden tyyppivaikutteiset pientalot. Ilmeeltään yhtenäiset ja säännönmukaisesti sijoittuvat rakennukset, sekä pensasaidat ja istutuskaistat kadun reunalla luovat yhtenäistä kaupunkikuvaa.

Näkymä Honkatieltä

Pohjoinen Antinmäki on rakennettu 1- ja 1½-kerroksisin jälleenrakennuskauden pientaloin. Rakennusten säännönmukainen sijoittelu ja ryhmittely rakennustyypin mukaan luo yhtenäistä ja kaupunkimaista kaupunkikuvaa. Viistoilmakuva 04931-120/ Porvoon kaupunki.

Antinmäenkadun varteen on toteutettu rapattuja yksilöllisesti suunniteltuja jälleenrakennuskauden pientaloja, joissa toistuvat aikakaudelle ominaiset piirteet.

Pientaloja Käsityöläiskadun varressa mäen päällä.

A7. POHJOISEN TARMOLAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Inventointi 2021 Muutosherkkyys B

Porvoon keskustan reuna- alueelle 1900-luvun alussa työläisille rakennettu, ja myöhemmin Jung & Jungin asemakaavan mukaan täydentynyt omakotitaloalue, jolla on ikärakenteeltaan kerroksellista rakennuskantaa. Kaupunkikuvassa korostuvat useat huvilamaiset pientalot 1900-luvun alusta sekä puutarhakaupungille ominainen vehreys ja katujen puistomainen luonne.

Ote Bertel Jungin vuoden 1931 asemakaavasta. Werner Söderströmin kadun viereiset korttelit toteutettiin 1960-luvulla kaavasta poiketen ja mm. Myllymäelle jatkuva puistojen ja julkisten rakennusten sommitelma jäi Tarmolan puolella toteutumatta.

Alue vuoden 1936 pitäjänkartalla

KUVAUS

Historia

Vuoden 1905 suurlakon jälkeen työläisille rakennettu Tarmolan alue Werner Söderströmin kadun itäpuolella sisällytettiin Jung & Jungin kaavaan. Alueelle oli jo 1900-luvun alkuvuosina ennen asemakaavaa rakennettu 11 kuusihuoneista taloa.

Nykytila

Mannerheiminkadun ja Jakarinkadun varrella sijaitsevat 1920-luvun taite- ja satulakattoiset omakotitalot puutarhoineen muodostavat nykyisin Tarmolan eheimmän ja parhaiten säilyneen kokonaisuuden. Sen pohjoispuolinen osa on täydennysrakentumisen myötä muuttunut ikärakenteeltaan ja typologialtaan kerroksselliseksi. Alueen kaupunkikuvassa korostuu kuitenkin edelleen ensimmäisen rakennusvaiheen rakennuskanta 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Bertel Jungin puutarhakaupunki ideologiaa soveltava kaava
- Tiivis, pienimittakaavainen kaupunkirakenne
- Katujen puistomainen luonne ja rajautuminen
- Kulttuuriympäristön 1900-luvun alkupuolella rakennettu ilmeeltään yhtenäinen ja hyvin säilynyt rakennuskanta
- Vehreät puutarhamaisesti istutetut pihat ja niitä rajaavat vanhat piharakennukset

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on osa laajempaa maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä
- Alueen vuonna 1973 vahvistettu asemakaava ei sisällä suojelumerkintöjä, alueelle suositellaan laadittavaksi tarkentava rakennusinventointi, jonka pohjalta voidaan täsmentää asemakaavallinen suojelutarve

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Katariina Ockenström 2007

A7. POHJOISEN TARMOLAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

1900-luvun alun huvila Pernajankadun varressa

Komeita maisemapuita Jakarinkadun varressa.

Viistoilmakuva 04931-120/ Porvoon kaupunki

1900-luvun alun huvila Pernajankadun varressa

Huvila Koskelankadun varressa

Rakennukset sijoittuvat tonteilla vaihtelevasti joko kadun varteen tai pihan perälle. Pernajankadun varressa kaunis teräsportti.

1900-luvun alun huvila Jakarinkatua reunustavalla tontilla.

1900-luvun alun huvila Koskelankadun varressa

Alueelle 1962 vahvistettu asemakaava mahdollisti merkittävää täydennysrakentamista. Uudet rakennuspaikat sijoitettiin vaihtelevasti tonttien etu– tai takaosaan. Vuosina 1965-1968 alueelle rakennettiin suuri joukko arkkitehti Aatos Issakaisen suunnittelemia kaksikerroksisia elementtipientaloja, jotka tyypiltään ja julkisivumateriaaleiltaan täysin poikkeavat vanhemmasta rakennuskannasta.

A8. ETELÄISEN TARMOLAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Inventointi 2021 Muutosherkkyys B

Porvoon keskustan reuna-alueelle 1900-luvun alussa Jung & Jungin vuoden 1915 asemakaavasuunnitelman mukaan pääosin 1920-30 luvuilla rakentunut omakotitaloalue, jolla on säilynyt kaupunkikuvaltaan paikoin hyvin eheää 1900-luvun alun kaupunkimaista pientaloasutusta. Kaupunkikuvassa korostuu katuja tiiviisti reunustava pientalorakentaminen sekä puutarhakaupungille ominainen vehreys ja korttelipuistot.

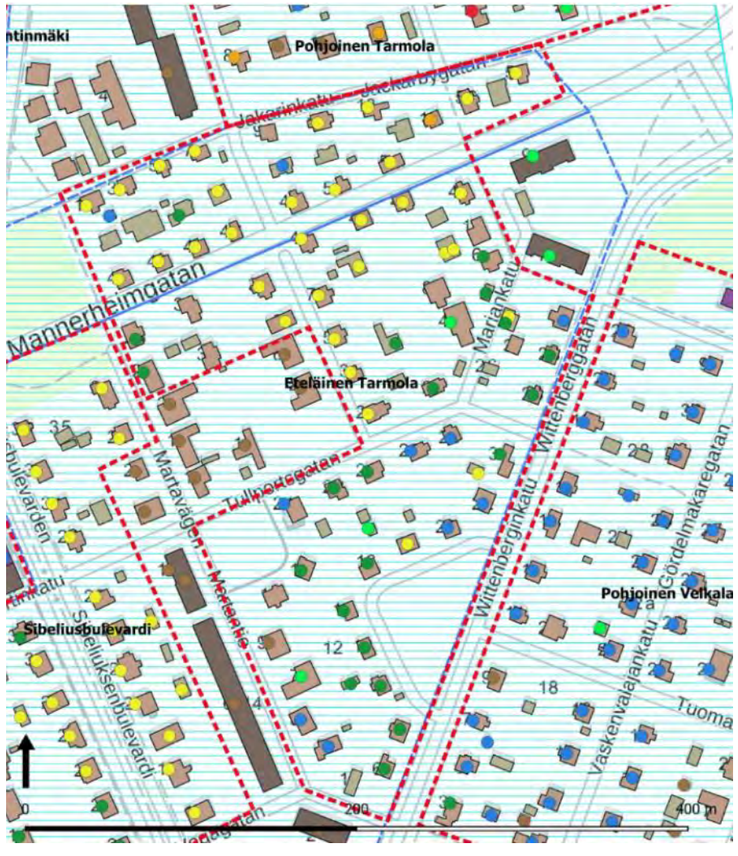

Ote Bertel Jungin vuoden 1931 asemakaavasta. Korttelirakenne ja siihen liittyvät pienet sisäiset puistoaukiot ovat toteutuneet kaavan mukaisina.

Kulttuuriympäristön rajaus 2021
Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö

vanhempi rakennuskanta (lähde rahu-rekisteri)

- 0- 1900
- 1901- 1910
- 1911- 1920
- 1921- 1939
- 1939- 1950
- 1951- 1960

KUVAUS

Historia

Alueen kaupunkirakenne pohjautuu arkkitehtitoimisto Jung &Jungin puutarhakaupunki-ideologiaa soveltavaan kaavaan vuodelta 1915 (vahvistettu 1930).

Nykytila

Jung & Jungin asemakaavallinen kokonaisuus katua reunustavine puutaloineen, korttelipuistoineen ja vehreine pihoineen on hyvin säilynyt. Alueen pohjoisosassa Mannerheiminkadun ja Jakarinkadun varsilla on säilynyt kaupunkikuvaltaan hyvin eheä ryhmä taite- ja satulakattoisia 1920-luvun omakotitaloja puutarhoineen. Myöhemmin 1930– ja 1950 luvuilla rakentunut eteläinen osa on ilmeeltään kerroksellisempi.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Bertel Jungin puutarhakaupunki-ideologiaa soveltava asemakaavallinen ratkaisu
- Tiivis, pienimittakaavainen kaupunkirakenne
- Katujen puistomainen luonne ja rajautuminen
- Pienet puistoaukiot
- Kulttuuriympäristön 1900-luvun alkupuolella rakennettu ilmeeltään yhtenäinen ja hyvin säilynyt rakennuskanta
- Vehreät puutarhamaisesti istutetut pihat ja niitä rajaavat vanhat piharakennukset

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on osa laajempaa maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä
- Alue on osayleiskaavassa 2004 suojeltu merkinnällä AP/s
- Alueen vuonna 1988 vahvistettu asemakaava ei sisällä suojelumerkintöjä, alueelle suositellaan laadittavaksi tarkentava rakennusinventointi, jonka pohjalta voidaan täsmentää asemakaavallinen suojelutarve

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Katariina Ockenström 2007

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

A8. ETELÄISEN TARMOLAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Ilmeeltään yhtenäinen ryhmä 1920-30- luvun pientaloja Mannerheiminkadun varressa.

Ilmeeltään yhtenäinen ryhmä 1920-30- luvun pientaloja Tarmolankadun varressa.

Viistoilmakuva 04931-120/ Porvoon kaupunki

1920-luvulle tyypillisiä satulakattoisia omakotitaloja Tarmolankadun varressa. Katto on tyypillisesti jyrkkä ja päätyräystääseen liittyy usein ns. kissanpenkkiaihe, ikkunat ovat 6-ruutuisia, päädyssä saattaa olla puolikaaren muotoinen lunetti-ikkuna, ja katon lappeella pieniä frontoni-ikkunoita.

A9. POHJOISEN VELKALAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Inventointi 2021 Muutosherkkyys B

Jung & Jungin asemakaavaan perustuva ruutukaavarakennetta noudattava 1930-1950-luvuilla rakentunut vehreä kaupunkimainen pientaloalue. Valtaosa rakennuskannasta on jälleenrakennuskauden tyyppivaikutteisia pientaloja, lisäksi on yksilöllisesti suunniteltuja rapattuja ja puuverhoiltuja erillispientaloja sekä kaksikerroksisia usean perheen puutaloja.

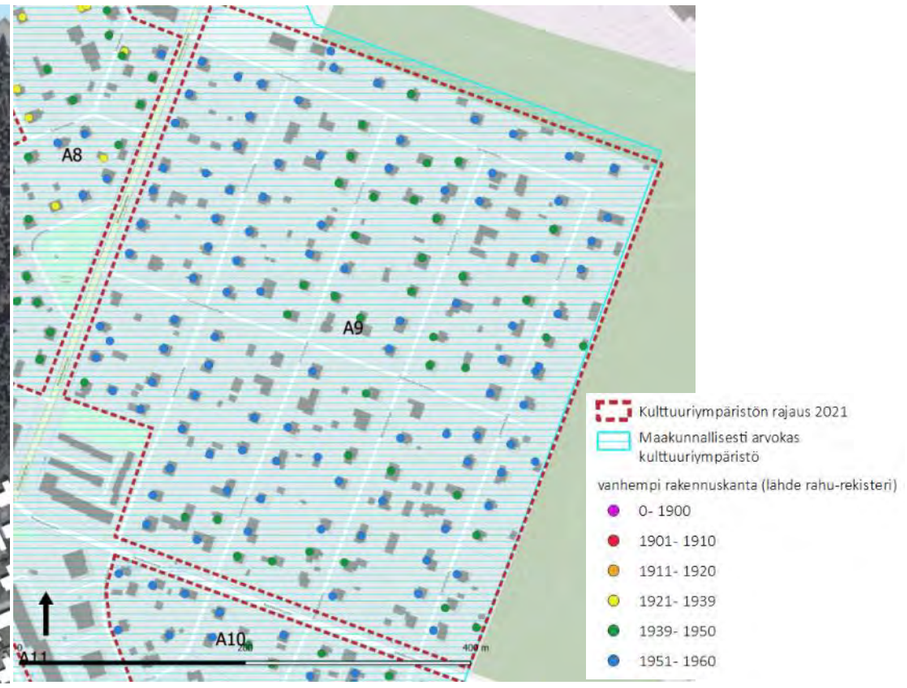

Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

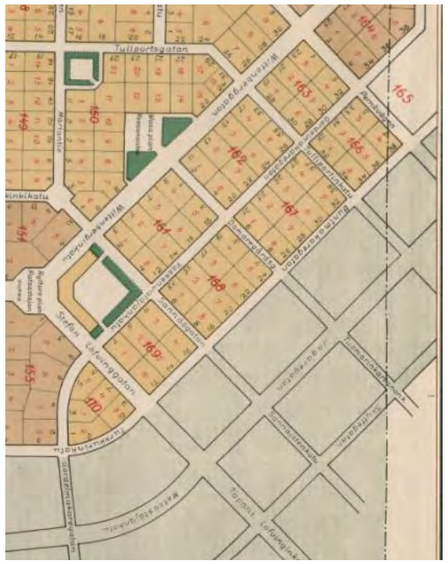

Ote Bertel Jungin vuoden 1931 asemakaavasta. Wittenberginkadun viereiset kaksi kortteliriviä sisältyivät kaavaan ja näistä seuraavat alueet näkyvät kaavassa varauksina. Wittenberginkadun ja Kevätkummunkadun risteyksen viereiseen kortteliin suunniteltu rakennusten rajaama puistoaukio ei toteutunut.

KUVAUS

Historia

Jälleenrakennuskaudella, 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa, kaupunkia laajennettiin voimakkaasti. Kaupunkia ympäröiville entisille pelloille ja metsän rinteisiin sijoitettiin useita omakotitaloalueita tyyppitaloineen ja suurine hyötypuutarhoineen, jotka mahdollistivat kotitarveviljelyn. Velkala palstoitettiin jälleenrakennuskauden asuintaloille ja hyötypuutarhoille vuoden 1915 kaavaan pohjautuen. Kaupunkirakenne perustuu Jung & Jungin asemakaavaan 1930.

Nykytila

- Kaupunkirakenne perustuu säännölliseen ruutukaavaan, pientalotonttien koko on n.27x40 metriä. Talousrakennukset on alkujaan rakennettu yhteen naapuritontin talousrakennuksen kanssa tontin takarajalla. Kadun varsilla on 5-10 metrin istutuskaistat. Nykyinen asemakaava sallii enintään 1 2/3 korkuista rakentamista.
- Ilmeeltään ja mittakaavaltaan yhtenäisenä säilynyt 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa rakentunut jälleenrakennuskauden pientaloalue. Tyypillisen 1½ kerroksisen rakennustyypin ohella on ryhmä kaksikerroksisia useamman perheen kaupunkipientaloja.
- Myöhempää täydennysrakentamista on hyvin vähän, nämä pääosin 1960– 1970-luvuilta
- Kaupunkikuva ja katujen luonne. Katujen leveys 12-14 metriä

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Bertel Jungin puutarhakaupunki ideologiaa soveltava kaava
- Yhtenäinen kaupunkikuva, jota määrittää rakennusten säännönmukainen sijoittelu tontilla, massoittelu ja mittakaava, kattokulma, ja rakennusajalle tyypillinen väritys, ikkunatyypit ja julkisivumateriaalit
- Katuja rajaavat leikatut pensasaidat ja katukuvassa korostuvat pihapuut
- Vehreät puutarhatontit ilman rajaavia aitoja
- Katupuurivit pääkatujen varsilla
- Jälleenrakennuskauden arvokas rakennuskanta ja sen alkuperäiset piirteet
- Vanhat piharakennukset

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on osa laajempaa maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä. Selostuksessa mainitaan erikseen Velkalan pientaloalue
- Alue on osayleiskaavassa 2004 suojeltu merkinnällä AP/s

Asemakaava vuodelta 1962 ei sisällä suojelumerkintöjä, alueelle suositellaan laadittavaksi tarkentava rakennusinventointi, jonka pohjalta voidaan täsmentää asemakaavallinen suojelutarve

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Katariina Ockenström 2007

A9. POHJOISEN VELKALAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Ote ilmakuvasta 04931_090

Erämiehenkadulla sijaitsevan 1950-luvun alun rapatun pientalon erityisiä yksityiskohtia ovat keraamisin laatoin korostetut ikkunanpielet.

Wittenberginkatua reunustavat 1950-luvun alun rapatut pientalot. Katukuvaan liittyvät olennaisina leikatut pensasaidat ja pihapuut niiden taustalla sekä kadun puukujanteet.

A10. ETELÄISEN VELKALAN, SORSA– JA LOKKITIEN KULTTUURIYMPÄRISTÖT

Inventointi 2021 Muutosherkkyys B

Yhtenäinen 1950-luvun loppupuolella rakennettu asuinaluealue, jolle omaleimaisen ilmeen antavat keskelle sijoittuvan puistoalueen ympärille kietoutuva asutus, kaartuvat kadut, 1 ½-kerroksiset omakotitalot puutarhapihoineen.

Ortoilmakuva ja kantakartan rakennukset. Rakennukset sijoittuvat katujen varsille säännönmukaisin välein ja istutuskaistan määräämällä etäisyydellä katulinjasta.

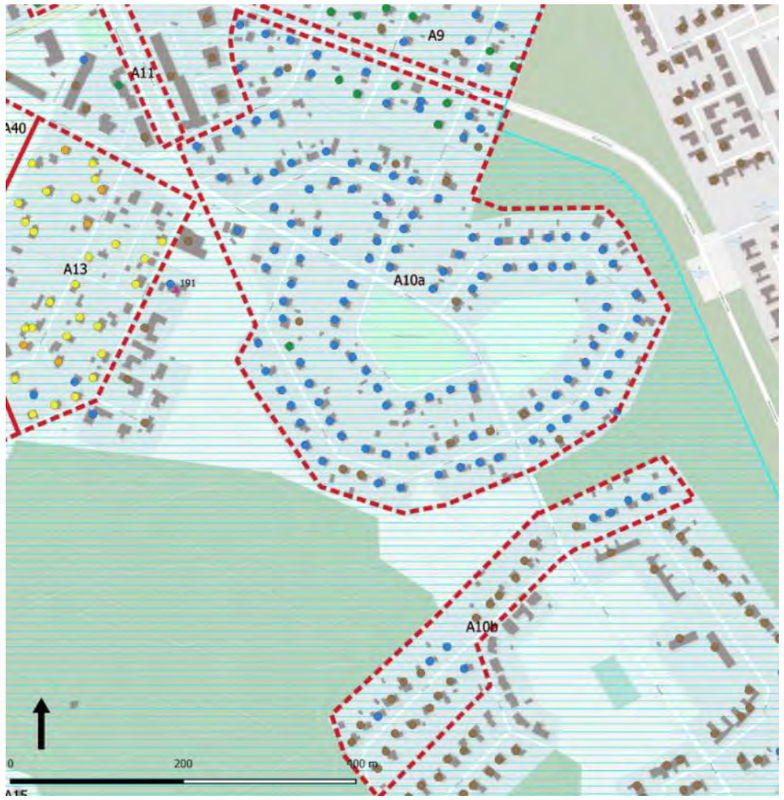

Alue on rakentunut 1950-luvulla. Myöhempää täydennysrakentamista on hyvin vähän. Rakennusten valmistumisvuosi rakennus- ja huoneistorekisterin mukaan.

Kulttuuriympäristön rajaus 2021

Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö

vanhempi rakennuskanta (lähde rahu-rekisteri)

- 0- 1900
- 1901- 1910
- 1911- 1920
- 1921- 1939
- 1939- 1950
- 1951- 1960

KUVAUS

Historia

- Eteläinen Velkala jää Bertel Jungin vuoden 1931 asemakaavan ulkopuolelle ja asemakaavoitettiin vasta 1950-luvulla.
- Hyötypuutarha-ajattelu näkyy vielä vuonna 1957 kaavoitetussa ja 1960-luvulla rakennetussa Pihlajatien ympäristön omakotialueessa, jolle tyypillistä ovat matalammat yksikerroksiset omakotitalot ja ilmeeltään yhtenäinen katutila.

Nykytila

- Pientalotontit on ryhmitetty kiertävän tonttikatujen varsille. Pihlajatien pääkatu kulkee alueen halki. Alueen keskiosassa on kaksi pääkatuun rajautuvaa puistoaluetta.
- Ilmeeltään ja mittakaavaltaan varsin yhtenäinen 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa rakentunut jälleenrakennuskauden pientaloalue.
- Tuomitien varressa on yhtenäinen ryhmä tehdasrakenteisia 1– kerroksisia 1950-luvun tyyppipientaloja
- Muualla on tonteittain vaihtelevia 1- sekä 1½-kerroksisia jälleenrakennuskauden tyyppivaikutteisia pientaloja.
- Myöhempää täydennysrakentamista on hyvin vähän, nämä pääosin 1960– 1970 -luvuilta
- Korttelien sisäosiin on asemakaavassa suunniteltu korttelipuistoja

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Yhtenäinen kaupunkikuva, jota määrittää rakennusten säännönmukainen sijoittelu tontilla, massoittelu ja mittakaava, kattokulma, julkisivumateriaalit ja väritys
- Alueelle erityistä identiteettiä luovat keskeiset puistoalueet, joiden ympärille asutus kietoutuu. Näkymät puistoalueen halki.
- Kaartuvien katujen luonne, katuja rajaavat leikatut pensasaidat ja katukuvassa korostuvat kauniit pihapuut
- Vehreät puutarhatontit
- Jälleenrakennuskauden arvokas rakennuskanta ja sen alkuperäiset piirteet
- Alkuperäiset piharakennukset, niiden sijoittuminen, hierarkia ja mittakaava

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on osa laajempaa maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä. Selostuksessa mainitaan erikseen Velkalan pientaloalue
- Alue on osayleiskaavassa 2004 suojeltu merkinnällä AP/s

Asemakaava vuodelta 1962 ei sisällä suojelumerkintöjä, alueelle suositellaan laadittavaksi tarkentava rakennusinventointi, jonka pohjalta voidaan täsmentää asemakaavallinen suojelutarve

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Katariina Ockenström 2007

A10. ETELÄISEN VELKALAN, SORSA– JA LOKKITIEN KULTTUURIYMPÄRISTÖT

Tuomitien varressa kaupunkikuva on avara, yhtenäinen ja omaleimainen. Katua reunustavat vuosina 1957-1960 valmistuneet Puutalo Oy:n Pähkinätalotyypin yksikerroksiset pientalot.

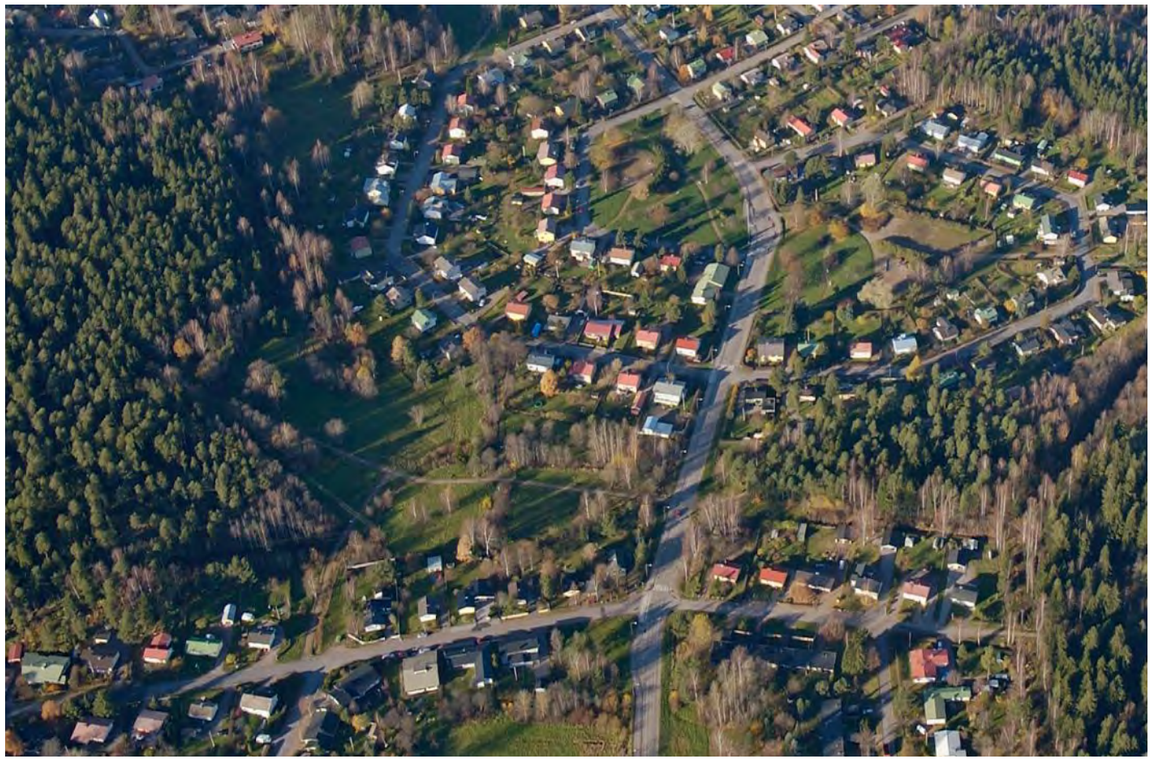

Tontit kietoutuvat keskeisten aluetta yhdistävien puistoalueiden ympärille. Ote ilmakuvasta 04931_090/ Porvoon kaupunki.

Katuja reunustavat pensasaidat joiden edustalla on leikattu nurmikaistale.

Puutalo oy:n tyyppitalo Pähkinä Tuomitien varressa.

Rakennukset on sijoitettu pitkä sivu kadun suuntaan.

Kauniisti istutettu keskeinen puistoalue toimii aluetta yhdistävänä leikki- ja oleskelualueena.

A11. SIBELIUKSENBULEVARDIN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Jung & Jungin kaavaan perustuva Porvoossa ainutlaatuinen bulevardi, jota reunustavat arkkitehtuuriltaan yhtenäiset ja hyvin säilyneet valtaosaltaan kaksikerroksiset 1920-luvun kaupunkipientalot. Kadun keskiosassa on komean vanhan puurivistön reunustama puistokäytävä.

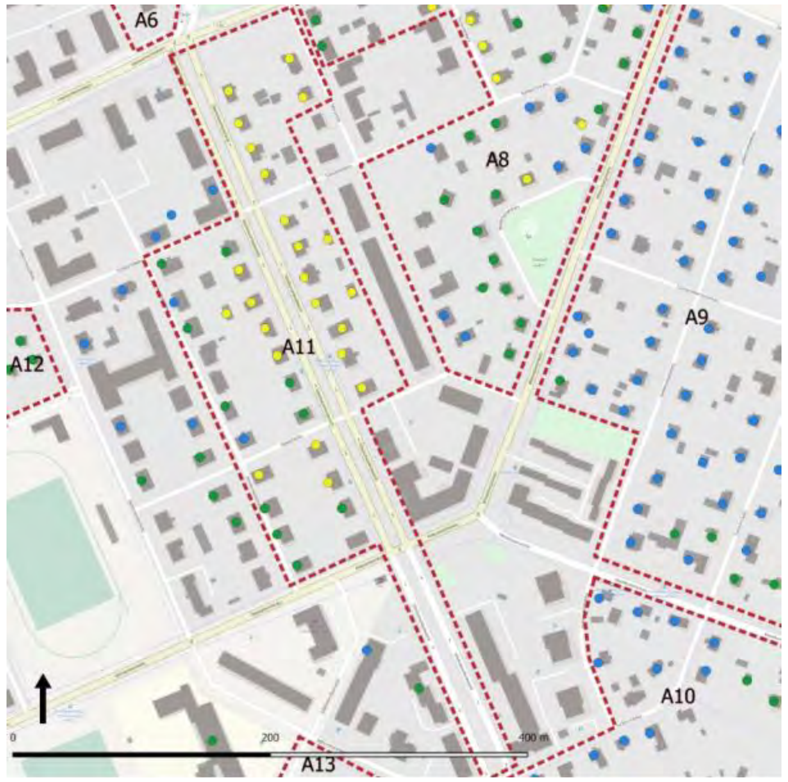

Rakennusten valmistumisvuosi rakennus- ja huoneistorekisterin mukaan.

Muodoltaan noppamaiset rakennukset sijoittuvat tiiviisti katulinjaan kiinni. Bulevardin eteläosaan myöhemmin rakennetut mittakaavaltaan ja ilmeeltään poikkeavat kerrostalokorttelit on jätetty rajauksen ulkopuolelle. Ortoilmakuva ja peruskartan rakennukset/ Porvoon kaupunki.

Ote senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto.

KUVAUS

Historia

Alueen kaupunkirakenne pohjautuu arkkitehtitoimisto Jung&Jungin puutarhakaupunki ideologiaa soveltavaan kaavaan vuodelta 1915 (vahvistettu 1930). Alue on rakennettu 1920-1930 luvuilla ilmeeltään yhtenäisin kaupunkimaisin pientaloin ja pienkerrostaloin.

Nykytila

Jung&Jungin kaava on toteutunut Mannerheiminkadun eteläpuolella katuverkoston osalta. Sibeliuksenbulevardi hyvin säilyneine puurivistöineen ja 1930-luvun kaksikerroksisine satula- ja aumakattoisine asuinrakennuksineen muodostaa ehjän katumiljöön myös rakennusten osalta.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Bertel Jungin puutarhakaupunki ideologiaa soveltava kaavan rakenne
- Yhtenäinen kaupunkikuva, jota määrittää rakennusten säännönmukainen sijoittelu tontin kadun puoleiseen reunaan, sekä ilmeeltään ja mittakaavaltaan hyvin yhtenäinen rakennuskanta
- Sibeliuksenkadun erityinen puistokadun luonne, puukujanne ja sen välissä kulkeva puistoraitti, näkymät katua pitkin, päätteet
- Vehreät puutarhatontit
- 1920– ja 1930 luvun kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennuskanta ja sen alkuperäiset piirteet
- Vanhat piharakennukset

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on osa laajempaa maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä
- Alue on osayleiskaavassa 2004 suojeltu merkinnällä AP/s ja A/s

Alueen vuonna 1988 vahvistettu asemakaava ei sisällä suojelumerkintöjä, alueelle suositellaan laadittavaksi tarkentava rakennusinventointi, jonka pohjalta voidaan täsmentää asemakaavallinen suojelutarve

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

11. SIBELIUKSENBULEVARDIN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Viistoilmakuva 04931-120/ Porvoon kaupunki

Vasemmalla näkymiä alueelta. Ilmeeltään yhtenäiset ja hyvin säilyneet rakennukset ovat pääosin puuverhoiltuja kaksikerroksisia usean asunnon kaupunkipientaloja. Alueella on myös yksittäisiä pienempiä yhden asunnon rakennuksia. Rakennukset sijoittuvat kadun suuntaisena kadun varteen kapean eduspihan erottamana. Kadun reunassa on puu– tai pensasaita. Katukuvaa elävöittävät kadun puolelle sijoittuvat kauniisti jäsennellyt sisäänkäynnit.

A12. SOTURIKYLÄN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Inventointi 2021 Muutosherkkyys B

Vuoden 1941 asemakaavan mukaan sotainvalideille lahjoitusvaroin toteutettu alue. Kaupunkikuvallisesti yhtenäinen kokonaisuus koostuu pienistä satulakattoisista asuinrakennuksista ja niihin liittyvistä osittain muuttuneista hyötypuutarhoista sekä korttelien keskelle sijoittuvista yhteistiloista.

Ote Bertel Jungin vuoden 1931 asemakaavasta. Soturikylä rakennettiin Urheilukentän pohjoispuoliseen kortteliin 51, sekä kentän länsipuolelle Jungin kaavassa puistoksi kaavoitetulle alueelle. (Kansallisarkisto)

Anna-Lisa Stigellin laatima asemapiirros vuodelta 1941. Korttelin keskiosaan on suunniteltu ja myös toteutettu suojaisa leikkikenttä.

Kulttuuriympäristön rajaus 2021

vanhempi rakennuskanta
(lähde rau-rekisteri)

- 0- 1900
- 1901- 1910
- 1911- 1920
- 1921- 1939
- 1939- 1950
- 1951- 1960

KUVAUS

Historia

Soturikylän rakentaminen sai alkunsa karjalaisten uudelleenasuttamisoperaatiosta talvisodan jälkeen. Erään karjalaisperheen auttamiseksi järjestetystä keräyksestä kehittyi laajempi hanke, joka johti Soturikylän toteuttamiseen. Kaupungilla oli alue, joka oli suunniteltu kerrostaloalueeksi, mutta kostean paikan paaluttamisen arveltiin tulevan kalliiksi.

Alue kaavoitettiin uudelleen pientaloalueeksi Anna Lisa Stigellin laatiman suunnitelman mukaan 1941 ja siitä syntyi Soturikylä talo kerrallaan. Alueelta saivat kodin sotainvalidit perheineen. Kaiken kaikkiaan alueella toteutettiin 21 asuintaloa, kokoustalo saunoineen, pesulaitos ja em. päiväkoti.

Ruotsalaiset iskelmälaulajat antoivat joidenkin konserttiensa tuoton porvoolaisen Soturikylän hyväksi ja saivat nimikkotaloja, kuten ”Alice” ja ”Sickan”. Anders Bjellelle omistetussa talossa toimii nykyisin Bjellebon päiväkoti.
(https://porvoossa.fi/historia/)

Nykytila

Kaupunkikuvallisesti yhtenäinen kokonaisuus koostuu pienistä satulakattoisista asuinrakennuksista ja niihin liittyvistä osittain muuttuneista hyötypuutarhoista. Tontit rajautuvat katujen varsien yhtenäiseen hoidettuun pensasaitaan. Tyyppitalot rakennettiin tiettävästi ruotsalaisten lahjoitusvaroin ja ruotsalaisten standardien mukaan.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Yhtenäinen kaupunkikuva, jota määrittää rakennusten säännönmukainen sijoittelu tontilla, massoittelu ja mittakaava, kattokulma, julkisivumateriaalit ja väritys
- Katuja rajaavat leikatut pensasaidat ja katukuvassa korostuvat kauniit pihapuut
- Vehreät puutarhatontit
- Jälleenrakennuskauden arvokas rakennuskanta ja sen alkuperäiset piirteet, yksityiskohdat ja julkisivujen alkuperäinen väritys
- Vanhat piharakennukset
- Korttelien sisäiset puistot ja leikkipaikat

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on osa laajempaa maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä
- Korttelit 131 ja 132 on osayleiskaavassa 2004 suojeltu merkinnällä AP/s
- Korttelialueet on vuonna 2004 vahvistetussa asemakaavassa suojeltu aluemerkinnällä AO/s-1

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Soturikylän historianselvitys ja inventointi. Porvoon kaupunki.
- Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Katariina Ockenström 2007

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

A12. SOTURIKYLÄN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Ilmakuva-ote alueesta vuodelta 1955. Kuvasta ilmenee miten tontit alkujaan oli istutettu yhtenäisen suunnitelman mukaan. Tontteja rajaavat leikatut pensasaidat

MML https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/

A13. JOONAANMÄEN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Sibeliuksenbulevardin päätteeksi suunnitellun alueen kaupunkirakenne pohjautuu arkkitehtitoimisto Jung&Jungin puutarhakaupunki-ideologiaa soveltavaan kaavaan vuodelta 1915 (vahvistettu 1930). Jyrkkään rinteeseen sijoittuva, 1920-1930-luvuilla työläisperheille rakennettu alue on kaupunkikuvaltaan omaleimainen.

Ilmakuvaote– nykytilanne

Ilmakuvaote vuodelta 1955. MML https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/

Ote Bertel Jungin vuoden 1931 asemakaavasta. (Kansallisarkisto). Kaavassa esitetty aksiaalinen aihe puistoineen ja päätteineen on toteutunut vain osin.

Kaava ei ole asemoitu etelä-pohjoissuuntaan.

KUVAUS

Historia

Alueen kaupunkirakenne pohjautuu arkkitehtitoimisto Jung&Jungin puutarhakaupunki-ideologiaa soveltavaan kaavaan vuodelta 1915 (vahvistettu 1930). 1920-30-luvuilla rakentunut Sibeliuksenbulevardin päätteeksi sijoittuva Joonaanmäki suunniteltiin tiettävästi erityisesti työläisperheitä varten.

Nykytila

Jyrkkään rinteeseen rakennettu alue muodostuu kolmesta pitkittäiskadusta, keskellä rinnettä nousevasta puistoakselista ja kahdesta rinteen suuntaisesta korttelipuistosta. Väljillä tonteilla sijaitsevat yhdelle tai useammalle perheelle tarkoitetut hirsitalot rajautuvat Myllymäen tavoin vuoroin katuun vuoroin puistoon. Joonaanmäen 1920- ja 1930-luvuilla rakennetut huvilamaiset asuinrakennukset ovat erittäin hyvin säilyneitä. Niiden tyylipiirteissä on nähtävissä jugendin ja 1920-luvun klassismin vaikutteita. Ylärinteessä, Puutarhakadun itäpuolella on 1960-luvulla rakennettujen matalien omakotitalojen rivistö.

Linnankoskenkadun eteläpäässä on Joonaanmäkeen liittyvät kaksi vanhempaa 1800– 1900-luvun vaihteen huvilaa, sekä synnytyssairaalaksi rakennettu nykyinen retkeilymaja.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Yhtenäinen kaupunkikuva, jota määrittää rakennusten säännönmukainen sijoittelu tontilla, massoittelu ja mittakaava, kattokulma, julkisivumateriaalit ja väritys
- Katutilan luonne ja rajautuminen
- Vehreät puutarhatontit
- Kulttuuriympäristön arvokas rakennuskanta ja sen alkuperäiset piirteet
- Vanhat piharakennukset
- Puistoalueet ja maisemapuut
- 1800– 1900-luvun vaihteen laitosrakennusten puuarkkitehtuuri

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö
- Alue on osayleiskaavassa 2004 suojeltu merkinnällä AP/s
- Alueen vanhat rakennukset on suojeltu sr- merkinnöin vuonna 1995 vahvistetussa asemakaavassa

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Katariina Ockenström 2007

A13. JOONAANMÄEN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Viistoilmakuva 04931-106/ Porvoon kaupunki

Keskeisen puistoakselin päätteenä pohjoisessa oleva tuomiokirkko jää suuren kuusen taakse.

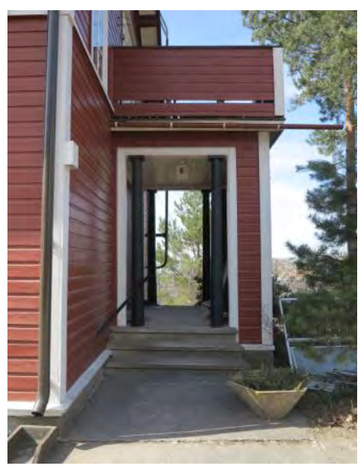

Yllä ja vasemmalla kuvia alueelta. Yksilöllisesti suunniteltuihin 1920-30-luvun taite– ja satulakattoisiin pientaloihin liittyy aikakaudelle tyypillisiä yksityiskohtia. Rinnemaasto avartaa näkymiä sekä alueen sisällä että alueelta ulospäin.

Toinen alueen poikittaisista välikaduista on toteutettu puistona.

A14. LÄHDEPOLUN ASUINKORTTELI

Inventointi 2021 Muutosherkkyys C

Omaleimaista ja kiinnostavaa kaupunkitilaa muodostavaan kortteliratkaisuun perustuva, korkeatasoisesti toteutettu 1990-luvun pienkerrostalokohde.

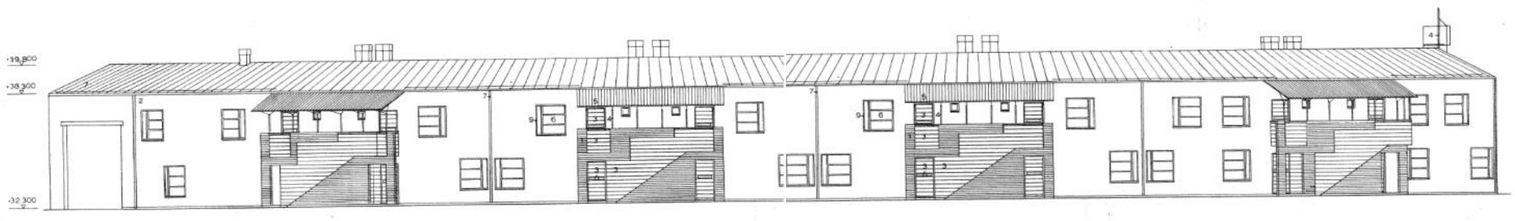

Ote raitin puoleisesta julkisivusta kaakkoon. Aso Asunnot Oy Ritarinmaja Rakennuslupapiirustus Arkkitehtitoimisto Helin & Siitonen 1993.

Ilmakuvassa hahmottuu selkeänä muusta ympäristöstä poikkeava, oman kokonaisuuden muodostava kortteliratkaisu, johon liittyy juhlava puolikaaren muotoisen rakennuksen rajaama puistomainen sisääntuloaukio ja rakennusten tiiviisti rajaama piharaitti. Alue rajautuu lännessä ja pohjoisessa metsäiseen puistoalueeseen.

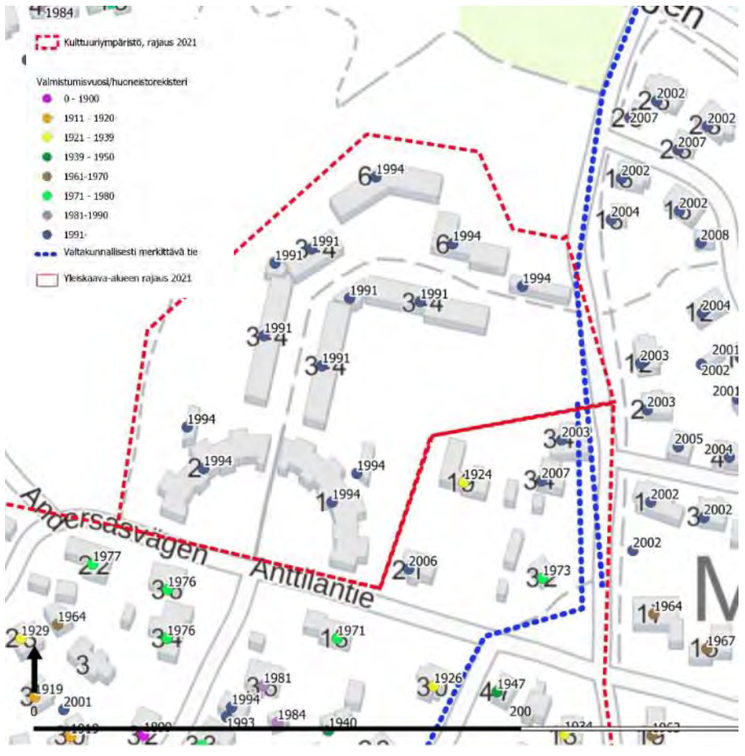

1991– 1994 välisenä aikana rakentunut kortteli rajautuu etelässä Pappilanmäen rakennuskannaltaan kerrokselliseen pientaloalueeseen. Itäpuolelle on 2000-luvun alussa muodostunut uutta asutusta.

KUVAUS

Historia

Asuntosäätiön rakennuttaman vuonna 1994 valmistuneen Ritarikannuksen asumisoikeuskohteen on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Helin & Siitonen

Nykytila

Kohde koostuu Lähdepolun piharaitin varteen sijoittuvista kaksikerroksisista pienkerrostaloista. Puolikaaren muotoon sijoittuvat eteläisimmät rakennukset rajaavat puistomaista sisääntuloaukiota. Kaaren keskelle sijoittuvan portin kautta kuljetaan rakennusten ja puurivin tiiviisti reunustamalle piharaitille. Rakennusten arkkitehtuurissa ja yksityiskohdissa näkyy aikakaudelle tyypillisiä piirteitä, mm. säleiköitä ja pastellinsävyisin puittein varustettuja vaakajakoisia ikkunoita. Raitin puoleiset julkisivut ovat valkoiseksi rapatut ja ulkokuori punatiiltä. Erityistä ilmettä antavat raitin varteen sijoittuvat toisen kerroksen asuntoihin johtavat ulkoportaat veistosmaisesti muotoiltuine seinäkkeineen. Pysäköinti on keskitetty alueen reunoille.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Vahva ja omaleimainen kaupunkirakenteellinen ratkaisu
- Yhtenäisesti toteutunut kokonaisuus
- Sisääntuloaukion ja korttelin sisäisen raitin ilme ja istutukset
- Eriytetty liikenne ja pysäköintijärjestelyt
- Puistomaiset piha-alueet istutuksineen

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Rakennuslupapiirustukset

A14. LÄHDEPOLUN ASUINKORTTELI

Puolikaaren muotoon sijoittuvat eteläisimmät rakennukset rajaavat juhlavaa puistomaista sisääntuloaukiota. Kaaren keskelle sijoittuvan portin kautta kuljetaan rakennusten tiiviisti reunustamalle piharaitille.

Korttelin ulospäin avautuvat julkisivut ovat punatiiliset. Arkkitehtuurissa ja yksityiskohdissa näkyy aikakaudelle tyypillisiä piirteitä kuten mm. säleiköitä ja pastellinsävyisin puittein varustettuja vaakajakoisia ikkunoita

Piharaittia reunustaa puurivistö. Rakennusten raitin puoleiset julkisivut ovat valkoiseksi rapatut. Erityistä ilmettä antavat punatiiliset seinämät ja portaiden veistoksellisesti muotoillut vihreään pastellisävyyn maalatut puiset seinäkkeet.

A15. AUNELAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Inventointi 2021 Muutosherkkyys B

Porvoonjoen suulle sijoittuva, eri aikakauden rakennuskokonaisuuksia sisältävä alue, jolla on sijainnut Porvoon kulttuurihistorian kannalta erityisen merkittävä Ånäsin säteritila, sekä myöhemmin mm Porvoon liitutehdas. Porvoon puutarhakulttuurin kannalta alue on ollut erityisen merkittävä 1700-luvulta lähtien 1960-luvun huvilapuutarhoihin saakka. Alueella on kolme arkkitehtuuriltaan merkittäviä 1900-luvun pientaloa.

Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

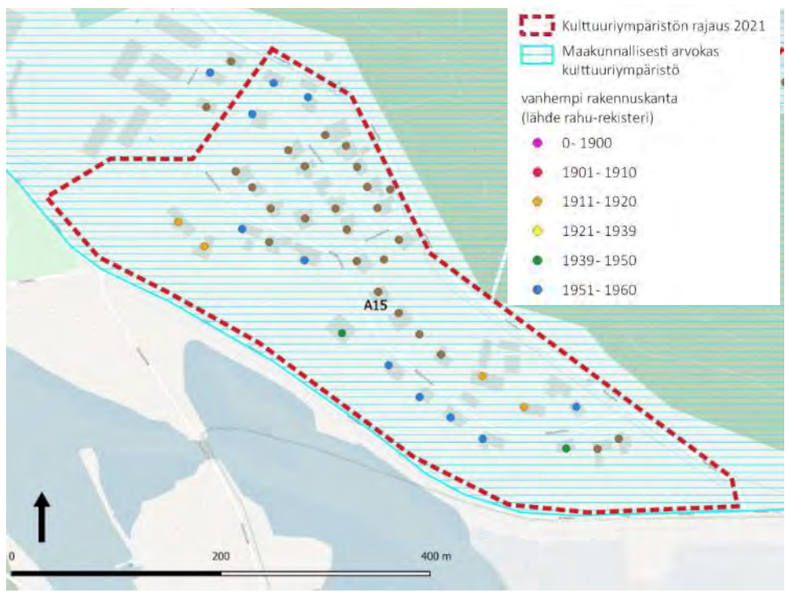

Ote Bertel Jungin vuoden 1931 asemakaavasta. (Kansallisarkisto)

KUVAUS

Historia

Suurin osa Porvoon vanhasta kortttelirakenteesta on rakennettu entisen Ånäsin säterin maille. 1700-luvun lopulla lukion rehtorit ostivat Ånäsin ja perustivat sinne puutarhoja, 1840 alueelle perustettiin kaupungin vaivaistalo. 1800-luvun lopulta kaupunki alkoi luovuttaa huvila-, asuin- ja teollisuustontteja Ånäsin tiloilta. Kaupunginlääkäri Georg Wallgrenin huvila rakennettiin 1860-luvulla Pellingintien varteen, lähelle rantaa. Huvilan osti 1907 Aram Aunela joka perusti sivurakennukseen Porvoon teknillisen tehtaan, ts. Porvoon liitutehtaan. Bertel Jungin 1910-luvulla laatima asemakaava laajennettiin myös Ånäsin alueelle, jonne kaavoitettiin huvila-kaupunginosa. Nykyinen Villa Ånäs rakennettiin 1920-luvulla paikkaan jossa oli vanhempia ainakin 1800-luvulta peräisin olevia puutarhaterasseja ja rakennuksia. 1950-luvulta lähtien alueella rakennettiin lisää huviloita ja 1960-luvulla ryhmä tehdasvalmisteisia puutaloja yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Aunelanmäelle rakennettiin 1960-luvulla kolme erityisen mainittavaa omakotitaloa, Åke Hellmanin atelijeekoti, Villa Green ja Villa Fagerholm. Porvoon puutarhakulttuurin kannalta alue on ollut erityisen merkittävä 1700-luvulta lähtien 1960-luvun huvilapuutarhoihin saakka.

Nykytila

Selkeän oman kokonaisuuden muodostava pohjoisessa metsäalueeseen ja etelässä merenlahteen rajautuva nauhamainen alue. Rakennuskanta muodostaa eri aikakausina rakentuneita hyvin säilyneitä pieniä aluekokonaisuuksia. Kaupunkikuvassa korostuvat sekä kulttuurihistorialtaan että arkkitehtuuriltaan erityisen merkittävät yksittäiset kohteet. Villa Ånäsin ja Villa Aunelan puutarhat ovat laajalti säilyneet.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Selkeästi rajautuva aluekokonaisuus
- Yhtenäisesti rakentuneet osa-alueet
- Villa Ånäsin puutarha, koivukujanne, puutarhaterassit ja männikkö
- Villa Wallgrenin Aunelan puutarha
- 1960-luvun korkeatasoisen arkkitehtuurin esimerkit ja saman aikakauden tyyppitalokokonaisuus

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Ranta-alue ja osa Rantakadun itäpuolisesta rinteestä sisältyy Porvoon kansalliseen kaupunkipuistoon 2010
- Alue on osayleiskaavassa 2004 merkitty alueeksi, jolla on säilytettäviä ympäristöarvoja
- Alueelle on vuonna 2008 vahvistetussa asemakaavassa osoitettu sr- suojelumerkintöjä

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Aunelabacken 2007. Porvoon kaupunki

A15. AUNELAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Ånäsin päärakennus , edustalla puutarhan kivipengerryksiä.

Porvoon vanhan liitutehtaan rakennus on muutettu asuinkäyttöön.

Viistoilmakuva 04931-074/ Porvoon kaupunki

Villa Aunelan ympärillä on vehreä puutarhapiha.

Villa Aunelan pihan vanhaa puustoa.

Rapattu 1950-luvun asuinrakennus.

Villa Green

Villa Fagerholm

Åke Hellmanin ateljee

A16. TARKKISEN RANTA-ASUTUS

Inventointi 2021 Muutosherkkyys C

Tarkkistentien varteen nauhamaisesti sijoittuva 1900-luvun alkuvuosikymmeninä rakentunut ja myöhemmin täydentynyt pienimittakaavainen ranta-asutus. Maisemassa korostuvat mantereen puolella kohoava kallio, ja toisaalla näkymät merenlahdelle. Rannalla on 1850-luvulla rakennettu komea huvila, jossa mm taiteilijapariskunta Louis Sparre ja Eva Mannerheim-Sparre ovat asuneet.

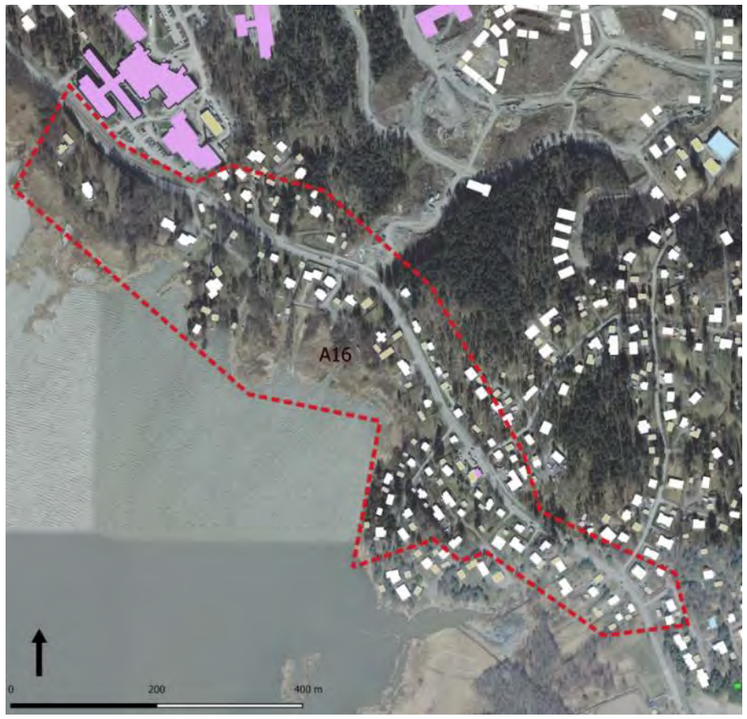

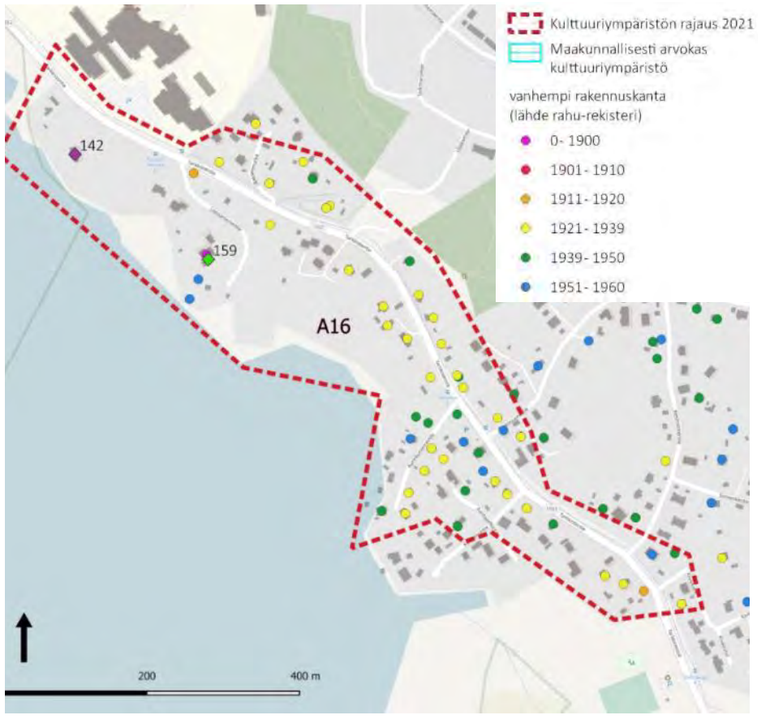

Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

Ote ilmakuvasta vuodelta 1955. MML https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/

KUVAUS

Historia

Korkea rantakallio on ollut maamerkki kaupunginlahden rannalla. Sen itäpuolella kulki kaupungin raja. 1700-luvun kartat näyttävät, että loivilla rantarinteillä oli viljelyksiä. Ensimmäinen merkintä asuinrakennuksesta kallion vieressä rannalla on J. F. Barckin vuonna 1833 laatimassa kartassa.

1800-luvun puolivälissä alettiin rakentaa kesähuviloita Porvoon rannoille ja saariin. Ensimmäisen huvilan kaupunginlahden rannalle rakennutti kunnanlääkäri Wallgren vuonna 1858. Pankinjohtaja Niklas Gulinin Villa Wilhelmsberg rakennettiin vuoden 1870 aikoihin korkealle rantakallion päälle. Siihen kuuluva puutarha ulottui kalliolta nykyiseen tervaleppäluhtaan. Huvilapuiston kiviaita saattoi olla osa vanhaa kaupungin raja-aitaa.

Taiteilijapariskunta Louis Sparre ja Eva Mannerheim-Sparre ostivat huvilan vuonna 1897. Huvila oli silloin ensiluokkainen hirsirakennus, jossa oli kahdeksan huonetta ja torni. Runsaan kahden hehtaarin tontilla oli leivintupa, puuvaja ja jääkellari sekä puutarha marjapensaineen ja kirsikkapuineen. Taiteilijat nimittivät huvilaa Orrelaksi. He suunnittelivat sinne myös ateljeeta, mutta sitä ei koskaan toteutettu.

Tarkkistentien varteen on 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä lähtien muodostunut pientaloasutusta.

Nykytila

Tarkkistentien varren asutuksen kyläkuvaa leimaa nauhamaisesti sijoittuva 1900-luvun alkuvuosikymmeninä rakentunut ja myöhemmin täydentynyt pienimittakaavainen pientaloasutus. Maisematilaa rajaa mantereen puolella kohoava kallio. Asutuksen välistä avautuu näkymiä viereiselle merenlahdelle. Wallgrenin rakennuttama ja myöhemmin Sparren taiteilijapariskunnan kotina toiminutta huvilaa on ajan kuluessa muutettu, ja sen muotoa on yksinkertaistettu poistamalla torni.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Mutkittelevan kapean Tarkkistentien perinteinen luonne
- Näkymät meren suuntaan
- Tietä reunustava pienimittakaavainen kylämäinen asutus ja vehreä kasvillisuus
- Huvilan puutarhassa säilyneet harvinaiset piirteet 1800-luvun puutarhakulttuurista
- Kulttuurihistoriallisesti merkittävä rakennuskanta ja sen ominaispiirteet

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- ♦ Ranta-alue sisältyy Porvoon kansalliseen kaupunkipuistoon 2010
- Alue on osayleiskaavassa 2004 suojeltu merkinnällä AP/s
- Alueella voimassa oleva 1986 vahvistettu asemakaava ei sisällä kulttuuriympäristön suojelumerkintöjä

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

A16. TARKKISEN RANTA-ASUTUS

Näkymiä Tarkkistentien varrelta. Kylämäistä tunnelmaa muodostaa tiiviisti tien reunaan sijoittuva vanhempi rakennuskanta.

Viistoilmakuva 04931-008/ Porvoon kaupunki

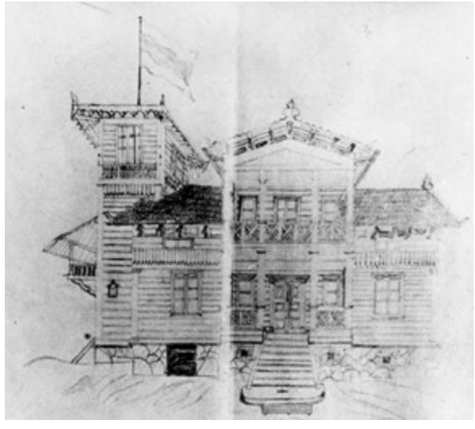

Sparren huvila, piirustus ja valokuva nykytilasta.

A17. RAUTATIEASEMAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Inventointi 2021 Muutosherkkyys B

Porvoonjoen rantaan vanhan Kuninkaantien varteen sijoittuva rautatieaseman alue, jolla on säilynyt edustava ryhmä 1870-luvulta 1900-luvun alkupuolella rakentuneita rautatieaseman rakennuksia. Kokonaisuuteen liittyy istutuksia ja vanhaa puustoa.

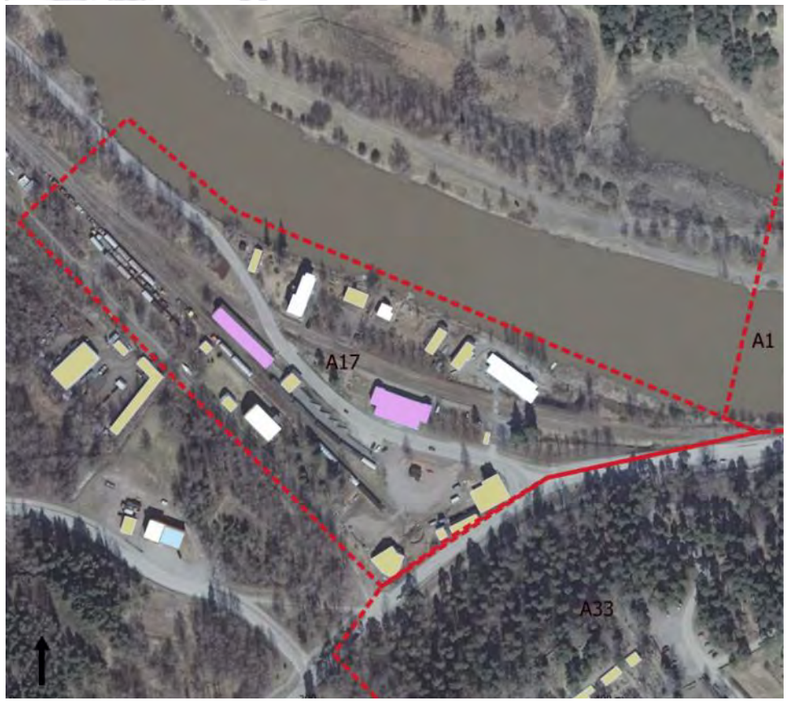

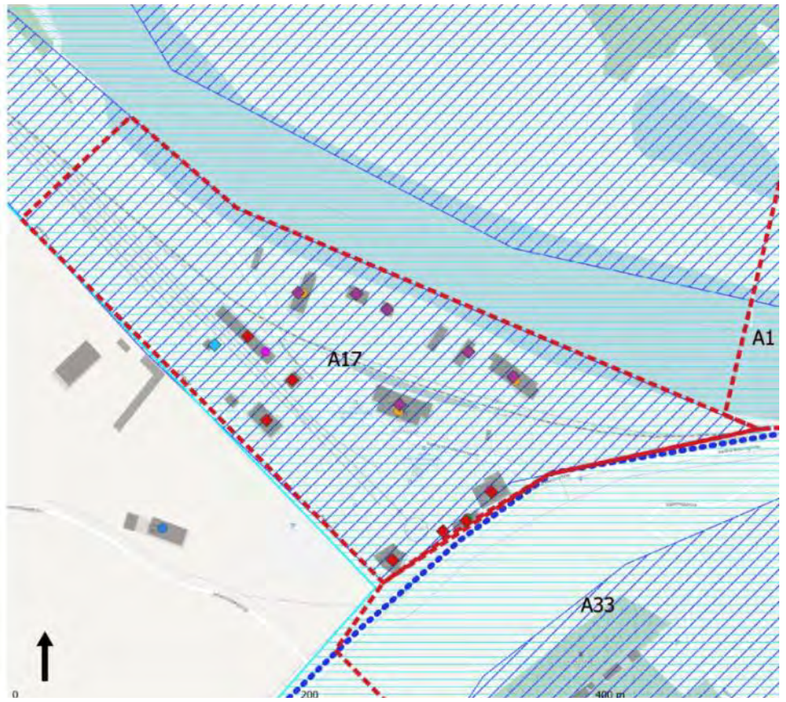

Kuva; Ortoilmakuva ja peruskartan rakennukset/ Porvoon kaupunki.

Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

KUVAUS

Historia

Porvoon ja Keravan välisen yksityisradan rakentamislupa saatiin 1871 ja osakeyhtiö sen rakentamiseksi perustettiin 1872. Rata liitettiin Helsinki-Hämeenlinna -rataan 1875. Porvoon asemarakennuksen suunnitteli arkkitehtitoimisto Björnberg-Aspelin 1895.Taloudellisissa vaikeuksissa olevaa radan kannattavuutta rasitti sisävesiltä Lahden Vesijärven rannalta Loviisaan rakennetun radan valmistuminen 1900. Rata myytiin valtiolle 1917. Radan henkilöliikenne lopetettiin 1981. Nykyinen asemarakennus on järjestyksessään kolmas. Ensimmäinen on purettu, toinen joen rannalla edelleen sijaitseva 2– kerroksinen rakennus muutettiin myöhemmin asuinkäyttöön.

Nykytila

Uusrenessanssipiirteinen asemarakennus on järjestyksessään kolmas. Se on yksikerroksinen vuorattu hirsirakennus, jossa on molemmissa päissä matalat siivet. Asemarakennus kunnostettiin 1990-luvulla Itä-Uudenmaan rakennustietokeskuksen käyttöön. Nykyään rakennus on yksityiskäytössä.

Aseman kokonaisuuteen kuuluu asemarakennuksen lisäksi asuinrakennuksia joen rannalla sekä varikkoalue toisella puolen asemaa. Rakennuskantaan kuuluu asemapäällikön talo ja kaksi asuinkasarmia talousrakennuksineen sekä tavaramakasiini, vesitorni 1870-luvulta, ja kaksi veturitallia, toinen 1870-luvulta ja toinen vuodelta 1902. Kääntöpöydälle johtavalla raiteella on Suomen vanhimmat leveäraiteiset kiskot vuodelta 1879. Alueen läpi kulkee Vanha Hämeenlinnantie.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- 1800- ja 1900-luvun kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennuskanta ja asema-alueen kokonaisuus puistomaisine istutuksineen ja laiturirakenteineen
- Puistomaisesti hoidettu julkisluonteinen aluekokonaisuus
- Näkymät joelle ja Vanhan Porvoon suuntaan

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö RKY
- Alue on osa laajempaa maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä
- Alue on osa Porvoon kansallista kaupunkipuistoa 2010
- Valtaosa alueesta on osayleiskaavassa 2004 suojeltu merkinnällä SR
- Osalla aluetta on voimassa 1994 vahvistettu suojelumerkintöjä sisältävä asemakaava.
- Asema-alue sisältyy Rautatiesopimuksen 1998 piiriin

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Porvoon asemanseutu, rakennetun ympäristön selvitys. Saatsi Arkkitehdit 2017.
- www.rky.fi

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

A17. RAUTATIEASEMAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Arkkitehtitoimisto Björnberg-Aspelinin vuonna 1895 suunnittelema asemarakennus.

Vesitorni ja veturitalli. Taustalla Näsinmäki.

Vasemmalla vuonna 1900-luvun alussa rakennettu asemapäällikön talo.

Kuvat yllä; kaksikerroksinen työväen asuinkasarmi , entinen asema-rakennus Porvoonjoen rannalla.

Hirsinen makasiinirakennus asemalaiturin reunalla.

Viistoilmakuva 04931-153/ Porvoon kaupunki

1890-luvulla valmistunut Ratamestarin talo. Edustalla asemapuiston istutuksia.

A18. LÄNSIRANNAN PUUKAUPUNKIKORTTELIT

Inventointi 2021 Muutosherkkyys C

Porvoonjoen länsirannalle maisemassa näkyvästi sijoittuva 2000-luvun alun hyvin tiivis ja ratkaisultaan omaleimainen puutaloalue. Asemakaavallinen ratkaisu perustuu arkkitehtuurikilpailun voittoehdotukseen.

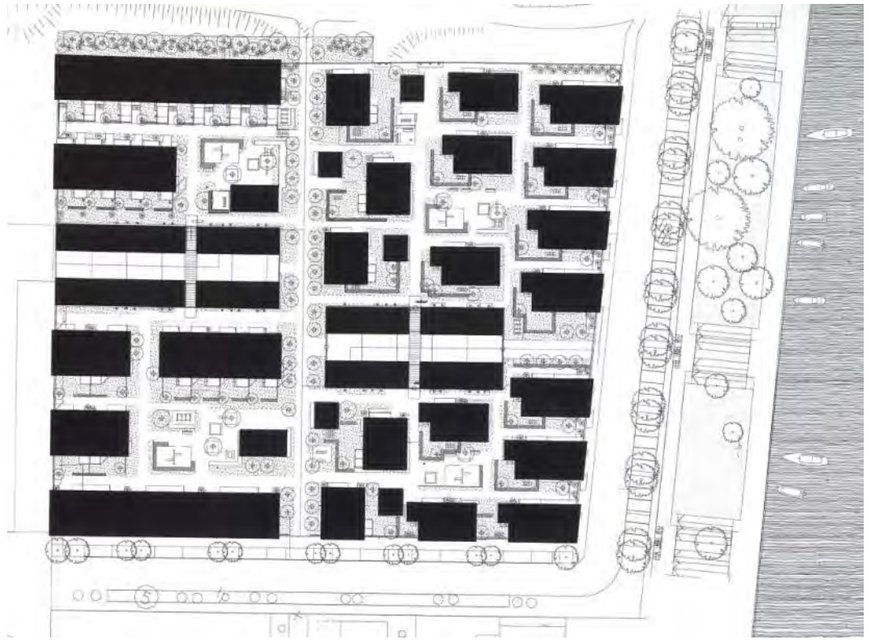

Hedman & Matomäki Oy:n suunnittelema aloituskortteli. Asemapiirros kirjasta Kotina puinen kaupunkikylä. Rakennusten sijoittelu mahdollistaa näkymiä korttelin sisäosista joen suuntaan. Betonirakenteiset autokatokset muodostavat jakavat korttelia pienempiin paloryhmiin.

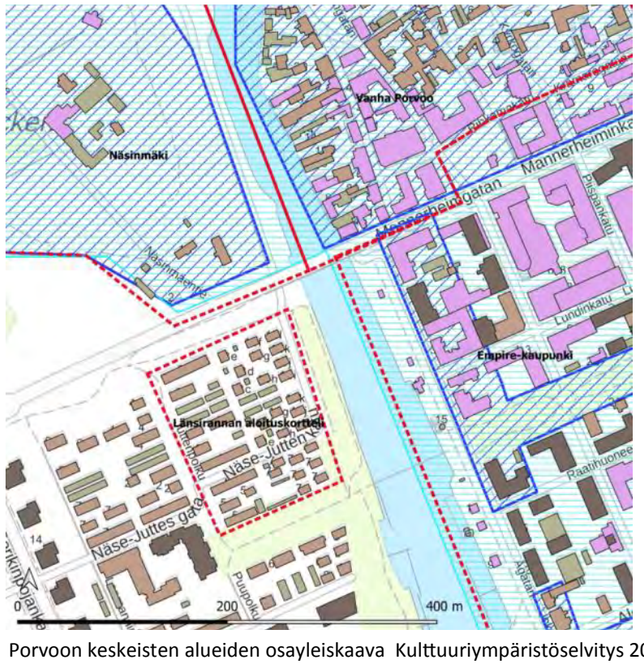

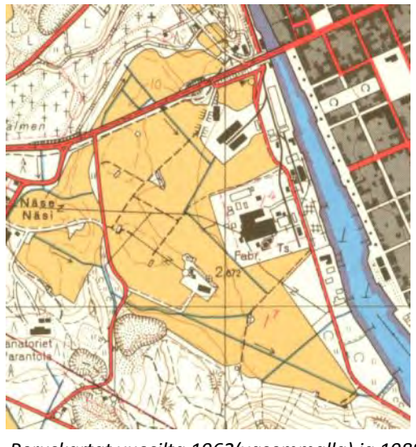

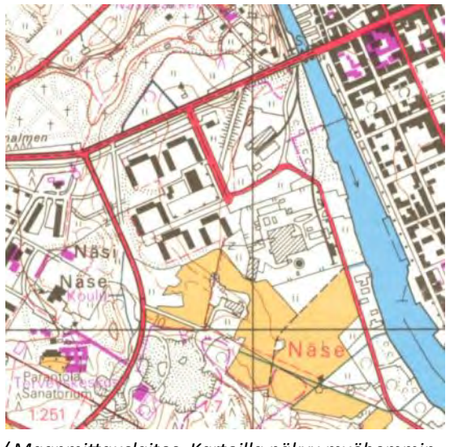

Peruskartat vuosilta 1962(vasemmalla) ja 1988/ Maanmittauslaitos. Kartoilla näkyy myöhemmin Taidetehtaaksi muutettu vanha tehdasrakennus ja pohjoisesta joen rantaa pitkin sinne johtaneet junakiskot. Puukorttelien kohdalla on sijainnut vielä 1960-luvulla peltoalueen ympäröimiä varasto– ja teollisuusrakennuksia. Vuoden 1988 kartalla näkyy länsirannalle rakennetta kerrostaloalue.

Porvoon keskeisten alueiden osayleiskaava Kulttuuriympäristöselvitys 2021

KUVAUS

Historia

Porvoon länsirannan alue oli pitkään kaupungin reunamaata, lähinnä rakentamatonta vanhaa viljelymaisemaa. 1900-luvun alussa alueelle syntyi venetelakka- ja teollisyrityksiä. 1920-luvulla rakennettiin vaneritehdas nykyisen Taidetehtaan alueelle, lisäksi alueelle tuli mm. lista- ja kehystehdas, konepaja sekä hevosenkenkätehdas. Alueella ryhdyttiin myös kokoamaan traktoreita ja kaivinkoneita ja 1960-luvulla siirtyi tehdas Fiskarsin omistukseen. Alueelle johti Porvoonjoen länsirantaa pitkin oma junaraide. Porvoonportin kerrostaloalue nousi alueen länsiosaan vuosien 1967–1976 aluerakentamishankkeena. 1980-luvulla tehdasrakennus siirtyi Porvoon kaupungille ja sitä ryhdyttiin kehittämään kulttuurikäyttöön.

Länsirannan alueen aloituskorttelit toteutettiin osana valtakunnallista Moderni puukaupunkihanketta. Asemakaavallinen ratkaisu perustuu vuonna 1998 pidetyn arkkitehtikutsukilpailun voittaneeseen, professori Tuomo Siitosen laatimaan ehdotukseen. Alueen rakentamista ohjasi asemakaavan ohella rakentamistapaohjeet. Länsirannan aloituskorttelin suunnittelusta vastasi Arkkitehtitoimisto Hedman& Matomäki Oy. Aloituskorttelissa on yhteensä 41 asuntoa ja korttelitehokkuus e = 0,44.

Vuonna 2006 valmistui aloituskorttelin jatkoksi, joen rannalle Näse-Jutten kadun eteläpuolelle Arkkitehtitoimisto Tuomo Siitosen suunnittelema 19 asunnon kortteli. Korttelitehokkuus e = 0,5.

Nykytila

Alue on kaksikerroksista kapearunkoisista satulakattoisista puutaloista muodostuva tiivis kaupunkimainen pientaloalue. Vanhalle Porvoolle uudenlaista vastaparia muodostavan alue on ilmeeltään yhtenäinen.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Kaavaratkaisun sanelema tiivis pienimittakaavainen kaupunkirakenne. Rakennusten harkittu sijoittelu ja suuntaus, suhde jokirantaan
- Yhtenäinen kaupunkikuva
- Julkisivujen piirteet, puuverhous sekä puna– ja keltamullan värisävyt
- Vehreät sisäpihat

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Osa joen vastarannan alueesta, sekä pohjoispuolinen Näsenmäki ja Vanha– Porvoo ovat valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä (RKY)
- Alue sijoittuu maisemassa näkyvästi laajan maakunnallisesti merkittävän kulttuuriympäristön viereen.
- Ranta-alue kortteleiden edustalla sekä eteläpuolinen puiston on osa Porvoon kansallista kaupunkipuistoa 2010
- Länsirannan Moderni puukaupunki -alue on palkittu vuoden 2003 Ympäristöpalkinnolla.

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Karjalainen Markku, Koiso- Kanttila Jouni. Moderni puukaupunki. Rakennustieto 2002
- Karjalainen Markku, Palokoski Riku. Kotina puinen kaupunkikylä. Puuinfo Oy 2007

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

A18. LÄNSIRANNAN PUUKAUPUNKIKORTTELIT

Arkkitehtitoimisto Tuomo Siitosen suunnittelemia asuinrakennuksia Näse-Jutten kadun eteläpuolella.

Näkymä Arkkitehtitoimisto Tuomo Siitosen suunnitteleman korttelin sisäosasta.

Näkymä Arkkitehtitoimisto Hedman& Matomäki Oy:n suunnitteleman korttelin sisäosasta.

Alue muodostaa Porvoonjoen suuntaan yhtenäistä ja hillittyä kaupunkikuvaa, jota rytmittää samanlaisina toistuvien kapearunkoisten satulakattoisten rakennusten päädyt ja punamullan värisävy.

A19. NÄSIN PIENTALOALUE

Inventointi 2021 Muutosherkkyys C

Tyypillinen vehreä jälleenrakennuskauden pientaloalue, jonka ilme on ajan saatossa muutosten ja täydennysrakentamisen myötä hieman muuttunut.

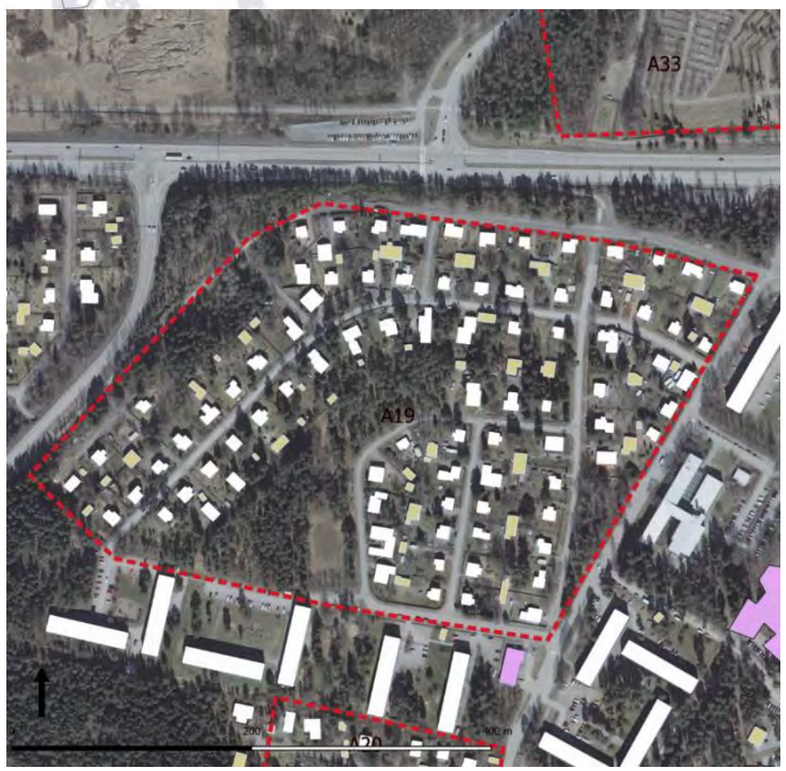

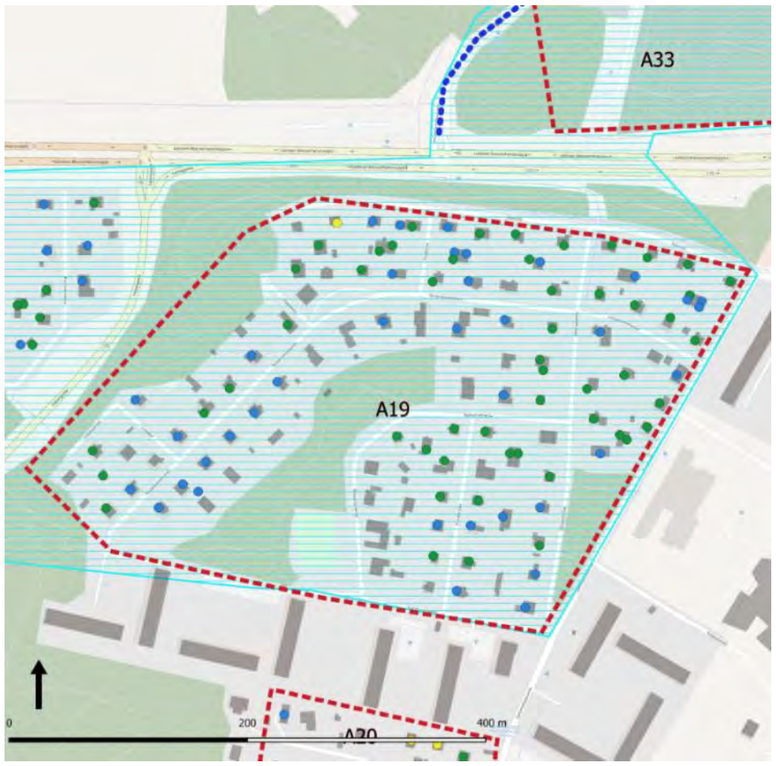

Kuva; Ortoilmakuva ja peruskartan rakennukset/ Porvoon kaupunki.

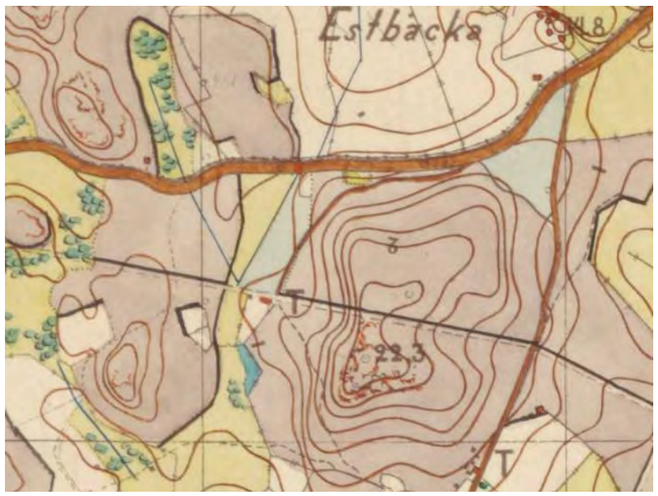

Alue sijoittuu Vanhan Helsingintien eteläreunaan Näsin kartanon maille. 1870-luvulla alue oli lähes rakentamatonta kallioaluetta. Kallioiden välisen laakson reunalla kylän rajalla sijaitsi torppa. Myöhemmin 1930-luvulla linjattiin Helsingintie kulkemaan näiden kahden kallion välistä. Oikealla näkyy Gammelbackan kartanolle johtanut tie. Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

Valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö, tie (RKY 2009)

Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö

vanhempi rakennuskanta (lähde rahu-rekisteri)

- 0- 1900
- 1901- 1910
- 1911- 1920
- 1921- 1939
- 1939- 1950

KUVAUS

Historia

Näsin omakotialue on yksi Porvoon kaupungin lähiympäristöön rakennetuista jälleenrakennuskauden omakotialueista. Alue sijoitettiin metsäiseen rinteeseen vuonna 1935 valmistuneen Helsinki-Porvoo-tien molemmin puolin. Asuinrakennukset sijoitettiin suurehkojen puutarhatonttien etureunaan ja talousrakennukset pihan takaosaan. Alue rakennettiin 1940- ja 1950-luvulla jälleenrakennuskauden tyyppitaloilla ja tyyppitalojen mallipiirustuksia soveltaen. Suosituin oli Puutalo Oy:n malli no 2002 ”Pyy”. Muutama malli oli yksikerroksinen, jotkut olivat I 1/2 tai I 2/3-kerroksia ja osa kaksikerroksisia. Monissa oli erillinen asunto ala- ja yläkerrassa. Jokainen talo rakennettiin yksilöllisesti mallia soveltaen. Rakennusmestarit Erik Karls ja Edvin Backman suunnittelivat alueelle monta rakennusta. Asuinrakennusten ohella rakennettiin Näsintien varteen kaksikerroksinen rapattu asuin– ja liikerakennus. Täydennysrakentamista muodostui 1960– ja 1970-luvuilla Rintamamiehentien ja Ratsumiehentien varsille.

Myöhemmin 1980-luvulla alkoi muutosvaihe jolloin vanhoihin rakennuksiin tehtyjen laajennusten koko alkoi kasvaa ja yksittäisiä rakennuksia korvattiin aiempaa suuremmilla uudisrakennuksilla. Katukuvaa muutti lisäksi kadun varteen rakennetut autokatokset ja korkeat lauta-aidat.

Nykytila

Alue on tyypillinen jälleenrakennuskauden pientaloalue, jonka ilme on ajan saatossa muutosten ja täydennysrakentamisen myötä hieman muuttunut. Koska alue rakentui yksilöllisesti suunnitelluin tyyppivaikutteisin pientaloin, oli kaupunkikuva jo alun perin jossain määrin moni-ilmeinen. Myöhempi täydennysrakentaminen ja muutokset ovat edelleen muuttaneet yksittäisten rakennusten ilmettä ja yksityiskohtia mutta talojen hahmo, mittakaava ja vehreä yleisilme, jonka muodostaa katuja rajaavat pensasaidat ja tonttien puutarhaistutukset sekä pihapuut, on laajalla alueella edelleen hallitseva yhtenäistävä piirre.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Katuja reunustavat leikatut pensasaidat ja maisemapuut
- Rakentamisen mittakaava ja typologia
- Rakennusten sijoittuminen ja suuntaus tontilla
- Vehreät puutarhatontit
- Jälleenrakennuskauden arvokas rakennuskanta ja sen alkuperäiset piirteet
- Rakentamistapa, julkisivumateriaalina puu tai rappaus

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on osa maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä
- Alueen asemakaavassa vuodelta 2013 on yksittäisiä rakennuksia suojeltu.

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Göran Selén, Porvoon pitäjä kautta aikojen 1-2. 1996-97.
- Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys 2007
- Näsin rintamamiestaloalue, asemakaavamuutoksen selostus 457. 2013

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

A19. NÄSIN PIENTALOALUE

Näsintien varren talorivistö

Kaupunkikuvassa korostuvat komeat maisemapuut.

Viistoilmakuva 04931-0xx/ Porvoon kaupunki

Näkymä Pioneerintien varrelta. Kadun ja pensasaidan välissä on leikattu nurmikaistale.

Alueella toistuvaan rakennustyyppiin kuuluvat erityisinä piirteinä nurkkaan sijoittuva erkkeri-ikkuna ja pienet porrasikkunat.

Jälleenrakennuskauden tyyppitalovaikutteisia rapattuja ja puuverhoiltuja pientaloja alueelta.

A20. PEIPPOLAN PIENTALOASUTUS

Keskustan reuna-alueelle 1900-luvun alussa rakentunut ja myöhemmin täydentynyt tiivis pienimittakaavainen pientaloasutus. Kaupunkikuvaa leimaavat kapeat kadut, vehreä ympäristö sekä vanhempi 1920-1930-luvun pientaloasutus.

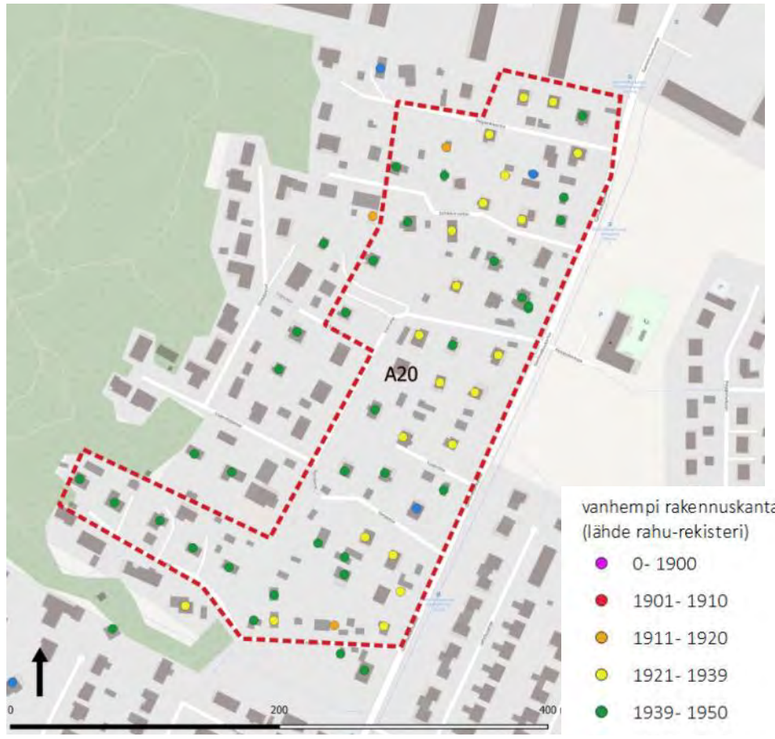

Kuva; Ortoilmakuva ja peruskartan rakennukset/ Porvoon

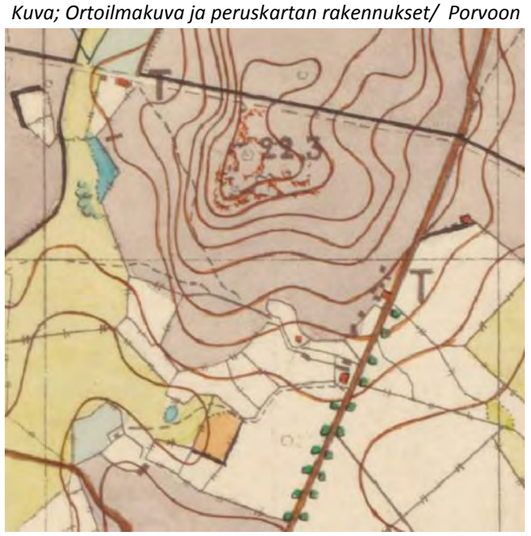

Kuva vasemmalla; Peippolan pientaloalue on rakentunut Pepotin rälssitilaan kuuluneille maille. 1870-luvulla alue oli vielä pääosin rakentamatonta kallioaluetta. Mm. Gammelbackaan johtaneen puukujanteen reunustaman tien varressa oli asutusta. Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

Kuva oikealla; Ote Pepotin tilan vuoden 1919 lohkomiskartasta. Nykyisen Gammelbackantien reunassa sijaitsivat Malmkrogin (1 [20]) ja Smedstorpan (1[5])torpat lukuisine rakennuksineen. Myös Bärblomin palsta (1[8]) oli jo tuolloin rakennettu. Kuvan alareunassa peltoalueen keskellä oli Nykullan torppa.

KUVAUS

Historia

Pepotin rälssitilaan kuulunut alue säilyi pääosin rakentamattomana 1900-luvun alkuun saakka. Gammelbackantien varressa sijaitsivat mm Malmkrogin ja Smedstorpan torpat lukuisine rakennuksineen.

Alueelle alkoi 1920– ja 1930-luvuilla muodostua pientaloasutusta, joka myöhemmin on täydentynyt.

Nykytila

Alueella on ikärakenteeltaan kerroksellista pienimittakaavaista pientaloasutusta. Kaupunkikuvassa korostuvat edelleen 1920- ja 30-luvun perinteinen asutus talousrakennuksineen ja vehreine pihapiireineen, sekä jälleenrakennuskaudelle tyypillinen rakennuskanta. Uudempi asutus on paljolti yksikerroksista ja pohjapinta-alaltaan merkittävästi suurempaa, jolloin vehreyttä pihoilla on vastaavasti vähemmän.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Pienimittakaavainen kaupunkirakenne kallion suuntaan nousevine pistokatuineen
- Alkuperäinen topografia ja avokalliot, rakennusten sovitus rinnemaastoon ilman täyttöjä
- Rakennusten, pensaiden ja puiden rajaamien kapeiden katujen luonne
- Vehreät puutarhatontit istutuksineen, maisemassa korostuvat pihapuut
- Alueen vanhinta kerrostumaa edustavat 1920-30-lukujen taite– ja satulakattoiset omakotitalot piharakennuksineen sekä jälleenrakennuskauden hyvin säilynyt rakennuskanta

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on osayleiskaavassa 2004 suojeltu merkinnällä AP/s
- Pääosalla aluetta on voimassa 1980 vahvistettu Peippolan yksinäistalon osaa koskeva rakennuskaava. Silmutien ja Okatien alueella on voimassa 2000 vahvistettu Peiponkallion asemakaava. Kaavat eivät sisällä suojelumerkintöjä
- alueelle suositellaan laadittavaksi tarkentava rakennusinventointi, jonka pohjalta voidaan täsmentää asemakaavallinen suojelutarve

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Maanmittauslaitoksen lohkomisasiakirjat

A20. PEIPPOLAN PIENTALOASUTUS

Rakennukset, pensasaidat ja maisemapuut rajaavat mutkittelevan Sähkövirrantien katua.

Topografian vaihtelu näkyy katukuvassa

Alueen yleisilme on hyvin vehreä.

Gammalbackantieltä erkanevien pistokatujen alkupään tontit olivat jo valtaosaltaan rakennetut ennen vuoden 1937 lohkomista. Ote lohkomiskartalta vuodelta 1937/ MML. Kartan toiseen osaan on kirjattu kaikki kartalla näkyvien palstojen uudet omistajat.

Kaksikerroksinen pientalo.

Alueella on myös rapattuja jälleenrakennuskauden pientaloja.

Pienimittakaavaista vanhaa asutusta alueen länsiosan kalliolla

Paikoin rakennukset sijoittuvat aivan kadun reunaan.

1920-1930-luvulla yleistyi taitekatto kattomuotona.

Jällenrakennuskauden pientaloissa yleistyivät nurkkaikkunat.

A21. UDDAKSEN RANTA-ASUTUS

Inventointi 2021 Muutosherkkyys C

Uddaksen rantamaisemassa tunnusomainen nauhamaisesti sijoittuva vanhempi ranta-asutus, jonka edustalla on rakentamaton ruovikoitunut rantaviiva. Satamakäytössä 1600-1800 luvuilla toiminee-seen alueeseen liittyy erityistä kulttuurihistoriaa.

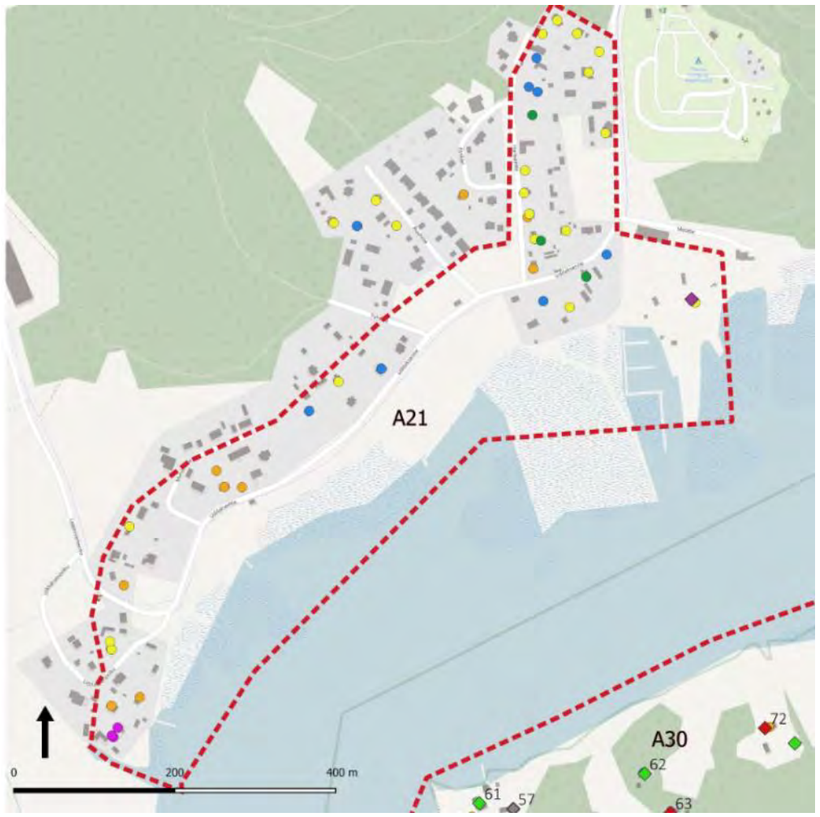

Ote Senaatin kartasta vuo-delta 1873/ Kansallisarkisto

vanhempi rakennuskanta
(lähde rahu-rekisteri)

- 0- 1900
- 1901- 1910
- 1911- 1920
- 1921- 1939
- 1939- 1950

KUVAUS

Historia

Uddaksen edustalla oli satama 1600-luvulla, jolloin Porvoonjoki oli käynyt liian matalaksi suurille aluksille. Venäläiset kauppiaat toivat viljaa kaupunkilai-sille tähän satamaan vielä 1800-luvulla. Viljalasti soudettiin kaupunkiin pie-nemmillä veneillä.

Uddas on kuulunut Pepottin ja Gammelbackan kartanoiden maihin. Siellä oli 1700-luvulla yksi torppa, jonka mukaan Lapinniementie sai myöhemmin ni-mensä. 1800-luvun lopussa alueelle palstoitettiin muutama huvilatontti ja asuintila. Sodan jälkeen palstoitettiin yhteen kortteliin noin kymmenen pientä asutustilaa. Asemakaava laadittiin Leirintäalueelle vuonna 1982 ja Uddaksen asuinalueelle vuonna 1990.

Nykytila

Asutus sijoittuu nauhamaisesti rannalla kulkevan Uddaksentien, sekä siitä erkanevien myöhemmin rakennettujen pistokatujen varteen. Rantaviiva on rakentamaton ja kaislan ja ruovikon valtaamaa. Osa rantaniityistä on pidetty avoimina niittämällä ja niitä käytetään virkistykseen. Meri näkyy korkean ruo-vikon takana vain muutamassa kohdassa, joissa avovesipintaa pidetään auki muutamia laitureita ja pientä kyläsatamaa varten. Tulva nousee rantaniityille vuosittain. Ruovikkoalue laajenee ja umpeutuu edelleen vähitellen.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Rantanäkymä jossa korostuu rannikkoasutukselle perinteinen mittakaava ja rakentamistapa
- Rakentaminen sijoittuu puuston lomaan, taustalla eheä puustovyöhyke
- Avoin niittymäinen ranta-alue
- Kulttuuriympäristön arvokas rakennuskanta ja sen alkuperäiset piirteet
- Merellisyyteen liittyvä rantojen käyttö

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Ranta-alue ja Uddaksen rakennettua aluetta ympäröivät puistoalueet sisältyvät Porvoon kansalliseen kaupunkipuistoon 2010
- Vuonna 1991 vahvistettu asemakaava sisältää osalla aluetta suojelumer-kintöjä. Alueelle suositellaan laadittavaksi tarkentava rakennusinventoin-ti, jonka pohjalta voidaan täsmentää asemakaavallinen suojelutarve
- Alue on osayleiskaavassa 2004 suojeltu merkinnällä AP/s

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Kansallinen kaupunkipuisto

A21. UDDAKSEN RANTA-ASUTUS

Viistoilmakuva 04931-076/ Porvoon kaupunki

A22. GAMMELBACKAN LÄHIÖ JA KARTANOPUISTO

Inventointi 2021 Muutosherkkyys C

Gammelbackan entisen kartanon tilakeskuksen alueelle 1970-luvulla rakennettu kerrostalolähiö. Tyypillisin elementtikerrostaloin toteutetun alueen asemakaavallisen ratkaisun lähtökohtana on ollut arkkitehti Alvar Aallon laatima suunnitelma. Alueella on säilynyt laajoja osia vanhasta kartanopuistosta.

Kartanon rakennukset sijoittuivat alueelle jossa nykyään sijaitsee leikkipuisto, päiväkoti ja seurakuntakeskus. Sitä ympäröi laaja meren rantaan jatkunut kartanopuisto. Tästä osa on kartalla merkitty keltaisella/vihreällä. Puistosta johtaa suora tielinja Tornivuoren näköalapaikalle. Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873. / Kansallisarkisto

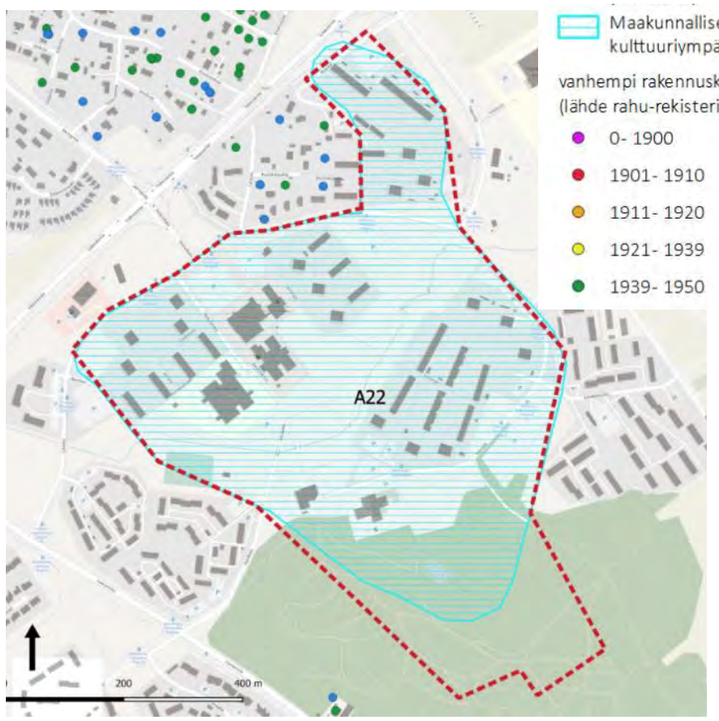

KUVAUS

Historia

Gammelbackan kartanoon kuului 1500-luvulta periytyvä rälssisäteri ja siihen 1700-luvulla liitetyt Pepotin rälssisäteri (Peippola) ja Estbackan yksinäistalo (Eestinmäki). Maaherra von Born osti Gammelbackan 1811. von Bornien omistajakaudella 1800-luvun loppupuolella Hamarista kehittyi merkittävä laivanrakennus-, satama- ja sahayhdyskunta. Harry Eklöf osti Gammelbackan 1927 ja mm. Hamarin edustalla toimiva saha siirtyi Aug. Eklöfin osakeyhtiölle.

Kartanoon kuului 5 torppaa 1693, vuonna 1900 torppia oli 11. Vuoden 1918 lain perusteella tilalta lohkottiin 8 torppaa, 15 mäkitupaa ja muita tontteja, yhteensä noin 200 ha maata.

1930-luvulla päärakennus oli autiona, talouspihaa hallitsi suuri, 1830-luvulta periytyvä kivinavetta ja noin 10 hehtaaria käsittävä puisto oli jäljellä kujanteineen. Puistossa oli kolme pientä, uusklassista paviljonkia. Pääasiassa von Bornin suvun omistajakaudelta periytyvä puisto, joka ulottui merenrantaan saakka, oli luonteeltaan metsäpuisto, jossa mm. oli kuusimetsään perustettu labyrintti, Tornivuorelle rakennettu näkötorni, joutsenlampi ja näyttävät puistokujanteet. Päärakennukseen liittyvät terassit periytyivät 1700-luvulta.

Porvoon maalaiskunta ja Helsingin asuntokeskuskunta Haka ostivat Gammelbackan kartanon 1964, tarkoituksenaan rakentaa asuinalue, joka palvelisi Kilpilahden ja Svartbäckin tulevia teollisuuslaitoksia. Arkkitehti Alvar Aalto laati alueelle ensimmäisen rakennussuunnitelman ja luonnosteli betonielementtitekniikalla rakennettavia kerrostaloja.

Aallon suunnitelmista kuitenkin luovuttiin ja alue toteutettiin Hakan toimesta uusilla suunnitelmilla. Ensimmäinen kerrostalo valmistui 1965.

1970-luvun alussa heräsi kysymys päärakennuksen kohtalosta. Siinä toimi vanhainkoti 1940-1974. Museoviraston kanta oli, että Gammelbacka oli maamme merkittävimpiä kartanokulttuurin edustajia. Samana vuonna, kun kunta oli päättänyt ostaa päärakennuksen, tämä tuhoutui tulipalossa.

Nykytila

Rakennusliike Hakan rakentamat kerrostalot ovat ajalleen tyypillisiä elementtitaloja. 6-8-kerroksiset tornitalot ja 3-6-kerroksiset lamellitalot on rakennettu pääasiassa 1970-luvun alkupuolella. Alueen keskellä on matala tasakattoinen ostoskeskus. Ympäristöä on täydennetty mm. uudella palvelukeskuksella ja koulurakennuksella.

1980-luvun loppupuolella alueella aloitettiin pilottiprojektina nk. lähiöparannus, jossa kerrostalojen julkisivuja muutettiin mm. parvekkeiden lasituksilla, julkisivupintojen maalauksilla ja rakentamalla yksiöille omat parvekkeet. Lisäksi tehtiin pihajärjestelyjen muutoksia ja sisätilojen peruskorjauksia.

Gammelbackan kartanon puistoa on säilynyt alueen eteläreunassa. Kartanopuiston aluetta on kunnostettu, jotta komeat tammet, lehmukset ja lehtikuuset on saatu paremmin esille. Alueelle on tehty puulaji- ja luontopolut.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Väljästi sijoittuvat rakennusryhmät joiden väliin jää metsä– ja puistoalueita.
- Vehreät liikenteeltä rauhoitetut pihat
- Aikakautensa rakentamistapa, rakennustekniikan sanelemat julkisivuratkaisut, pelkistetyt julkisivut, tasakatot, parvekeryhmät
- Hierarkkinen liikennejärjestelmä
- Historiallisen kartanopuiston puukujanteet, holvatut sillat ja muut säilyneet kartanoympäristön piirteet

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on osa maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä
- Pieni puistoalue seurakuntakeskuksen pohjoispuolella sisältyy Porvoon kansalliseen kaupunkipuistoon 2010

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys 2007
- Gammelbackan kartanon puistometsän vaiheita 2017. Kaupunkisuunnittelu.
- Allardt 1928 (184-199), Nikander I 1930 (119-130), Nikander Jutikkala 1939 (541-542), Selén 1996 (219-224), Schildt 1994(245)

A22. GAMMELBACKAN LÄHIÖ JA KARTANOPUISTO

Viistoilmakuva 04931-095/ Porvoon kaupunki

A23. HAMARIN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Inventointi 2021 Muutosherkkyys B

Vanhalle satama– ja telakkarannalle sahateollisuuden vaikutuksesta 1850-luvulta lähtien rakentunut tiivis työväen asuntoalue. Kokonaisuuteen liittyy rannan edustalla sijaitsevat Sahasaaret, joille höyrysaha 1870-luvulla perustettiin, sekä alueen eteläosassa sijaitsevat kaksi 1800-luvun puuhuvilaa.

1870-luvun kartalla näkyy rannalla rinteessä jonkin verran asutusta, alueen eteläosassa on huvila puutarhoineen (vihreä). Rannalle on merkitty telakka (Warf) ja edustan yhteen, tuolloin jo laajennettuun saareen, on merkitty höyrysaha (Ångsåg). Kuva Senaatinkartta/ KA

Ote Gammelbackan, Pepotin ja Estbackan tilojen isojakokartasta vuodelta 1910. Kartasta ilmenee kuinka tiivisti Hamarin rantakylä oli jo tuolloin rakennettu. (KA/MML)

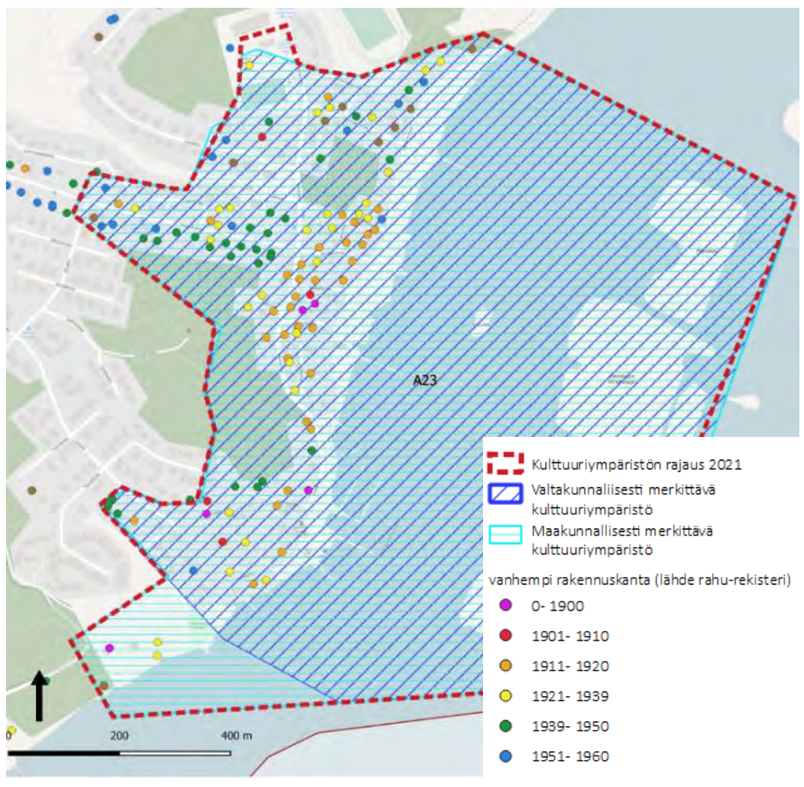

Porvoon keskeisten alueiden osayleiskaava Kulttuuriympäristöselvitys 2021

KUVAUS

Historia

Hamari on vanha satamapaikka. Se korvasi jokisataman vuonna 1782, kun Porvooseen ei enää päässyt meritse. Hamarin edustalla purjeveneiden lasteja purettiin proomuihin ja soudettiin maihin. Telakkatoiminta Hamarissa alkoi 1730-luvulla, mutta 1850-luvulla alue alkoi kehittyä merkittäväksi laivatelakaksi. Laivanveistämöitä on vuosien saatossa ollut useita ja Hamarin telakalla rakennettiin monia suuria laivoja. 1920-luvulla telakkatoiminta hiipui. Se otettiin uudelleen käyttöön vuonna 1945 sotakorvaustelakkana kun Suomen oli rakennettava runsas 500 laivaa sotakorvaukseksi Neuvostoliitolle. Tehtailija C.A. Lewin perusti alueelle tiiliruukin 1850-luvulla, mutta se lopetettiin pian kannattamattomana. Hamarin edustalle Kaunissaareen perustettiin lastauspaikka vuonna 1863. August Eklöf perusti saarelle Porvoon höyrysahan vuonna 1870. Haikkoonselälle saapui 1800-luvun lopulla monista maista suuria rahtialuksia, jotka purkivat ja lastasivat redillä Hamarin edustalla. Satama sekä telakka siirtyivät kaupungin omistukseen vuonna 1874.

1700-luvulla Hamarissa ei ollut muuta asutusta kuin lastauspaikan lautakirjurin talo ja yksi torppa. Hamarin kylä rakentui 1850-luvulta lähtien kun teollisuustoiminta laajeni nopeasti. Gammelbackan tilasta lohkottiin 600-700 neliömetrin vuokratontteja. Hamarin asuntoalue on pohjois-eteläsuuntainen nauhamainen taajama mantereen puolella rannan tuntumassa. Heterogeeninen työväenasuinalue on muodostunut ilman suunnitelmaa ja yhdenmukaisia rakentamisperiaatteita entisen Gammelbackan kartanon maille. Vanhimmat asuinrakennukset ovat peräisin 1800-luvun lopulta, mutta pääosa rakennuskannasta on peräisin 1900-luvun alkupuolelta. Yksikerroksisten mökkien lisäksi alueella on myös kolme vuokrakasarmia. Asuinrakentamisen lomaan sijoittuneet sahayhdyskunnan koulu, kauppa, posti, työväentalo ja nuorisoseurantalo. Hamarin rantaan kylän eteläpuolelle rakennettiin 1800-luvun lopussa muutamia kauniita puuhuviloita. Villa Sjökullan huvila oli Hamarin höyrysahan omistajan August Eklöfin perheen kesäviettopaikka.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Teollisuuteen liittyvä työväenasuntoalueen rakennettu kokonaisuus julkisine rakennuksineen, alkuperäiset piirteet ja väritys
- Jälleenrakennuskauden hyvin säilynyt asutus
- Alueen eteläosan merkittävät huvilat puutarhoineen ja laitureineen
- Asutuksen suhde maisemaan, topografiaan
- Rantavyöhykkeen merellinen käyttö
- Sahasaaret sahateollisuuden jäänteineen

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö
- Ranta-alue, joka Örnshamnintien kohdalla jatkuu Lennätinvuoren luonnonsuojelualueelle sisältyvät Porvoon kansalliseen kaupunkipuistoon 2010
- Alue on maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö
- Alueelle on osayleiskaavassa 2004 osoitettu kulttuuriympäristön suojelumerkintöjä
- Alueella voimassa olevat 1977-1984 vahvistetut asemakaavat eivät sisällä suojelumerkintöjä.

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys 2007
- www.rky.fi

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

A23. HAMARIN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Hamarin vanhan pientaloasutuksen lomassa on säilynyt myös suurempia kaksikerroksisia vuokrakasarmeja

Työväentalo

Viistoilmakuva 04931-048/ Porvoon kaupunki

Rantaraitin varressa on säilynyt vanha rantavaja.

Rakennusten välistä avautuu kiehtovia näkymiä.

Näkymiä Hamarin rannan tieltä

A23. HAMARIN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Villa Sjökullan vieressä, samassa puistomaisessa pihapiirissä on toinen pienempi huvila.

Hamarin rantaan kylän eteläpuolelle rakennettiin 1800-luvun lopussa muutamia kauniita puuhuviloita. Hiljattain kunnostettu poikkeuksellisen komea Villa Sjökullan huvila oli Hamarin höyrysahan omistajan August Eklöfin perheen kesäviettopaikka.

Huvilan höyrylaivalaituri oli kivimuurein tuettu. Rannassa on lisäksi säilynyt kivipengerretty rantavalli.

A24. HAIKON KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Inventointi 2021 Muutosherkkyys B

Porvoon merellisen sisääntuloväylän varteen sijoittuva merkittävä kartanoympäristö, jossa on 1800– 1900-lukujen kuluessa nykyisen muotonsa saanut kartanopuisto ja vaiheittain toteutettu poikkeuksellisen komea ja Suomessa ainutlaatuinen kartanorakennus, sekä Albert Edelfeltin atel-jeerakennus huviloineen.

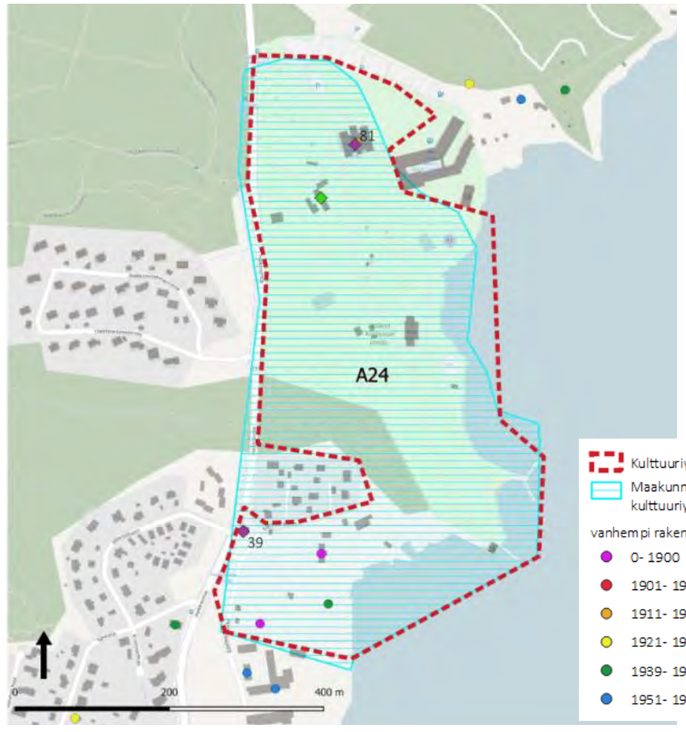

Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kan-sallisarkisto

Ote ilmakuvasta vuodelta 1950. MML. https://kartta.paikkatietoikkuna.fi

KUVAUS

Historia

Haikon kartanon tilakeskus sijaitsi 1700- ja 1800-luvuilla rannassa, 500 metriä nykyistä etelämpänä. Kartano on sijainnut nykyisellä paikallaan 1860-luvulta alkaen. Haikossa on ollut säteritila 1300-luvun lopulla. 1400-luvulla Haiko kuului viipurilaiselle dominikaani-luostarille. Tila muutti omistajaa useaan otteeseen 1400-luvulta 1700-luvulle. 1700-luvun alussa Haiko oli liitettynä Treksilän kartanoon. Parin omistajavaihdoksen jälkeen Haiko siirtyi valtaneuvos Edward Walleenille v. 1852 ja pian perintönä kuvernööri Alfons Walleenille, joka rakennutti uuden päärakennuksen. Walleenin kuoltua v. 1870 kartano myytiin kenraaliluutnantti Sebastian von Etterille. Uusi päärakennus paloi perustuksiaan myöten uudenvuoden yönä 1910-11.

Nykyinen päärakennus on rakennettu vuosina 1911-14 professori Armas Lindgrenin suunnitelmien mukaan. Vuonna 1965 Satu ja Leo Vuoristo ostivat kartanon ympäristöi-neen jolloin alkoi kartanon kehitys hotellina ja kylpylänä. 1970-luvulla rakennettiin suuri-kokoinen elementtirakenteinen kongressi- ja kylpylärakennus.

1880 Albert Edelfeltin äiti perheineen asettui Haikon alueella sijaitsevaan huvilaan josta perhe muutti muutaman vuoden kuluttua vanhaan rakennukseen joka sijaitsi kartanon päärakennuksen alkuperäisellä tontilla. Metsäiseen rinteeseen rakennettiin Edelfeltin ateljee, nykyinen museo.

Nykytila

Haikon kartanon päärakennus on saanut nykyasunsa 1960-luvulla Vuoristojen aikana ja siihen liittyy laaja hyvin hoidettu puutarha- ja puistoalue. Alueen ilmettä on muuttanut päärakennuksen läheisyyteen 1970-luvulla rakennettu kongressi- ja kylpylärakennus sekä rantaan toteutettu uudisrakennus. Alueen eteläosaan on rakennettu suurikokoinen vierailijakeskus ja näyttelytila, joka peittää näkymät Edelfeltin ateljeen suuntaan. 1950-luvulla viereen rakennettu ammattikoulukokonaisuus on purettu ja Villa Edelfeltin poh-joispuolelle on muodostunut uutta omakotiasutusta.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- 1800–1900-lukujen kuluessa nykyisen muotonsa saanut kartanopuisto ja vaiheittain toteutettu poikkeuksellisen komea ja Suomessa ainutlaatuinen kartanorakennus
- Alueen kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennuskanta ja sen säilyneet piirteet
- Edelfeltin huvilan ja ateljeen puutarha ja puukujanne
- Puutarhan suhde rantamaisemaan, näkymät mereltä ja meren suuntaan

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Ranta-alue, ja Haikon kartanoa ympäröivä laaja puistomainen puutarha, sisältyvät Porvoon kansalliseen kaupunkipuistoon 2010
- Alue on maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö
- Villa Edelfeltin ympäristö on osoitettu osayleiskaavassa 2004 merkinnällä AP/s
- Edelfeltin ateljeerakennus ja Villa Edelfelt on suojeltu asemakaavassa sr-merkinnöin

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys 2007
- Porvoo Haikkoon kartano muinaisjäännösinventointi 2013 Mikroliitti Oy

A24. HAIKON KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Kartanon päärakennus on rakennettu vuosina 1911-14 professori Armas Lindgrenin suunnitelmien mukaan. Rakennukseen on tehty muutoksia ja täydennyksiä Vuoristojen aikana 1965 jälkeen.

Kartanon päärakennus on kunnostettu hotellikäyttöön.

Kartanon ja kartanopuiston muodostama maisemallinen kokonaisuus on pääosin säilynyt. Kartanorakennuksen viereen 1970-luvulla rakennettu kylpylä– ja kongressi-hotelli, sekä rannan uudisrakennus ovat muuttaneet maisemaa erityisesti meren suuntaan. Rantapuisto yhdistää edelleen alueen etelä– ja pohjoisosan. Haikontien reunaan Edelfeltin huvilaympäristön viereen on rakentunut pientaloalue. Viistoilma-kuva 04931-049/ Porvoon kaupunki

Yksityiskäytössä oleva Edelfeltin 1800-luvulla rakennettu huvila sijaitsee kartanon tilakeskuksen alkuperäisellä paikalla.

Kartanon tilanhoitajan rakennus Haikontien reunassa.

Edelfeltin pieni ateljeerakennus sijaitsee metsäisellä mäellä

A25. TOLKKISTEN KULTTUURIYMPÄRISTÖT

Inventointi 2021 | Muutosherkkyys B/C

Muutostilassa oleva vanha teollisuusalue, jolla on säilynyt saha– ja selluloosateollisuuteen sekä varusta-motoimintaan liittynyttä rakennuskantaa 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta. Kokonaisuuteen liittyy vehreä entinen työväenasuinalue jota leimaa puutarhakaupungin yhtenäinen kaupunkikuva.

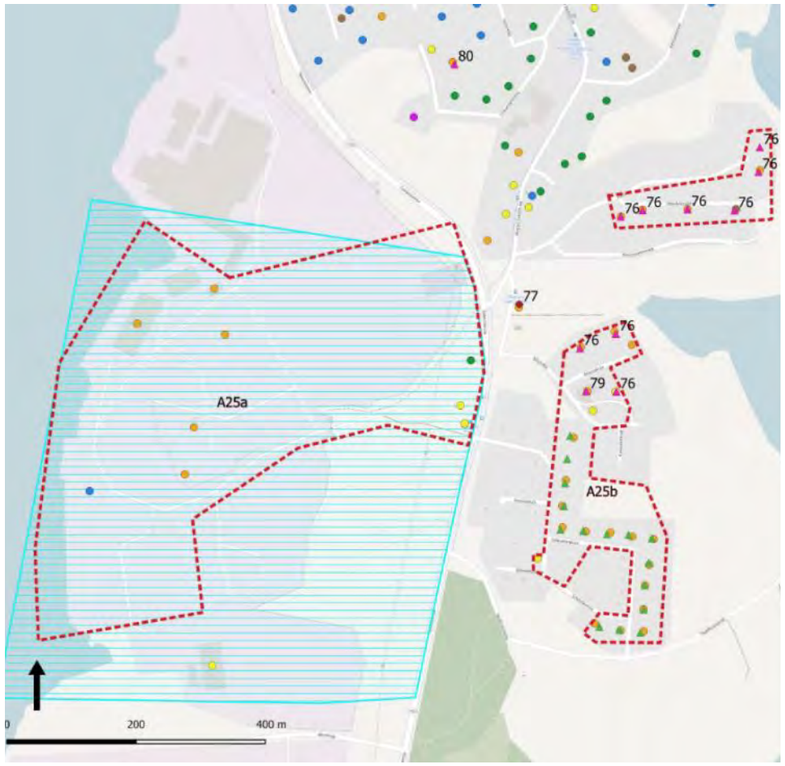

Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

KUVAUS

Historia

Ennen teollistumista lähinnä vanhojen rannikon maakirjakylien ja kartanoiden takana olevia reuna-alueita edustanut Tolkkisten niemi (Tolkislandet) muuttui kaava-alueen höyrysahan (1875) ja selluloosatehtaan (1893) sekä läheisen tiilitehtaan (1889) omistaneen porvoolaisen August Eklöfin johdolla ja vaikutuksesta vireäksi teollisuusyhdyskunnaksi, jossa August Eklöf ja vuodesta 1910 alkaen hänen nimeään kantanut yhtiö huolehti teollisuusrakentamisen lisäksi laajasti yhdyskunnan asuin- ja palvelurakentamisesta aina 1960-luvulle saakka. Maiseman ja yhteiskunnan muutos käynnistyy 1970-luvulla, jolloin Eklöf –yhtiön vuonna 1964 päättynyt aika vaihtuu näkyvästi Oy Tampella Ab:n suursahan toimintaan. Yhteiskunnan ja elintason kehityksen seurauksena myös työn ja asumisen yhteys muuttuu ja Tolkkinen alkaa muuttua tehdaskeskeisestä yhdyskunnasta kohti tavallista asutustaajamaa.

Tolkkisten teollistuminen alkoi vuonna 1875 Kattsundetin varrella, nykyisen selluloosatehtaan paikkeilla, johon perustettiin höyrysaha (Tolkis Ångsåg). Ajalle tyypillisesti Tolkkisten 1875 perustetun höyrysahan tuotanto monipuolistui vuonna 1893 kun sen yhteyteen perustettiin Porvoon sulfiittiselluloosatehdas. Tolkkisten telakka toimi alueella 1864-1964.

Nykytila

Muutostilassa oleva teollisuusalue, jolla on säilynyt edustava joukko mm. saha– selluloosateollisuuteen sekä varustamotoimintaan liittyneitä rakennuksia. Yritys-puistona kehitettävällä alueella toimii mm Porvoon Energian Tolkkisten voimalaitos. Teollisuusalueen vieressä on vehreä entinen työväenasuinalue jota leimaa puutarhakaupungin yhtenäinen kaupunkikuva.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Poikkeuksellisen komea teollisuusympäristö käytöstä poistuneine tiilirakennuksineen
- Työväestön ja virkamiesten tyyppitaloratkaisuihin perustuva puutarhakaupunkimainen asutus, Valkoinen ja Harmaa linja
- Teollisuusympäristöön liittyvät vanhat palvelurakennukset

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alueen länsiosa on maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö
- Valkoisen linjan ja Harmaan linjan asuinalueet on osayleiskaavassa 2004 osoitettu merkinnällä AP/s.
- Teollisuusalueella on voimassa 2014 vahvistettu suojelumerkintöjä sisältävä asemakaava. Myös Valkoisen linjan alueella voimassa oleva 1988 vahvistettu asemakaava sisältää suojelumerkintöjä. Suojelutarve osa-alueilla A25 b ja a25c tulisi selvittää tarkemman inventoinnin perusteella, mm Massatien varressa säilynyttä vanhaa kansakoulua ja viereisiä Massakujan varren työväenasuntoja ei ole suojeltu.

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Augustinrannan rakennetun ympäristön selvitys. FCG 2012
- Tolkkinen sanoin ja kuvin osat 1-3. 1996-2001

A25. TOLKKISTEN KULTTUURIYMPÄRISTÖT

Porvoon Energian Tolkkisten voimalaitoksen rakennuksia ja piippuja

Kuvat yllä; 1890-luvulla rakennettu ilmeeltään linnamainen punatiilinen selluloosatehdas on maamerkki alueella.

Noin v. 1900 rakennettu entinen virkailijatalo, myöhempi kerhorakennus toimii nykyään ravintolana.

1927 rakennettu Tolkkisten osuuskauppa sijoittuu näkyvästi Tolkkistentien varteen.

Punatiilinen vesisäiliö on rakennettu 1919-1922.

A25a TEOLLISUUSALUE

Vasemmalla näkyy muutoksen alla oleva laaja teollisuusalue, jonka ytimessä ovat vanhimmat punatiiliset teollisuusrakennukset. Työväen asuntoalue sijoittuu Tolkkistentien itäpuolelle (kuvassa oikealla). Viistoilmakuva 04931-037/ Porvoon kaupunki

Ikärakenteeltaan kerroksellinen teollisuusrakennusten ryhmä muodostaa rantamaisemassa hahmottuvan kiinnostavan kokonaisuuden. Vasemmalla näkyvien uudempien teollisuusrakennusten vieressä on vanha selluloosatehdas punatiilisine savupiippuineen, rannalla on komea punatiilinen vanha sellumakasiini, sekä puutavararastoja eri ikäkausilta.

A25. TOLKKISTEN KULTTUURIYMPÄRISTÖT

A25 b ja c VALKOINEN JA HARMAA LINJA

Tolkkistentien itäpuolelle rakennettiin asuinalueet työväestöä varten. Pohjoisempi Kissansalmentien varteen sijoittuva alue nimettiin Harmaaksi linjaksi ja eteläisempi Valkoiseksi linjaksi.

Säännönmukaisesti katujen varsille sijoittuvat, samaa talotyyppiä toistavat 1910-luvulla rakennetun paritalot ovat erityisesti valkoisella linjalla hyvin säilyttäneet alkuperäisen ilmeensä. Harmaan linjan rakennuksista vain osa on säilynyt. Puutarhakaupungin piirteitä omaavat alueet ovat hyvin säilyttäneet vehreän yleisilmeensä.

Massatien varressa säilynyttä vanhaa kansakoulua ja viereisiä Massakujan varren työväenasuntoja ei ole suojeltu asemakaavalla.

Kattsundin vanha torppa jää tässä esitettyjen kulttuuriympäristöaluerajausten ja asemakaava-alueen ulkopuolelle.

M26. MUSTIJOEN ITÄRANNAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Inventointi 2021 | Muutosherkkyys A/B

Laajempaan maisemakokonaisuuteen liittyvä jo ainakin keskiajalta lähtien asuttu, viljelty ja maisemaltaan avoin jokilaakso, johon sisältyy useampi kulttuurihistoriallisesti merkittävä kartanoympäristö sekä mutkittelevien vanhojen kyläteiden varteen sijoittuvaa perinteisen ilmeensä säilyttänyttä vanhempaa asutusta.

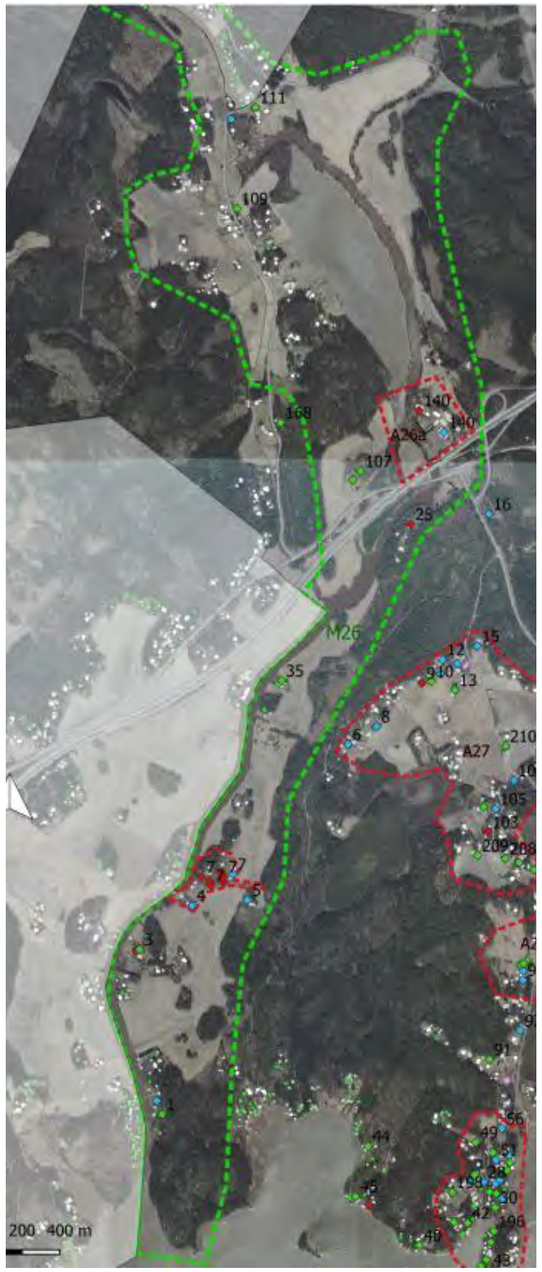

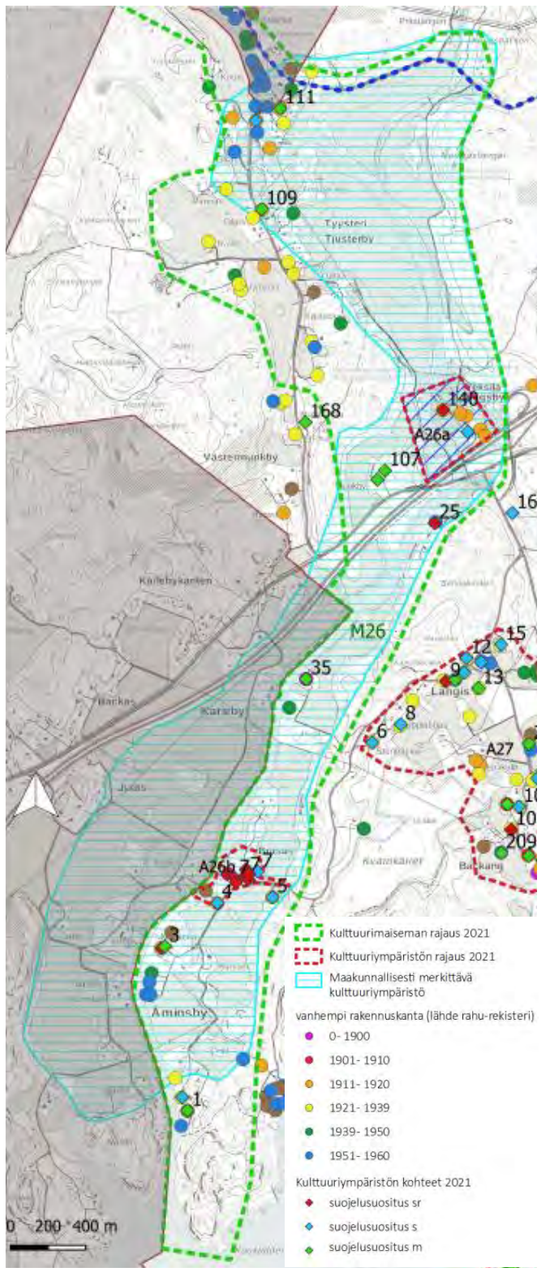

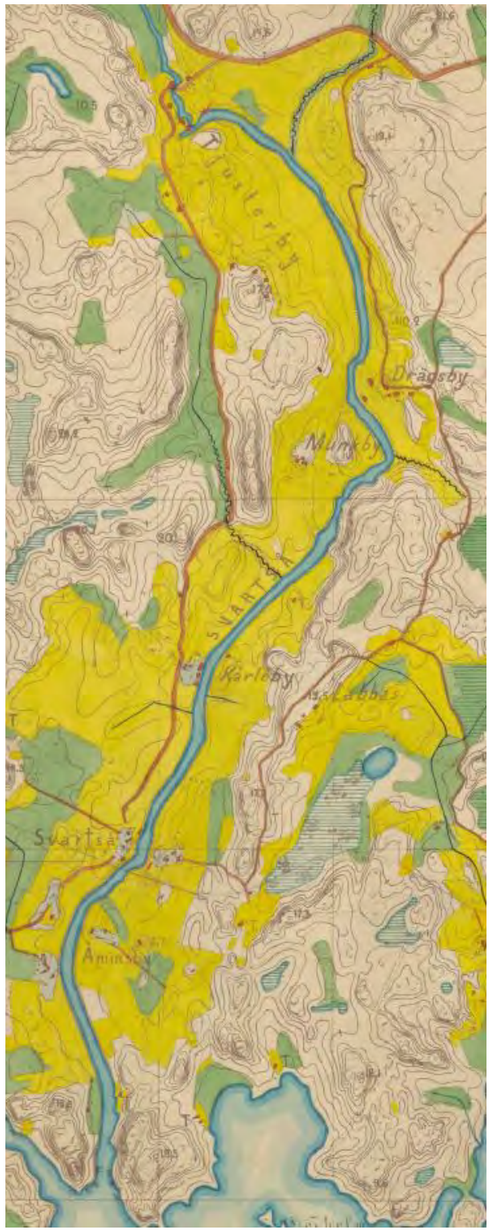

Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

Porvoon keskeisten alueiden osayleiskaava Kulttuuriympäristöselvitys 2021

KUVAUS

Historia

Laajaan maisema-alueeseen sisältyy pohjoisessa sijainneen Tyysterin kylän maita, sekä Drägsbyn ja Brasaksen kartanot lähiympäristöineen. Tyysterin kylä tunnetaan 1400-luvulta ja kylässä kosken rannalla on sijainnut mylly varmuudella ainakin jo 1480-luvulta lähtien. Drägsbyn asema rälssimiehen päätilana periytyy keskiajalta, 1600-luvulta lähtien tilaan yhdistettiin lukuisia tiloja useista kylistä, mm. Tyysteristä. Drägsbyn tilasta lohkottiin vuoden 1918 lain perusteella 15 torppaa ja 14 mäkitupaa. Puiston ympäröimä päärakennus on mahdollisesti 1820-luvulta ja C.L. Engelin suunnittelema. Brasaksen tila on muodostettu neljästä tilasta. Tila oli Kiialan kartanon alainen 1700-luvun alussa. Tila myytin huutokaupalla 1861 Carl Axel Lewinille, jonka aikana uudistettiin rakennuskanta pääosin. Kun tila sai uuden omistajan 1902 alkoi varsinainen kartanovaihe uudisrakennusten ja muutosten myötä. Brasaksen yhteyteen toteutettiin laaja puutarha, joka jonkin aikaa toimi myös kauppapuutarhana.

Nykytila

Maisematilaltaan avoin laaja viljelty jokilaakso, jota idässä rajaa metsäinen kallioharjanne. Metsän reunoilla ja viljelyalueesta kohoavilla metsäsaarekkeilla on vanhojen maatilojen tilakeskuksia, kartanoita kartanopuutarhoineen sekä perinteisen ilmeensä säilyttänyttä vanhempaa asutusta. Jokilaaksolle muodostaa suojaa etelässä meren suuntaan korkealle kohoava kallioinen niemi. Jokilaakson kulttuuriympäristö jatkuu lännessä kaava-alueen ulkopuolelle.

Kulttuuriympäristön erityisiä rakennettuja kohteita ovat Drägsbyn ja Brasaksen kartanot lukuisine vanhoine rakennuksineen ja puutarhoineen sekä Nybackan tila. Näitä täydentää kyläteiden varteen sijoittuva 1900-luvun alun asutus. Brasaksen kohdalla on joessa pato johon liittyy kalaporras. Ylempänä maisemallisesti vaikuttavalla Tyysterinkoskella on voimalaitos. Jokilaakson maiseman katkaisee valtatie 7 moottoritie sekä joen kohdalla siihen risteävä Helsingintie.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

Herkkyysluokka B – korkea muutosherkkyys

- avoin viljelty jokilaakso, jota idässä rajaa eheä maaston muotoja pehmeästi myötäilevä metsäinen kallioharjanne
- mutkitteleva jokiuoma ja siihen liittyvä rantakasvillisuus
- viljelyaukeasta selkeästi rajautuviin metsäsaarekkeisiin ja metsän reunoille sijoittuva asutus
- kartanomaiset tilakokonaisuudet puutarhoineen ja puistomaisine piha-alueineen, puukujanne
- kulttuuriympäristön perinteinen rakennuskanta talousrakennuksineen ja piha-piireineen
- mutkitteleva vanha kylätie, tieltä avautuvat näkymät viljelyalueiden yli ja asutusta kohtaan
- Vanhan Rantatien luonne ja linjaus, sekä tieltä avautuvat näkymät kulttuurimaisemaan

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Drägsbyn kartano on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY)
- Alueen pohjoisosassa kulkee valtakunnallisesti merkittävä Suuri Rantatie.
- Alue kuuluu valtaosaltaan Mustijokilaakson maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuurimaisemaan
- Osayleiskaavassa 2004 on Brasaksen ja Drägsbyn tilakeskukset suojeltu aluemerkinnällä SR ja Nybackan mäki merkinnällä AT/s. Avoin jokilaakso ja sitä reunustavat metsäalueet on merkitty ympäristöarvoiltaan merkittäviksi MA– 1 ja MY-1-alueiksi. Laaja alue Mustijoen varressa on merkitty maisemallisesti merkittäväksi.

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Göran Selén, Porvoon pitäjä kautta aikojen 1-2. 1996-97.
- Nikander Jutikkala 1939, 545-54 ; Munck 1930, 229-235
- Alueelle ei ole aiemmin laadittu kattavaa kulttuuriympäristöselvitystä

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

M26. MUSTIJOEN ITÄRANNAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

A26a Drägsbyn kartanoympäristö

Drägsbyn asema rälssimiehen päätilana periytyy keskiajalta, 1600-luvulta lähtien tilaan yhdistettiin lukuisia tiloja useista kylistä, mm. Tyysteristä. Drägsbyn omistajina ovat olleet mm Stålarmin, Ugglan, Ehrenstolpen, Boijen ja Standertskjöldin suvut. 1700-luvun alkupuolella Drägsby, Haikko ja Gammelbacka kuuluivat samalle omistajalle. Majuri Anders Erik Boijen aikana rakennettiin nykyinen päärakennus.

Drägsbyn tilasta lohkottiin vuoden 1918 lain perusteella 15 torppaa ja 14 mäkitupaa. 1930-luvun lopulla tilaan kuului 280 ha peltoa ja 4 hehtaarin puutarha hedelmäpuineen ja kasvihuoneineen. Tuotantolaitoksiin kuului Tyysterin kosken itäpuolelle perustettu kehäsaha sekä vehnämylly, sähkölaitos, turvesuolle perustettu turvepehkutehdas ja graniittilouhos. 1800-luvulla tilaan kuului Tyysterissä toimiva maataloustyökalutehdas, joka oli maamme ensimmäisiä lajissaan, toiminta päättyi 1865.

Puiston ympäröimä kaksikerroksinen, aumakattoinen, hirsirunkoinen päärakennus on sijoitettu pitkä sivu joen suuntaan. Perimätiedon mukaan rakennus on mahdollisesti 1820-luvulta ja C.L. Engelin suunnittelema. Perustuksen holvattu kivikellari on luultavasti vanhempaa perua. Toinen kerros jäi pitkäksi aikaa sisustamatta. Turkulaisen arkkitehti Hugo Neumanin piirustusten mukaan suoritettiin muutoksia 1883, mm. lisättiin pitkien sivujen verannat, toiselle sivulle kaksikerroksinen lasiveranta. Arkkitehti Birger Brunila suunnitteli 1920-1921 rakennetut päätyaltaanit ja pääsisäänkäynnin uudistuksen. Samassa yhteydessä julkisivuun palautettiin klassismin piirteitä.

Paroni Bildsteinin ajalta 1700-luvulla on kartanon pihapiirissä säilynyt aittoja, joissa vuosiluku 1750. Standertskjöldin aikana 1800-luvun lopulla alettiin rakentaa uusia talousrakennuksia, mm. iso kivinavetta, johon mahtui 150 lehmää. 1910-luvulta alkaen rakennettiin työväenasuntoja, kaksi uutta tallirakennusta, uusi kanala ja sikala sekä laajennettiin navettaa.

A26b Brasaksen kartanoympäristö

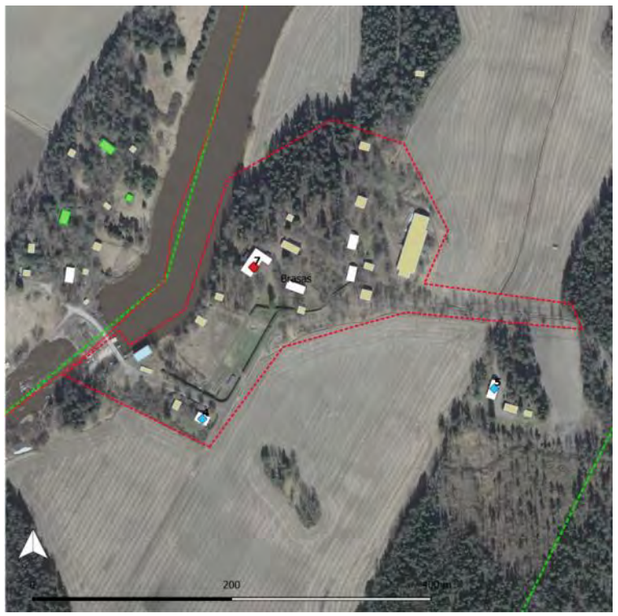

Brasaksen tila on muodostettu neljästä tilasta. Brasas-niminen tila periytyy 1500-luvulta. Tila oli Kiialan kartanon alainen 1700-luvun alussa. 1700-luvulla rakennettiin mm. luhtiaitta, kaksi työväenasuntoa ja viljamakasiini, jotka edelleen säilyneet.

Tila myytin huutokaupalla 1861 Carl Axel Lewinille. Hänen aikanaan uudistettiin rakennuskanta pääosin, pystytettiin uusi Helsingistä siirretty päärakennus ja rakennettiin mm. n.s. lanterniininavetta. Lewinin kuoleman jälkeen Kiialan osakeyhtiö omisti Brasaksen tilan jonkin aikaa. Kun tila sai uuden omistajan 1902 alkoi varsinainen kartanovaihe uudisrakennusten ja muutosten myötä. Uusi omistaja laajensi vanhaa päärakennusta uudella siivellä ja rakennutti kivirakenteisen viljamakasiinin sekä uuden kivinavetan. Brasaksen yhteyteen toteutettiin laaja puutarha, joka jonkin aikaa toimi myös kauppapuutarhana.

Tilan keskus sijaitsee korkealla kumpareella Mustijoen yläpuolella ja tilalle johtaa kylätietä reunustava puukujanne. Tilakeskuksen etelärinteeseen levittäytyy laaja puutarha-alue, jota ympäröi poikkeuksellisen komea kylätietä reunustava leikattu kuusiaita. Puistomaisessa pihapiirissä kasvaa runsaasti jaloja lehtipuita.

M26. MUSTIJOEN ITÄRANNAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Näkymä Brasaksen-tieltä

Brasaksen tilalle johtava puukujanne

Viistoilmakuva 14576-069 Porvoon kaupunki

1700-1800 luvun ratsutilat

1900-luvun alun kalastajatila

A27. LANGIKSEN VILJELYAUKEA

Inventointi 2021 Muutosherkkyys C

Vanha viljelyaukea, jonka ympärillä, mutkittelevien kyläteiden varsilla on säilynyt kylämäisen tiiviisti sijoittuvaa 1900-luvun alun maatila– ja palstatila-asutusta, kaksi 1900-luvun alun kansakoulua sekä vapaakappeli.

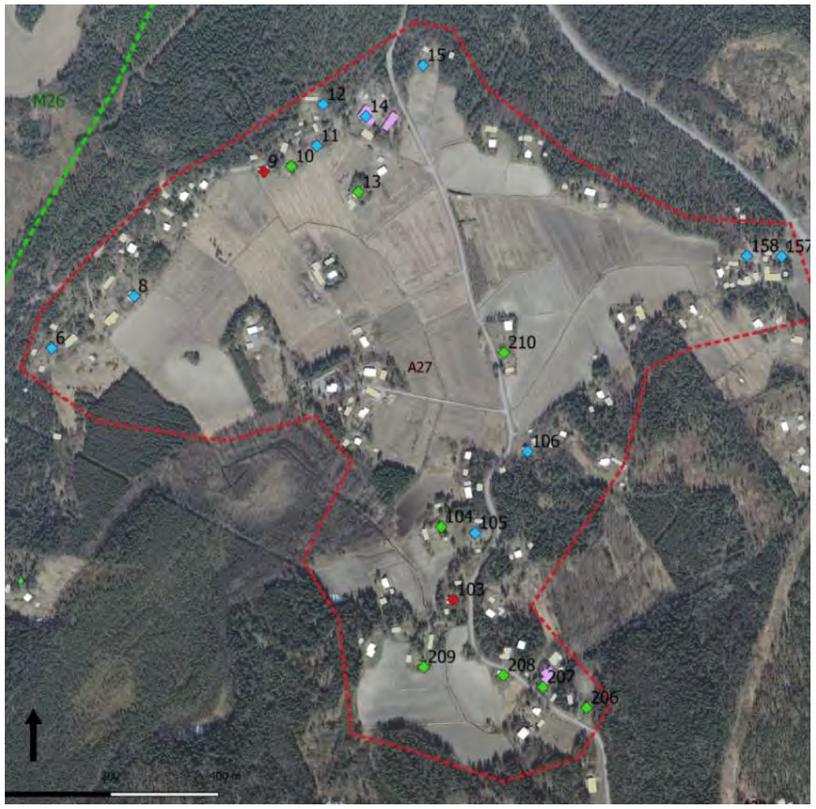

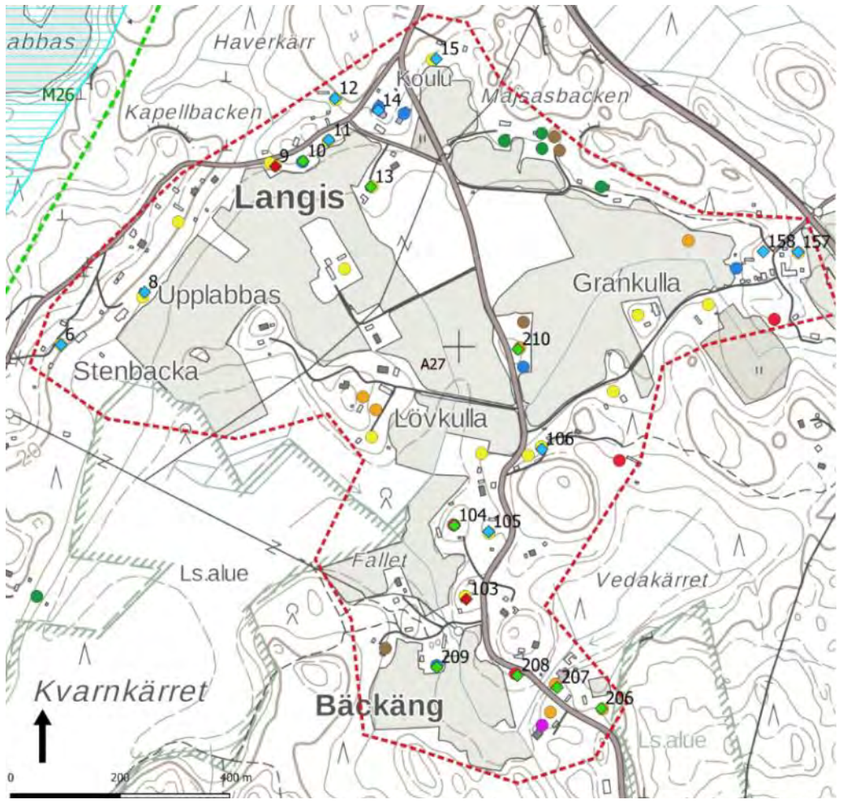

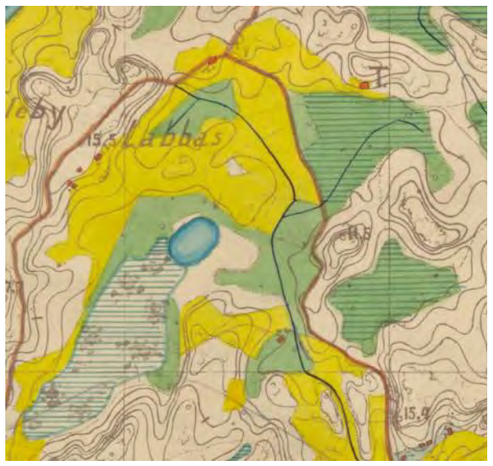

Kulttuurimaiseman rajaus 2021
Kulttuuriympäristön rajaus 2021
Maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö

vanhempi rakennuskanta (lähde rahu-rekisteri)
- 0- 1900
- 1901- 1910
- 1911- 1920
- 1921- 1939
- 1939- 1950
- 1951- 1960

Kulttuuriympäristön kohteet 2021
- suojelusuositus sr
- suojelusuositus s
- suojelusuositus m

Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

KUVAUS

Historia

Kylästä löytyy ensimmäinen maininta 1423. Mustijoki on maatalouskylä, johon on kuulunut 16 tilaa. Vanhimmissa maakirjoissa esiintyvät Mustijoen rinnalla kylät Björkbacka, Brasbacka och Sillvik, joiden tilat myöhemmin yhdistettiin Mustijoen kylään. Myös Karleby ja Åminsby on alun perin laskettu kuuluviksi Mustijoen kylään.

Kylän alueesta suurin osa sijaitsee Mustijoen itärannalla. Länsipuolella on joen rantaa myötäilevän viljellyn laakson osa, joka jatkuu pohjoispuolella Karlebyn kylän alueella ja eteläpuolella Mustijoen kylän alueella.

Nykytila

Mustijokilaaksoa rajaavan kallioharjanteen länsipuolelle sijoittuva vanha viljelyaukea, jonka ympärillä on kylämäisen tiivistä eri-ikäistä asutusta. Rakentaminen sijoittuu metsän reunavyöhykkeelle vanhojen kyläteiden Brasaksentien ja Mustijoentien varsille sekä pellon keskellä oleviin pieniin metsäsaarekkeisiin. Peltoalue on edelleen valtaosaltaan viljeltynä.

Siitä huolimatta että uudempaa rakentamista on verrattain paljon, leimaa kyläkuvaa mutkittelevien kapeiden kyläteiden varsilla perinteisen ilmeensä säilyttänyt 1900-luvun alulle tyypillinen palstatila-asutus sekä pienehköt maatilat. Kulttuurihistorian ja kyläkuvan kannalta erityisiä ja tunnusomaisia kohteita ovat alueen pohjoisreunalla sijaitseva 1906 rakennettu Svartsån yläkansakoulu, Mustijoentien varressa sijaitseva Svartsån 1920 rakennettu alakansakoulu, sekä Brasasaksentien varressa sijaitseva Svartsån metodistikirkon kappelina toimiva rakennus.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- avoin viljelty maisematila, jonka ympärillä on nauhamaisesti sijoittuvaa, mittakaavaltaan ja ilmeeltään perinteistä maaseutuasutusta
- rakentaminen sijoittuu vehreälle reunavyöhykkeelle, jonka taustalla kohoavat metsäalueet, tai viljelyaukeasta selkeästi rajautuviin metsäsaarekkeisiin
- mutkittelevat vanhat kapeat kylätiet, tieltä avautuvat näkymät viljelyalueiden yli asutusta kohtaan
- maamerkkinä maisemassa säilyneet vanhat koulurakennukset ja kappeli
- kulttuuriympäristön perinteinen ja ilmeeltään hyvin säilynyt rakennuskanta pihapiireineen ja talousrakennuksineen

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Svartsån (Mustijoen) koulu ja alakansakoulu on suojeltu osayleiskaavassa 2004.

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Alueelle ei ole aiemmin laadittu kattavaa kulttuuriympäristöselvitystä
- Göran Selén, Porvoon pitäjä kautta aikojen 1-2. 1996-97.
- Kulturhistoriska miljöer i Borgå landskommun. Korvenmaa 1980.

A27. LANGIKSEN VILJELYAUKEA

Näkymä Labbaksentieltä

1900- luvun alun maatilat, Vikstens (6)

Svartså kapell (9)

Ängsbackan 1920-luvun asuinrakennus (15)

Viistoilmakuva 16027-14 Porvoon kaupunki

Svartså skola (14)

Svartså lågskola (103) vuodelta 1921

A28. SILLVIK JA BRYGGARS

Inventointi 2021 Muutosherkkyys B

Sillvikin lahden pohjukkaan, Mustijoentien ja Sillvikintien teiden varteen sijoittuvien vanhojen maatilojen tilakeskusten ja näihin liittyneen pientaloasutuksen muodostama kokonaisuus.

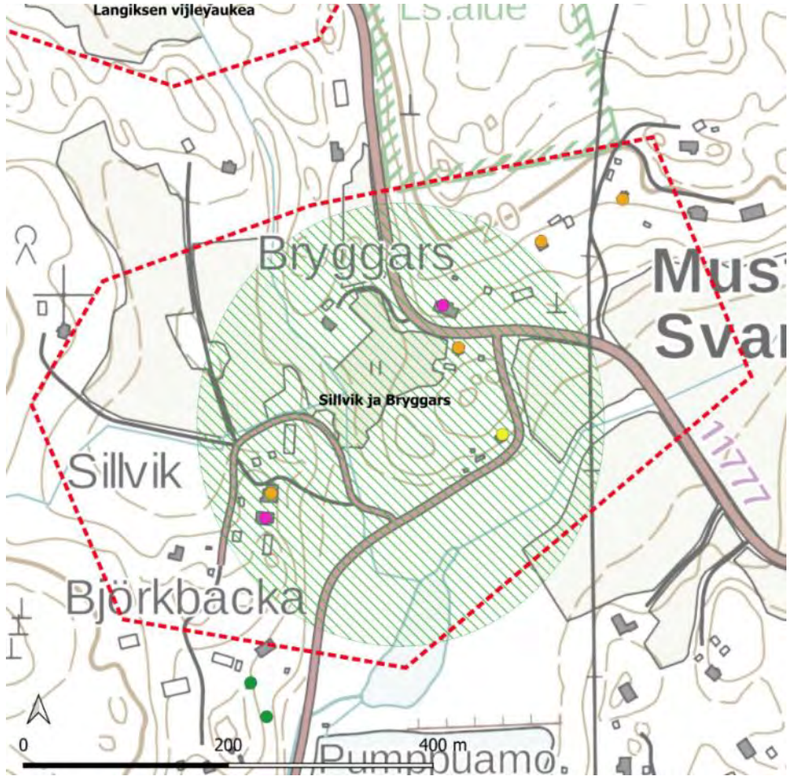

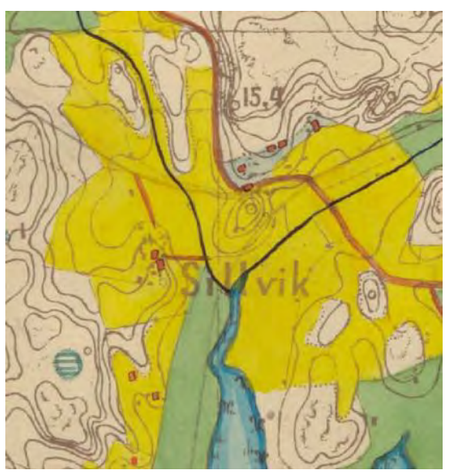

Maisema-alueet 2021

Kulttuuriympäristö, rajaus 2021

Kulttuuriympäristön erilliskohteita

- erityinen kulttuuriympäristön kohde
- kulttuuriympäristön kohde
- muu huomionarvoinen kohde

valmistumisvuosi/ huoneistorekisteri

- 0 - 1900
- 1911 - 1920
- 1921 - 1939
- 1939 - 1950
- 1951 - 1960

Valtakunnallisesti merkittävä tie

Valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö

Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö

Yleiskaava 2004 kulttuuriympäristön kohde

Yleiskaava-alueen rajaus 2021

Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

KUVAUS

Historia

Tolkkisten seudun maa-alueiden käyttöoikeuksista on keskiajalta saakka merkintöjä. Maa, joka kuului kruunulle, luovutettiin läänittämisen tai ostojen kautta rälssitiloiksi, jotka ajan mittaan kuuluivat Boen, Kiialan ja Drägsbyn (Treksilän) alaisuuteen. Isnäsin käskynhaltija ja Boen kartanon omistaja osti 1565 Sillvikin talot, joista tuli Boen alaisia rälssitiloja. Tästä lähtien tiloja viljelivät lampuodit.

Mustijoen maatalouskylässä on ollut 16 tilanumeroa. Vanhimmissa maakirjoissa puhutaan myös Björkbackan, Brasbackan ja Sillvikin kylistä. Näiden kylien tilat on myöhemmin liitetty Mustijokeen, johon myös Karleby ja Åminsby on alun perin laskettu kuuluviksi. Björkbacka ja Sillvik ovat säilyneet tilojen niminä. Senaatin kartassa (1873) tämän alueen nimenä on Sillvik. Mustijoen kylän itäosassa toimitettiin isojako 1791. Isojakokartan mukaan Bryggars ja Nilsas (Sillvik) olivat tuolloin edelleen rälssitiloja ja Hinr. Adlercreutzin omistuksessa. Mensasin rälssitila siirrettiin isojaon yhteydessä em. tilojen naapuriin kylän itäosaan.

Hovineuvos af Björkstén osti Boen kartanon siihen kuuluvine tiloineen 1860. Hän myi Bryggarsin tilan molemmat osat ja Nilsaksen kahtena osana 1862, joista toinen nimitettiin Sillvikiksi. Bryggarsin uusi omistaja oli talonpoika Gustaf Adolfsson ja entisestä lampuodista tuli mäkitupalainen, jonka poika myöhemmin osti Fridhemin tontin.

Nilsaksen toinen osa sai 1876 nimen Björkbacka. Sillvikin päärakennus rakennettiin 1880-luvulla ja sen naapuriin valmistui Björkbackan päärakennus 1890-luvulla. Bryggarsin, Sillvikin ja Björkbackan tilojen maille syntyi 1800-luvun loppupuolella mäkitupalaisasutusta.

Bryggarsin tila myytiin Aug. Eklöf-yhtiölle 1937, joka vielä maanvaihdossa Sillvikin tilan kanssa hankki tulevan makeavesialtaan alueen. Mustijoen 1944 uudistuskartan mukaan Bryggarsin osa kuului Aug. Eklöf osakeyhtiölle, Sillvik ja Bryggarsin toinen osa olivat yksityisomistuksessa, samoin Björkbackan tila.

Bryggarsin ja Sillvikin tilat ovat myöhemmin olleet saman, maanviljelyä harjoittaneen omistajaperheen hallussa. Bryggarsin päärakennuksen ohi kulkeneen vanhan hevostien linjaa noudattaen on myöhemmin rakennettu Tolkkisista Porvooseen Treksilän kautta kulkeva ajotie.

Nykytila

Sillvikin lahden pohjukkaan, Mustijoentien ja Sillvikintien risteyksen tuntumaan sijoittuvien vanhojen maatilojen tilakeskusten ja niihin liittyvän asutuksen muodostama kokonaisuus. Bryggarsin tilan 1880-luvulla rakennettu komea satulakattoinen päärakennus on Mustijoentien kyläkuvassa tunnusomainen maamerkki. Tilaan liittyy lisäksi liiteri ja puurakenteinen navetta sekä tien vastakkaisella puolella sijaitseva viljamakasiini ja työväenasunto. Bryggarsille muodostaa maisemassa vastaparin lounaassa mäenkumpareella sijaitseva Sillvikin vanha päärakennus 1880-luvulta. Pihapiirissä on säilynyt vanha viljamakasiini, sementtitiilinen navetta ja liiteri, sekä Björkbackan pihassa säilynyt komea hirsiaitta.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- mutkittelevat vanhat kapeat kylätiet ja niiltä avautuvat näkymät
- maisemallinen kokonaisuus jonka muodostavat kahdelle peltoalueen erottamalle mäenkumpareille sijoittuvat vanhojen maatilojen tilakeskukset rakennuksineen, pihapuineen ja puutarhoineen
- vanhojen päärakennusten erityinen asema maamerkkeinä maisemassa
- kulttuuriympäristön perinteinen ja ilmeeltään hyvin säilynyt muu rakennuskanta pihapiireineen ja talousrakennuksineen

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Maatilojen pihapiirit on osayleiskaavassa 2004 suojeltu aluemerkinnällä AT/s

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Kansallisarkisto; Selén I 1996, 268-269; Lökfors toim. Tolkkinen sanoin ja kuvin 1996, 40; Lökfors toim. Tolkkinen sanoin ja kuvin II 1998, 7-3
- Alueelle ei ole aiemmin laadittu kattavaa kulttuuriympäristöselvitystä

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

A28. SILLVIK JA BRYGGARS

Bryggars ja Backnäs

Tilakeskukset sijoittuvat maisemassa näkyvästi Mustiojentien ja Sillvikintien risteyksen läheisyyteen.
Viistoilmakuva 04931-084 Porvoon kaupunki

Sillvikin päärakennus (93)

Fridhemin asuinrakennus on vuodelta 1915

Bryggarsin aitta

Bryggarsin navetta

Sillvikin hirsiaitta

Sillvikin sementtitiilinen navetta

A29. ALA-SILLVIKIN RANTA-ASUTUS

Inventointi 2021 Muutosherkkyys C

Ala-Sillvikiin ja Koitholmenille kalastajatilojen yhteyteen Tolkkisten sahan vaikutuksesta 1900-luvun alussa muodostunut tiivis pienimittakaavainen kyläasutus.

Sillvikintien varressa sijaitsevassa 1938 valmistuneessa asuin– ja liikerakennuksessa toimi vuosina 1940-68 Tolkis Andelshandelin sivumyymälä ja sen jälkeen Osuuskauppa vuoteen 1972.

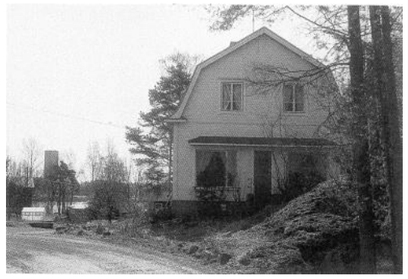

Ote Hindersin tilan vuoden 1922 lohkomiskartasta

Alue oli karttojen mukaan vielä 1870-luvulla rakentamaton. Kuva vasemmalla; ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

valmistumisvuosi/ huoneistorekisteri
- 0 - 1900
- 1911 - 1920
- 1921 - 1939
- 1939 - 1950
- 1951 - 1960

Kulttuuriympäristö, rajaus 2021

Kulttuuriympäristön erilliskohteita
- erityinen kulttuuriympäristön kohde
- kulttuuriympäristön kohde
- muu huomionarvoinen kohde

KUVAUS

Koitholmenilla (Koitö) oli ainakin 1800-luvun lopulta pitkälle 1900-luvulle toiminut kalastajatila. 1900-luvun alkupuoliskolla asui Koitössä ainakin kaksi kalastajaa. 1910-1920-luvuilla muodostui Ala-Sillvikiin ja Koitöhön oma tiivis yhdyskunta, joka oli muun Tolkkis-alueen kanssa yhteydessä vain meritse tai maanteitse Bryggarsbackenin kautta. Karlebyn kartanoon kuuluneesta Hindersin tilasta lohkottiin vuonna 1921 uutta asutusta varten parikymmentä palstaa. Alueella toimi oma leipomo ja useitakin kauppoja. Näistä pidempiaikainen oli Bomanin siirtomaatavarakauppa joka toimi 1920-luvulta vuoteen 1938. Magnussonin vuonna 1938 valmistunut kauppa on edelleen säilynyt Sillvikintien varressa.

Nykytila

Sillvikin lahden länsipuoliselle niemelle sijoittuva, Tolkkisten sahan vaikutuksesta 1900-luvun alussa muodostunut tiivis kylämäinen asuntoalue. Tolkkisten tehdasrakennukset korkeine punatiilisine savupiippuineen muodostavat lahden vastakkaisella puolella voimakkaan maisemallisen elementin.

Kapeiden kyläteiden ja rannoille jatkuvien pihateiden varsille sijoittuva asutus on pienimittakaavaista ja ilmeeltään vaihtelevaa. Osa rakennuksista on nykyään loma-asuntokäytössä. Satula– tai taitekattoiset, usein frontonilla varustetut asuinrakennukset ovat pääosin 1900-luvun alusta. Kokonaisuuteen liittyy olennaisena vanhat piharakennukset, venevajat ja vehreät puutarhapihat.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- luonnonkauniille niemelle Tolkkisten tehtaan vaikutuksesta 1900-luvun alussa rakentunut oman kokonaisuutensa muodostava asutus
- kulttuuriympäristön perinteinen ja ilmeeltään hyvin säilynyt pienimittakaavainen rakennuskanta vehreine pihapiireineen ja talousrakennuksineen
- mutkittelevat vanhat hyvin kapeat kylätiet, joilta paikoitellen avautuu näkymiä merelle ja Tolkkisten tehdasalueen suuntaan

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

-

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Göran Selén, Porvoon pitäjä kautta aikojen 1-2. 1996-97.
- Tolkkinen sanoin ja kuvin , osat I-III (1996-2001)
- Alueelle ei ole aiemmin laadittu kattavaa kulttuuriympäristöselvitystä

A29. ALA-SILLVIKIN RANTA-ASUTUS

Pääosin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä rakennetut asuinrakennukset ovat varsin hyvin säilyttänyt alkuperäiset piirteensä. Rakennuskantaan kuuluu sekä kooltaan vaatimattomampia satulakattoisia asuinrakennuksia että myös hieman kookkaampia satula– ja taitekattoisia rakennuksia vanhoine piharakennuksineen.

Viistoilmakuva 04931-053 Porvoon kaupunki

Rakennuksiin liittyy usein ullakkokerrokseen valoa ja tilaa tuova satulakattoinen frontoni, toisinaan myös lasikuisti.

A30. SIKOSAAREN LUOTSI- JA HUVILA-ASUTUS

Sikosaaren pohjoisrannalle 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa muodostunut huvila– ja rannikkoasutus sekä luotsiaseman rakennusryhmä.

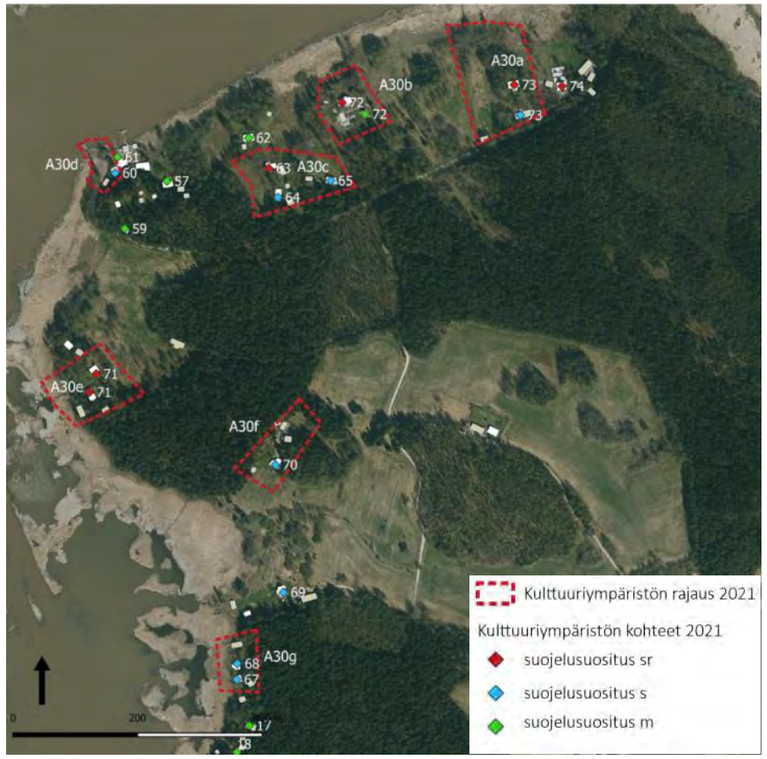

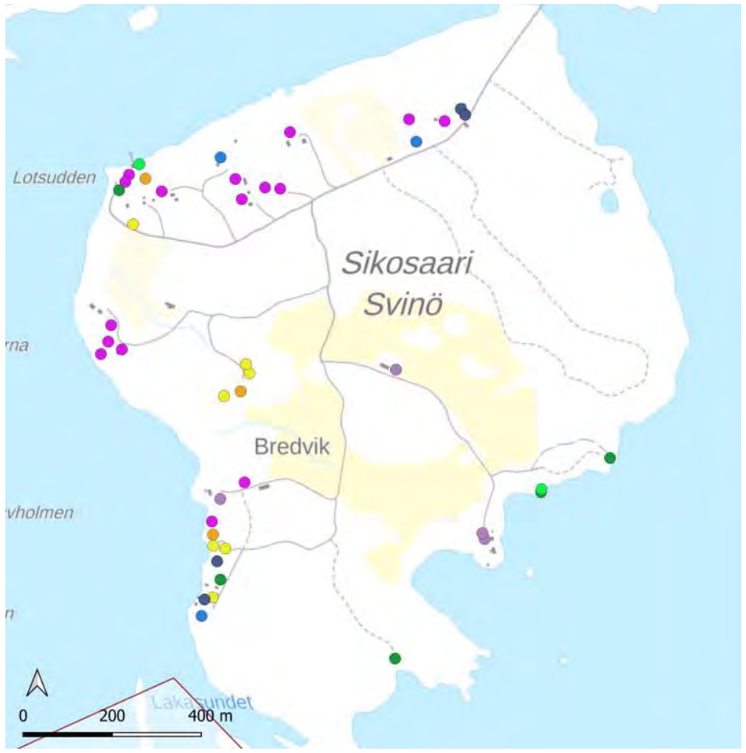

Karttaotteessa 1870-luvulta näkyvät saaren varhaisimmat huvilat, pohjoisrannan laituri sekä luoteisniemessä sijaitsevat luotsirakennukset. Pohjoisrannalla ja saaren keskiosassa oli peltoja (keltainen) ja niittyalueita(vihreä). Kuva Senaatin kartta 1873/KA.

KUVAUS

Historia

Porvoon kaupunki pyrki aktiivisesti hankkimaan lisää maata pitäjän puolelta kaupunkilaisten käyttöön. Kaarle-herttua lahjoitti Sikosaaren kaupungille 1602, mutta vesialueet kuuluivat Peippolan kartanolle. Kaupunki pakkolunasti 1900 Sikosaaren rantavyöhykkeen vesijättömaat ja vesialueet. Sikosaaren maisema oli hyvin aukea vielä 1600-luvun lopulla, sillä siellä harrastettiin kaskiviljelyä. Kaupunkilaisten viljelykset vakiintuivat pieniksi pelloiksi 1700-luvulla. Savipohjaiset maat pidettiin laidunniittyinä. Kaupunkilaisten karja laidunsi myös metsissä, joista haettiin rakennuspuita.

Sikosaaressa oli Ruotsinvallan aikana kaupungin ylläpitämä Sikosaaren luotsi, jolla oli asuntonaan torppa ja tynnyrinala maata. Luotsilaitos organisoitiin uudelleen 1812 ja Porvoo tuli Loviisan luotsipiirin alaiseksi, sai luotsivanhemman, kaksi vakinaista luotsia, kaksi varamiestä ja kolme oppipoikaa. Luotsivanhin säilytti Sikosaaren kaupungin myöntämän asuntonsa. Saarella oli 1700-luvussa kolme tiilenpolttouunia, sillä saarella oli runsaasti sekä savea että polttopuuta. Kun kaupunki 1830 oli menettänyt vuokraamansa Hamarin satama- ja lastauspaikan, perustettiin Sikosaareen 1849 laivaveistämö, joka toimi muutamia vuosikymmeniä.

1850-luvulla kesäasuntojen kysyntä alkoi kasvaa ja höyrylaivayhteyksien myötä asutus levisi saaristoon. Porvoon kaupunki alkoi 1870 vuokrata huvilatontteja Sikosaaresta, jonka koskemattomaan luontoon haviteltiin ”uuden Ruissalon” muodostamista. Aluksi huutokaupattiin 8 huvilapaikkaa vuokralle 50 vuodeksi. Sikosaaren pohjois- ja länsiosaan rakentui 1870-luvulta lähtien huvilayhdyskunta, jonka asukkaina olivat mm. tehtailija Meijer, apteekkari Ahnger, liikemies Gustaf Leopold Söderström ja kustantaja Werner Söderström. Omistajat antoivat myös huviloitaan vuokralle. Saareen oli 1800-luvun lopulla kesäisin säännöllinen vesiliikenne, joten siitä tuli suosittu virkistysalue. Yhteinen laituri oli pohjoisrannalla.

1900-luvun alussa saaressa oli kivilouhos, josta louhittiin rapakiveä kadunrakennusta varten. Sotien jälkeen saarelle muodostettiin kymmenkunta yksityistä asuintonttia sekä kaksi maatilaa. Pengersilta kaupungista rakennettiin 1953.

Nykytila

Saaren pohjois- ja länsirannalla on säilynyt edustava ryhmä 1800-luvun huviloita, kalastajatila sekä luotsitoimintaan liittyneitä rakennuksia. Saaren etelä- ja itäosan metsät on rauhoitettu luonnonsuojelualueiksi. Vanhimmat ja ominaispiirteensä parhaiten säilyneet huvilat ovat arvokkaita, varhaisen huvila-arkkitehtuurin edustavia esimerkkejä. Rannan luonnetta on muuttanut runsas ruovikkokasvillisuus.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Vanhat huvilat sekä luotsitoimintaan ja maatalouteen liittyviä rakennuksia pihapiireineen ja vanhoine piharakennuksineen
- Huvilaympäristöjen vanha, arvokas puusto ja puutarhakulttuuriin liittyvät piirteet
- Rantamaiseman luonne, näkymät mereltä huviloiden suuntaan
- Olemassa oleva polkuverkosto, joka perustuu pääosiltaan vanhoihin tilusteihin ja kärrypolkuihin.

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on osa Porvoon kansallista kaupunkipuistoa 2010
- Huviloiden ja muiden vanhempien asuinrakennusten pihapiirit on osayleiskaavassa 2004 suojeltu aluemerkinnällä AO-2/s

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Selén 1996, 189 – 190; Selén I 1996, 320-326; Borgåbladet 1870 - 1930
- Porvoon kaupunkisuunnitteluosasto, Vara Laura, Virkki Samu. Sikosaari 1999.

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

A30. SIKOSAAREN LUOTSI- JA HUVILA-ASUTUS

Staffansbergin 1860-luvulla rakennettu huvila

Lotsuddenin rakennuksia ja rannan laiturirakenteita Uddaksen rannalta nähtynä.

Sikosaaren vanhoja huviloita

Sikosaaren luotsi– ja kalastaja-asutusta

A30. SIKOSAAREN LUOTSI- JA HUVILA-ASUTUS

Saaren länsirannalla säilyneiden vanhojen saaristolaistilojen rakennuksista useat on myöhemmin laajennettu

Oikealla näkymä saaren keskellä säilyneen vanhan peltoalueen reunalta

Saaren länsirannalla säilyneiden vanhojen saaristolaistilojen rakennuksia

M32. KIIALAN KARTANOMAISEMA

Inventointi 2021 | Muutosherkkyys A

Valtakunnallisesti arvokkaaseen Porvoonjokilaakson maisema-alueeseen ja Porvoonjokilaakson kansallismaisemaan sisältyvä rakennuskannaltaan poikkeuksellisen edustava kartanoalue pihapiireineen, puukujanteineen ja ympäröivine peltoalueineen.

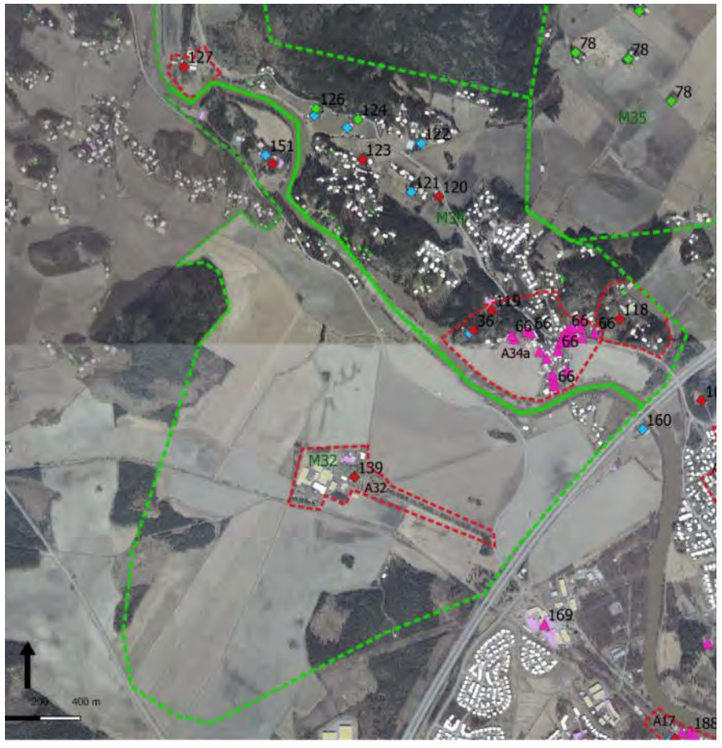

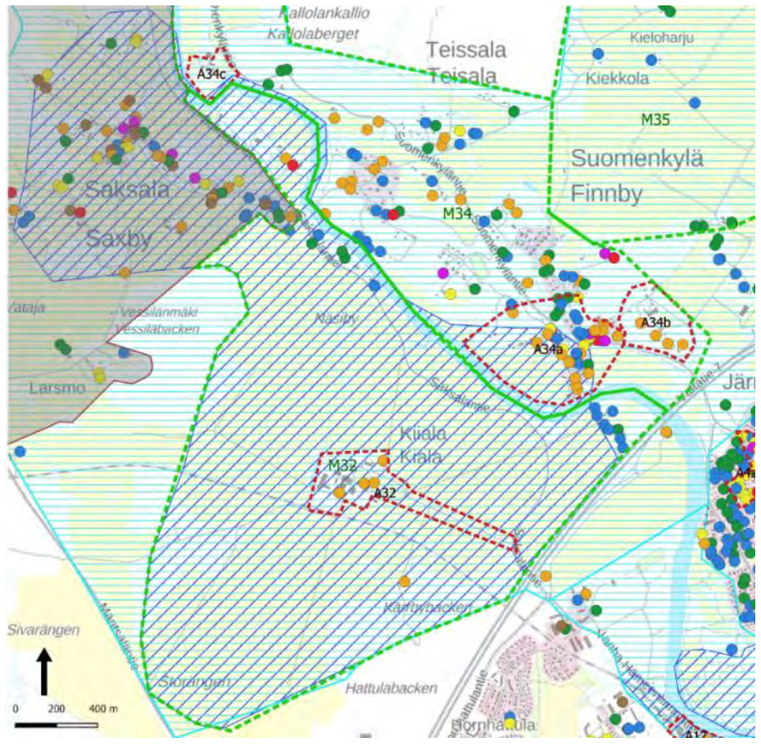

Kulttuurimaiseman rajaus 2021
Kulttuuriympäristön rajaus 2021

Kulttuuriympäristön kohteet 2021
- suojelusuositus sr
- suojelusuositus s
- suojelusuositus m

Kulttuuriympäristön rajaus 2021
Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö
Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö

vanhempi rakennuskanta
(lähde rahu-rekisteri)
- 0- 1900
- 1901- 1910
- 1911- 1920
- 1921- 1939
- 1939- 1950
- 1951- 1960

KUVAUS

Historia

Kiiala oli rälssisäterinä ja asumakartanona jo keskiajalla. Stålarm-suvun kantatilana se oli 1300-luvulta 1600-luvulle. Kiialassa ovat syntyneet mm. kenraali, valtaneuvos C.J.Adlercreutz (1757-1815) ja taiteilija Albert Edelfelt (1854-1905). Kartanon kaksikerroksinen ja mansardikattoinen rokokoota edustanut päärakennus valmistui 1796 Kenraali Carl Johan Adlercreutzin aikana. Empiretyyliseksi rakennus muutettiin 1800-luvun alkupuolella ja nikkarityyliseksi 1880-luvulla. Viinatehtaan perusti Carl Axel Lewin 1880-luvulla. (www.rky.fi)

Kiialan pohjoispuolella sijaitsevan Saksalan kylän nimen alkuperästä on arveltu, että se johtuisi kauppapaikasta, jonka saksalaiset kauppiaat perustivat Porvoon jokivarteen ennen Porvoon kaupungin perustamista. Joen rannalla on säilynyt kenraalimajuri Gustaf Cygnaeuksen 1860-luvulla rakennuttama Saksanniemen kartanon päärakennus. Rakennuksessa on vuonna 1917 toiminut poliisikoulu, myöhemmin lastenkoti ja kansalaiskoulu ja sittemmin mm ala-asteen koulu.

Nykytila

Kiialan kartanon rakennusryhmä sijaitsee laakean Porvoonjokilaakson peltokumpareella. Kartanolta suuntautuu pellon halki monilajinen puukujanne kohti Porvoon kaupunkia. Kaksikerroksisen kartanon päärakennuksen huvilamainen ulkoasu on 1800-luvun loppupuolelta. Kartanon itäpuolella oleva puisto puutarhakoristeineen on perustettu 1700- ja 1800-luvun vaihteessa. Kartanon nykyisessä rakennuskannassa on säilynyt 1800-luvun lopun tuotantorakennuksia, kuten punatiilinen suurikokoinen viinanpolttimo. Kiialan kartano on tullut tunnetuksi taiteilija Albert Edelfeltin syntymäkotina ja hänen maalauksistaan, jotka kuvaavat Porvoon keskiaikaista kaupunkia Kiialasta päin nähtynä. (www.rky.fi)

Alueeseen sisältyy Kiialan pohjoispuolella sijainneen Saksalan kylän eteläisiä alueita sekä Porvoonjoen rannalla sijaitseva Saksanniemen vanha kartano. Kaksikerroksinen ilmeeltään poikkeuksellinen, hyvin säilynyt kartanorakennus on maamerkki maisemassa.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Kulttuuriympäristön arvokas rakennuskanta johon sisältyy Kiialan päärakennus, useita sivurakennuksia ja suuri määrä talousrakennuksia sekä mm. vanha viinanpolttimo
- Pihapiiri puutarhasommitelmineen, istutuksineen ja pihakäytävineen, pihaan johtava monilajinen puukujanne
- Avoin viljelymaisema jonka halki avautuu näkymiä kartanolle ja Porvoonjoelle
- Saksanniemen kartanon päärakennus pihapiireineen ja vanhoine sivurakennuksineen.
- Saksalan kylän vanha kyläasutus ja rakentamisen perinteinen suhde ympäristöön

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY) Porvoonjokilaakson kartano– ja kylämaisema
- Alue on osa valtakunnallisesti arvokasta Porvoonjokilaakson maisema-aluetta
- Alue on osa maakunnallisesti arvokasta Porvoonjokilaakson maisema-aluetta
- Kartanon pihapiiri on osayleiskaavassa 2004 suojeltu aluemerkinnällä SR. Ympäröivät peltoalueet on merkitty aluemerkinnällä MA-1

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- www.rky.fi
- Anders Allardt. Kiala gård. Herrgårdar i Finland I. Helsingfors 1928
- Eino Jutikkala ja Gabriel Nikander, Suomen kartanot 1, Helsinki 1939

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

M32. KIIALAN KARTANOMAISEMA

A 32 Kiialan kartanoympäristö

Kartanolle avoimen peltomaisemman halki johtava pitkä puukujanne on poikkeuksellinen, siihen liittyy useita eri puulajikkeita kuten mm mäntyjä ja koivuja.

Oikealla maisemassa hallitsevan aseman omaava kartanon päärakennus

Pihan itäreunalla säilynyt komea kaksikerroksinen punatiilinen rakennus on rakennettu 1800-luvun lopulla viinanpolttimoksi.

Päärakennus ja sen länsipuolella sijaitseva vanha asuinrakennus pohjoisesta nähtynä.

Pihapiirin pohjoisosaan sijoittuvat tuotanto– ja talousrakennukset on ryhmitelty useiden eri talouspihojen ympärille.

M32. KIIALAN KARTANOMAISEMA

Saksalan kylän eteläiset alueet ja Saksanniemen kartano

Saksanniemen 1860-luvulla rakennettu päärakennus.

Saksanniemi 1950-luvulla. Ilmakuva vuodelta 1955. MMlL. https:// kartta.paikkatietoikkuna.fi/

A33. NÄSINMÄKI JA HAUTAUSMAA

Porvoonjoen länsirannalle vastapäätä Vanhaa Porvoota sijoittuva metsäinen mäkialue, jolla on sijainnut Näsin rälssitilan tilakeskus ja jolle 1700-luvun lopulla perustettiin hautausmaa. Rantatörmällä seisova Näsin vanha päärakennus on Porvoolle ikoninen maamerkki.

Porvoo Näsinmäeltä nähtynä, 1898. A. Edelfelt.

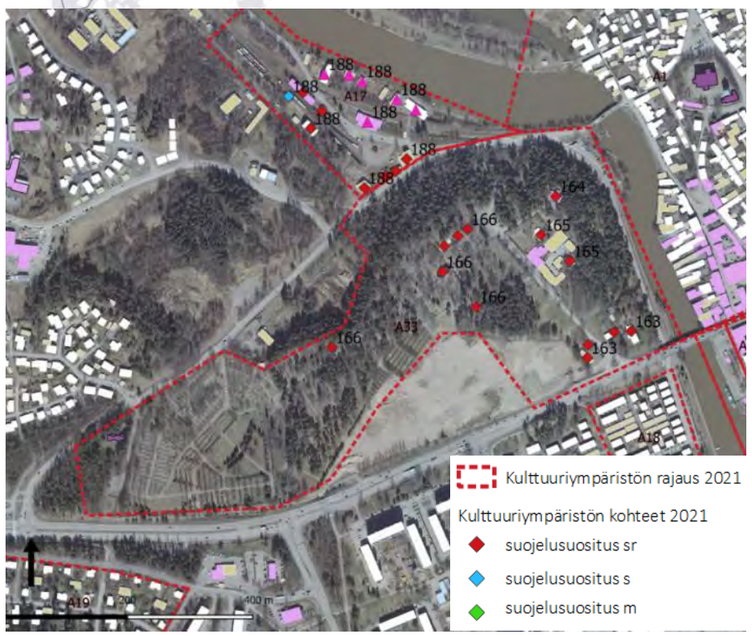

Kansikuva. Näsin kartano. Natalia Linsén 1894. Porvoon museo.

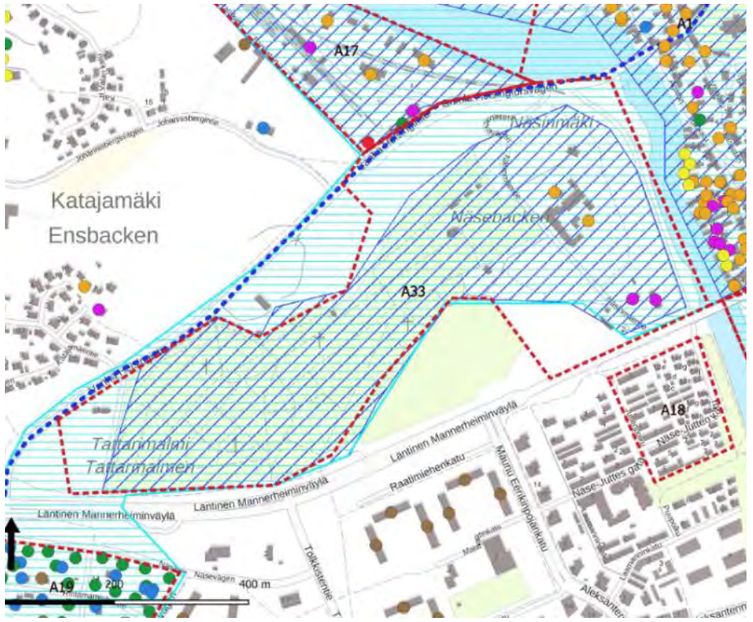

Porvoon keskeisten alueiden osayleiskaava Kulttuuriympäristöselvitys 2021

KUVAUS

Historia

Näsin rälssisäteri periytyy keskiajalta. 1500-luvulta 1800-luvulle kartanon omistajaluettelosta löytyy mm. linnanvouteja, upseereja, käskynhaltija, maaherra, kauppias ja raatimies, pormestari ja varatuomari. 1840-luvulla Näsiin yhdistettiin Hornhattulan rälssisäteri. Holmin suku omisti kartanon 1700-luvun loppupuolelta siihen asti, kunnes Porvoon kaupunki osti Näsin 1883. Vuonna 1927 Näsin kartanoalue liitettiin Porvoon kaupunkiin.

Porvoon hautausmaana käytettiin kirkonmäkeä, kunnes 1700-luvun lopulla ei enää ollut tilaa uusille hautapaikoille. Näsin hautausmaan perustamiseen ryhdyttiin, kun 1789 oli ehdotettu uutta hautausmaata Porvooseen sijoitetuille rykmenteille. Samana vuonna Näsin kartanon kanssa tehdyssä vaihtokaupassa kaupunkilaisten, maalaisten ja muiden hautausmaaksi hankittiin ensin 4 tynnyrinalaa kartanon luoteispuolelta. Hautausmaan kivimuuri valmistui 1800-luvun alussa.

Hautausmaata laajennettiin 1860-luvulla vanhan hautausmaan länsi- ja pohjoispuolelle. Vanha kivimuuri siirrettiin samassa yhteydessä. Koillisosan kalliokumpareelle sijoitettiin myöhemmin J.L. Runebergin hauta. Kuusimetsän kehystämästä hautausmaasta muodostui kaupunkilaisten suosima kävelypuisto, jonka kaunistamisesta esitettiin useita aloitteita. 1870-luvun lopulta alettiin sallia yksityisten hautojen lunastaminen. 1800-luvun loppupuolella hautausmaata laajennettiin useaan kertaan ensin länteen päin, myöhemmin myös pohjoispuolelle. Kun länsirannan rautatie katkaisi entisen kulkuyhteyden, rakennettiin vuonna 1874 uusi saapumistie kaupungilta hautausmaalle.

Aatelisperheiden neljän matalan, pulpettikattoisen hautakappelin riviä alettiin rakentaa 1790-luvulta alkaen nykyisen Runebergin haudan eteläpuolelle, 1903 valmistui Silfverhjelmin hautakappeli hautausmaan länsiosaan. Arkkitehti Gustaf Nyströmin suunnittelema, tiilestä ja graniitista rakennettu siunauskappeli vihittiin käyttöön 1907.

Seurakunta suunnitteli 1900-luvun alussa suuren lisäalueen ostamista hautausmaan lounaispuolelta. Viiden hehtaarin laajennukselle laadittiin suunnitelma ja alue otettiin käyttöön 1927, hautausmaaksi soveltumattomaksi todettu ns. Malminpelto muutettiin puistoksi. Uusi hautausmaa aidattiin 1930-luvun lopulla, sankarihauta vihittiin 1939.

Nykytilanne

Kartanon päärakennus kohoaa maisemassa maamerkkinä joen suuntaisena korkealla kiviterassilla. Pitkänomainen, mansardikattoinen, yksikerroksinen, hirsirunkoinen rakennus on mahdollisesti tuomari Johan Holmin rakennuttama, mutta todennäköisesti vanhempi, kustavilaisuuteen viittaavine yksityiskohtineen. Pihaa rajaa pohjoisessa vanha, aumakattoinen siipirakennus. Terassin alapuolella olevalle talouspihalle johtaa vaahterakujanne Näsin hautausmaan vierestä. Mahdollisesta kartanopuistosta ei ole säilynyt muuta kuin istutettu terassi. Kartanoalueen rajalle on rakennettu pitkät kivimuurit.

Mäen harjanteelle sijoittuva laaja metsäinen hautausmaa-alue jota reunustavat kivimuurit. Alueella on mm. vanha kappeli. Näsin kartanon keskuksen lähelle hankitulle alueelle on vuonna 1986 rakennettu huolto- ja hallintokeskus ja Näsinmäen länsipuolelle ortodoksinen kirkko. Pohjoispuolella on varikkoalue ja eteläpuolella laaja avoin sorapintainen alue.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Kulttuurihistoriallisesti merkittävä hautausmaa kivimuureineen , hautarakenteineen ja kappeleineen sekä istutuksineen
- Kulttuurihistoriallisesti merkittävä Näsin kartanorakennus ympäristöineen
- Puistoalueen luonne ikonisena näköalapaikkana ja osana Porvoon kansallismaisemaa

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Pääosa alueesta on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö RKY
- Hautausmaan rakennukset ovat kirkkolain nojalla suojeltuja.
- Näsin kartano on suojeltu lailla rakennusperinnön suojelusta
- Alue on osa laajempaa maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä
- Pääosa alueesta on osa Porvoon kansallista kaupunkipuistoa 2010
- Alue on osayleiskaavassa 2004 suojeltu merkinnöillä EH/s ja Py/s

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Wager Henrik. Näsin kartanon rakennushistoriallinen selvitys 2007. Selen I 1996, 556-559.

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

Läntisen sisäänajotien varressa Porvoonjoen rantatörmällä seisova Näsin kartanon vanha päärakennus on Porvoolle ikoninen maamerkki. Kartanon pihaa kiertää kivimuuri jossa on useita ovia. Taustalla näkyy Näsin kivi.

Oikealla ylinnä Näsinkiven näköalapaikka

Keskellä näkymä Näsinmäeltä kirkon suuntaan

Alla Näsinmäen kivimuurirakenteita ja mäntymetsää.

Vuonna 1929 rakennettu ja 1958 laajennettu Honkalan ravintola– ja kahvilarakennus Näsin mäellä.

Toinen Näsin vanhoista säilyneistä hirsiaitoista.

Näkymä Näsinmäentieltä, vasemmalla vanhat aitat, vaja sekä näiden edustalla pysäköintialue.

1800-luvulla rakennettu asuintalo Näsin pihapiirissä.

Näsin hautausmaa-alue

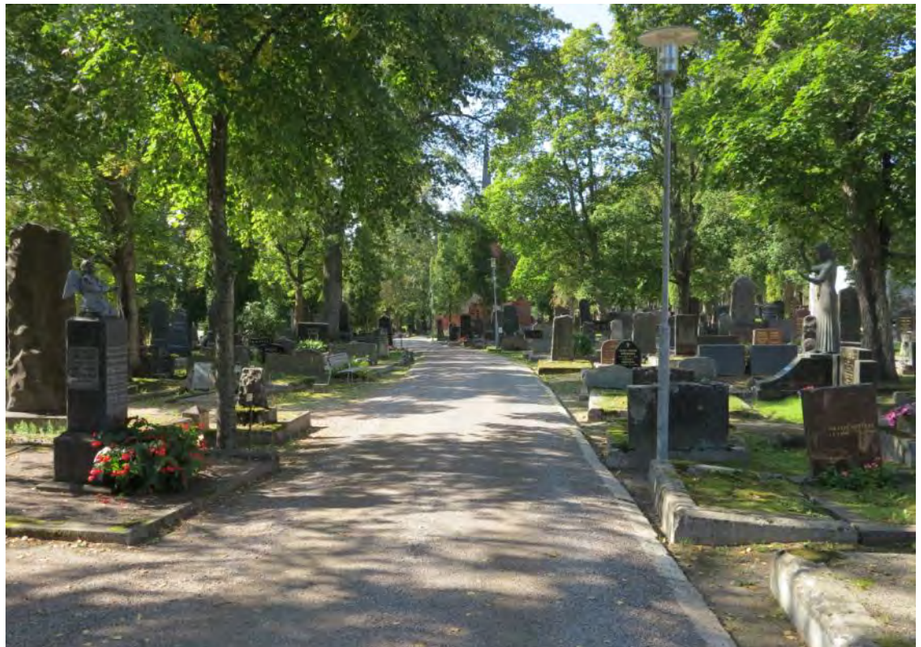

Vuonna 1907 valmistuneen siunauskappelin on suunnitellut arkkitehti Gustaf Nyström.

Vuonna 1852 rakennettu ruumiskellari.

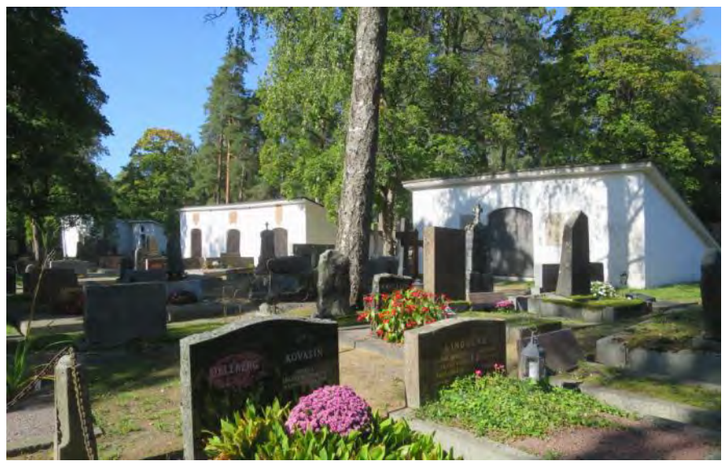

Lähellä pääporttia sijaitsee neljä 1790-1830 lukujen aikana rakennettua aateliskappelia.

M34. PORVOONJOEN ITÄRANNAN KULTTUURIMAISEMA

Inventointi 2021 Muutosherkkyys B

Porvoonjokilaakson laajempaan maisemakokonaisuuteen liittyvä aluekokonaisuus, joka edustavana kuvastaa jokilaakson vuosisataista agraarihistoriaa.

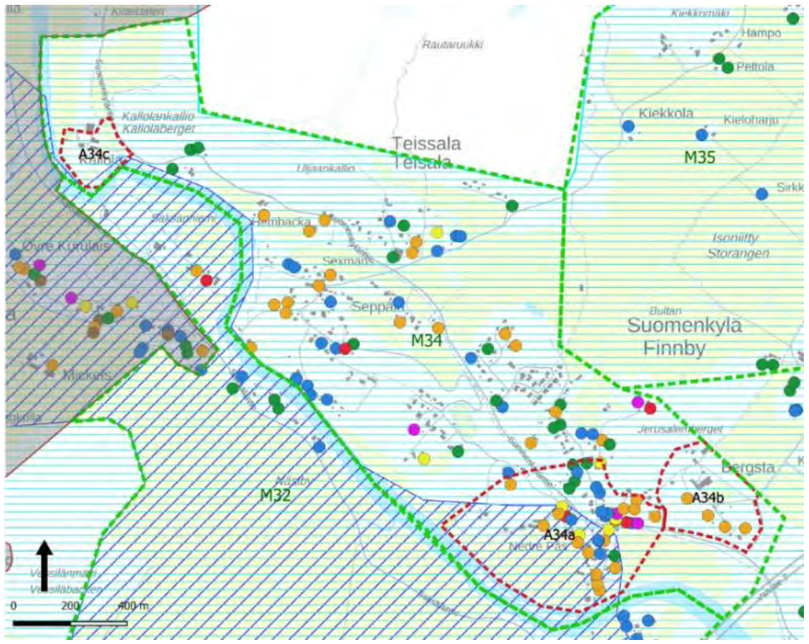

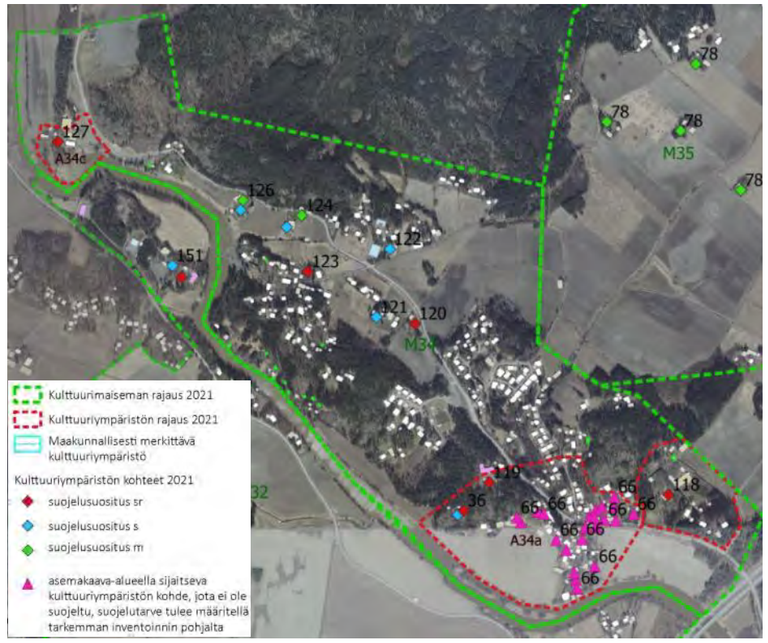

Vuoden 1873 kartalla näkyvät jokilaakson laajat viljelyalueet keltaisena. Joen länsirannalla nousevat korkeat kalliot. Rakentaminen sijoittuu kallioiden ja mäkien reunaalueille. Joen suuntainen Suomenkyläntie kulki nykyistä mutkittelevampaa reittiä. Sen varressa ovat Bergstadin ja Kallolan kartanot puutarhoineen. Kylämäisen tiivistä asutusta on Finnbyssä ja Teissalassa. Sekä Teissalasta että Finnbystä haarautuvat tiet koilliseen Mörskomin suuntaan jatkuvalle tielle. Joen itäpuolella on Saksanniemen (Saxby) kylä ja kartano sekä Kiialan kartano.

Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

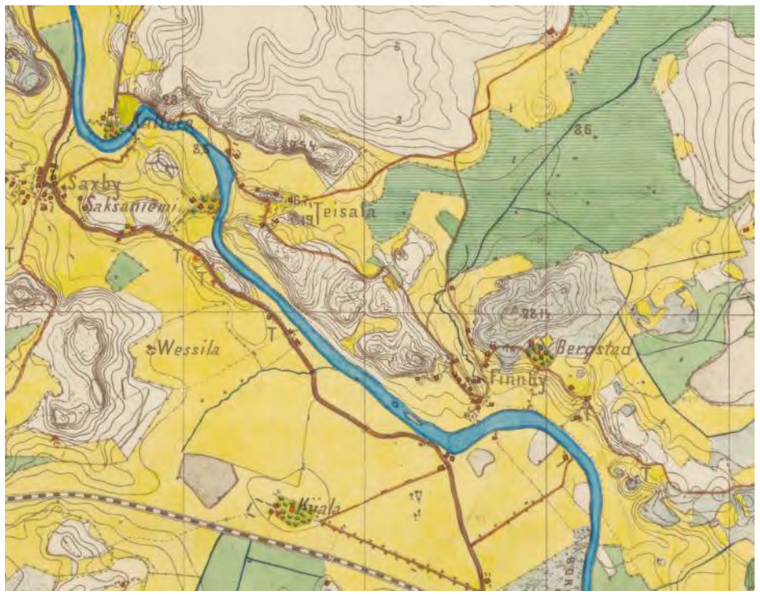

KUVAUS

Historia

Porvoonjokilaakson asutushistoria ulottuu aina esihistorialliselle ajalle. Keskiajalla jokilaaksossa oli jo useita suuria kyliä ja kartanoita. Suomenkylässä oli 1560-luvulla kymmenen taloa. Jokilaakson kylistä se oli pienemmästä päästä.

Nykytila

Alue on osa Porvoonjokilaakson Kiialan kartanon ja Suomenkylän laajempaa avointa viljelymaisemaa, joka edustavana kuvastaa jokilaakson vuosisataista agraarihistoriaa. Avointa maisemaa rajaavat ja jäsentävät jylhät kallioselänteet joen länsipuolta seuraavan vanha Suomenkyläntien varressa. Asutus sijoittuu perinteisesti metsän reunoille vanhan kylätien varteen sekä metsäsaarekkeisiin. Suomenkylän Nedre Påsin alue muodostaa hienon kokonaisuuden jossa on säilynyt vanhaa ja perinteisen ilmeensä hyvin säilyttänyttä tiiviistä kyläasutusta. Erityisiä kohteita ovat Bergstan ja Kallolan kartanot sekä kylätien varteen sijoittuvat vanhat kansakoulut. Kallioselänteille ja vanhemman rakennuskannan lomaan on muodostunut täydennysrakentamista, joka toisinaan korostuu kyläkuvassa ilmeeltään ja ympäristörakentamisen osalta.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- jokilaakson avoimet viljelyaukeat joiden halki avautuu näkymiä joelle ja asutuksen suuntaan, viljelyaukeaa idässä rajaavat kallioiset eheät metsäselänteet
- mutkittelevan vanhan kylätien linjaus ja luonne
- kylätien maisemassa ja jokimaisemassa korostuvat avokalliot ja metsäiset selänteet
- kylätien varteen sijoittuva kulttuuriympäristön perinteinen rakennuskanta talousrakennuksineen ja pihapiireineen
- Suomenkylän tiivis kylämäinen pienimittakaavainen asutus, piharakennuksineen ja aittarivistöineen
- Suomenkylän paloasema maamerkkinä
- maisemassa tunnusomaiset ja kulttuurihistorian kannalta merkittävät vanhat kansakoulut
- Bergstan ja Kallolan kartanomaiset tilakokonaisuudet rakennuksineen, puutarhoineen ja puistomaisine piha-alueineen

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on osa valtakunnallisesti arvokasta Porvoonjokilaakson maisema-aluetta
- Alue on osa Porvoonjokilaakson ja Vanhan Porvoon kansallismaisemaa.
- Alue on osa Porvoonjokilaakson maakunnallisesti arvokasta kulttuurimaisemaa
- Suomenkylän jokeen rajautuva alue on osa valtakunnallisesti merkittävää Porvoonjokilaakson kartano- ja kylämaisemaa
- Osayleiskaavassa 2004 on Bergstan tilakeskus suojeltu aluemerkinnällä SR ja Suomenkylän kyläalueet sekä Kallolan tilakeskus merkinnällä AT/s
- Nedre Påsin alueella voimassa oleva 1986 vahvistettu asemakaava ei sisällä suojelumerkintöjä.

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Göran Selén, Porvoon pitäjä kautta aikojen 1-2. 1996-97.

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

M34. PORVOONJOEN ITÄRANNAN KULTTUURIMAISEMA

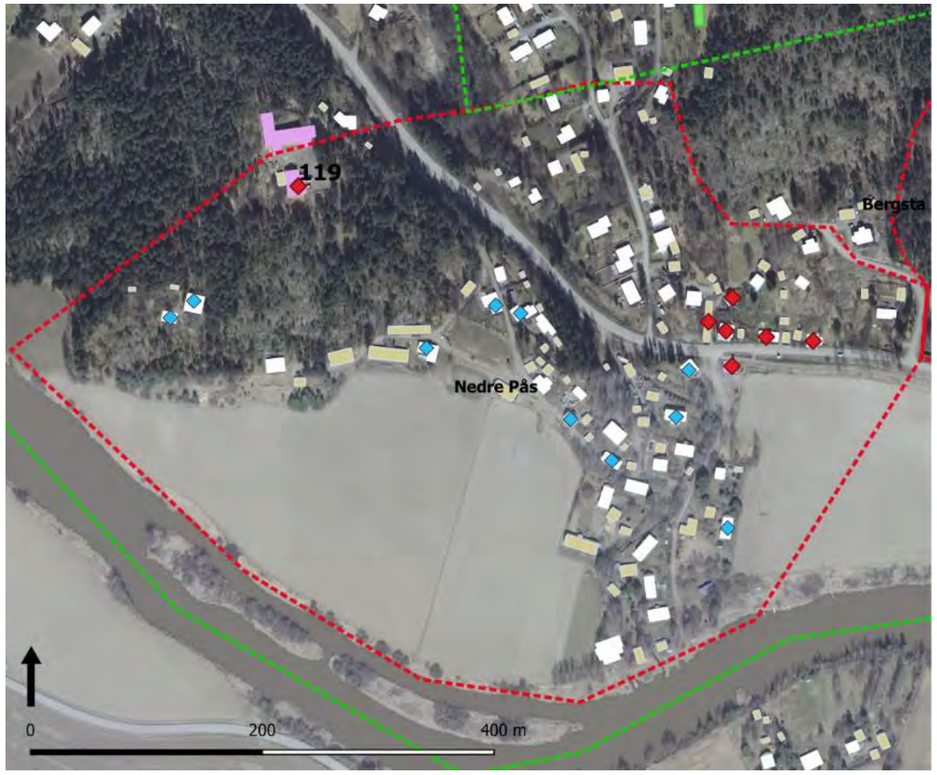

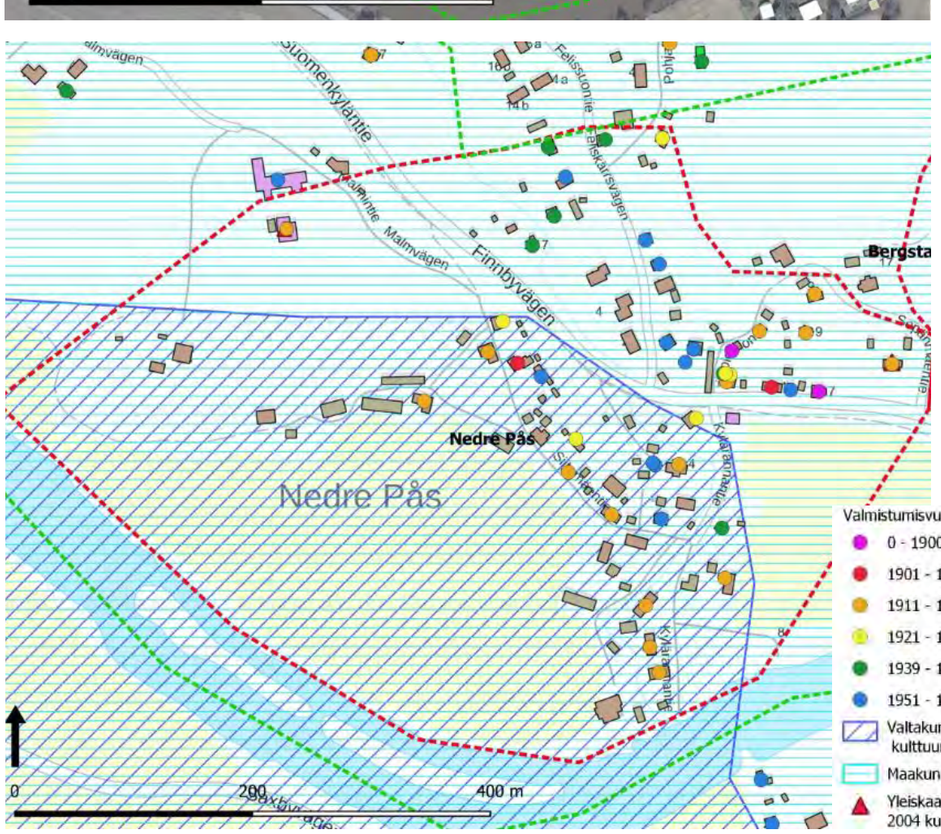

A34a Suomenkylä

Porvoonjoen itärannalla sijaitsee vanha kyläkeskus, jota ei isojakotoimenpiteissä ole hajotettu. Kylässä on metsän reunaan ja joelle työntyvälle selänteelle tiiviisti vierivieren sijoittuvaa 1800-luvun ja 1900-luvun alun pienimittakaavaista asutusta sekä myöhempää täydennysrakentamista. Kylässä on kaksi vanhaa maatilaa, Nedre Pås ja Lill-Knuts, joilla on säilynyt merkittävä ryhmä 1800-luvulta periytyvää rakennuskantaa.

Kapeiden kyläteiden varsilla ja pihoissa on säilynyt yksittäisten vanhojen piharakennusten ohessa myös poikkeuksellisen komeita aitta ja vajarivistöjä. Maamerkkinä Suomenkyläntien varressa on paloasema. Malmintien varressa korkean kallion laella on vanha, teatterin käytössä oleva kansakoulurakennus.

Alueella voimassa oleva 1986 vahvistettu asemakaava ei sisällä suojelumerkintöjä.

M34. PORVOONJOEN ITÄRANNAN KULTTUURIMAISEMA

A34b Bergstan kartanoympäristö

Suomenkylän 1500-luvulta periytyvät tilat peruutettiin kruunulle ison reduktion yhteydessä ja ostettiin myöhemmin verotiloiksi. Bergstan säteri oli perustettu 1500 -luvun lopulla. 1600-luvulta lähtien kartanon omistajat asuivat Ruotsissa ja lampuodit huolehtivat tiloista. Bergsta vaihtoi omistajaa 1700-luvulla ja 1800-luvun alkupuolella useita kertoja, kunnes se 1867 myytiin Sven Hougbergille. Tilaan liitettiin useita muita tiloja Suomenkylästä ja muualta. Hougberg rakennutti uuden päärakennuksen 1867-68, arkkitehti Konstantin Carstensin piirustusten mukaan. Maatilan yhteyteen perustettiin höyrysaha ja tiiliruukki. Kartanon teollista toimintaa laajennettiin vielä mattokutomolla 1800-luvun lopulla. Päärakennuksen yhteyteen istutettiin laaja puisto ja pihapiirin reunaan kuusiaita.

Kartanoon kuului 1920-luvulla runsaat 1000 ha maata, josta 375 ha peltoa. Hogbergin suku myi kartanon 1936.

Nykytila

Bergstan kartanon tilakeskus sijoittuu Porvoonjokilaakson ja karjalaiskylän peltoaukean väliselle mäenharjanteelle. Pihan taustalla kohoaan kallioinen mäki. 1860-luvulla rakennettu satulakattoinen päärakennus on myöhemmin laajennettu ja hiljattain kunnostettu.

Kokonaisuuteen liittyy lisäksi kolme 1900-luvun vaihteessa rakennettua työväenasuntoa, viljamakasiini, maitokamari, navetta sekä uudempia talousrakennuksia. Kartanon päärakennuksen puistomaista pihaa rajaa komea leikattu kuusiaita jonka ylitse avautuu näkymiä Porvoon jokilaaksoon. Myös talouspihaa rajaa koilliseen kuusiaita.

A34c Kallolan kartanoympäristö

Kallolan tilakeskus sijoittuu Porvoonjoen niemekkeelle, idässä nousevan korkean kallion edustalle. Nykyinen aumakattoinen päärakennus on 1800-luvulta. Sen vieressä on toinen pitkänomainen vanhempi asuinrakennus johon liittyy tiiliholvattu kellari. Muuta vanhempaa rakennuskantaa ovat kookas vanha hirsinavetta, paja ja joen rannassa 1930-luvulla rakennettu sauna. Niementörmällä, pihan länsiosassa on säilynyt aiemman, vuonna 1931 palaneen päärakennuksen kivijalan jäänteitä.

M35. KARJALAISKYLÄN VILJELYAUKEAN ASUTUS

Inventointi 2021 Muutosherkkyys B

Ilmeeltään erityinen maisemakylä, jossa on ilmeeltään yhtenäinen ryhmä peltoalueelle lomittain aukealle sijoittuvia asutustiloja. Tilakeskukset jälleenrakennuskauden tyyppirakennuksineen ovat ilmeeltään yhtenäisiä ja muodostavat selkeästi maisemasta rajautuvia saarekkeita.

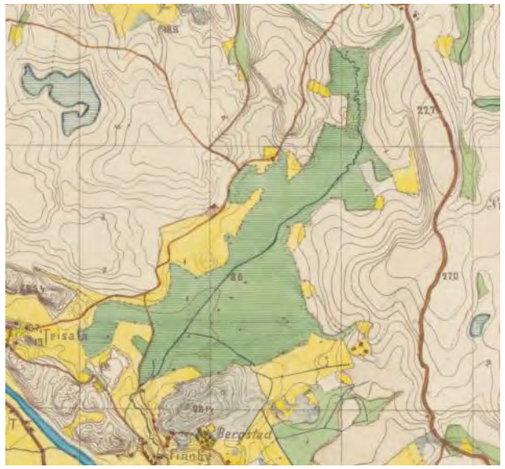

Alue oli vielä 1870-luvulla pääosin niittyä (vihreä) jonka reunoilla oli aidattuja peltoalueita (keltainen). Niityn pohjoisreunalla Teissalasta ja Suomenkylästä koilliseen kulkevan tien varteen on merkitty yksi talo ja niitylle useita latoja. Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ KA.

Asutustilojen talouskeskukset sijoittuvat etäälle toisistaan pellon reunoille ja lomittain pellon keskelle. Ote lohkomiskartalta vuodelta 1956/ KA.

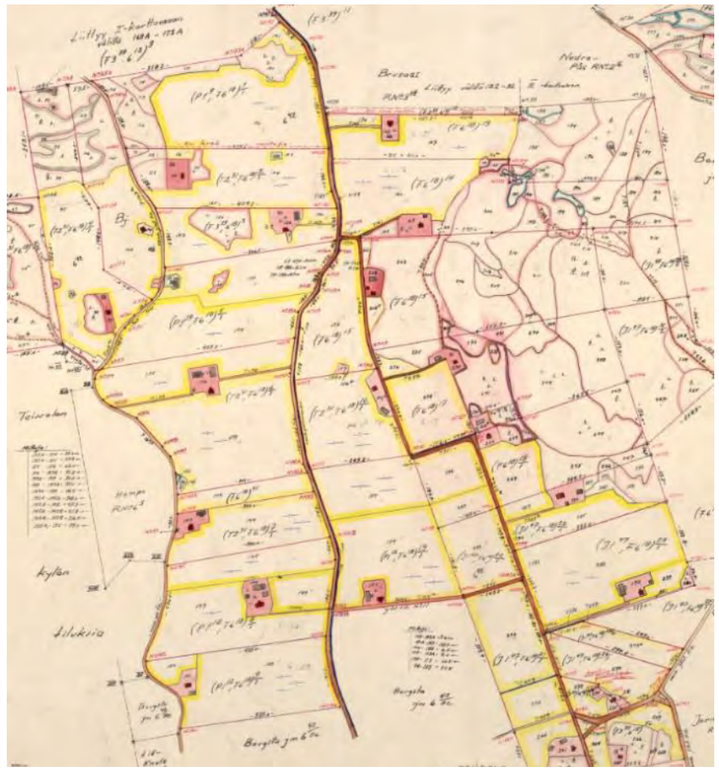

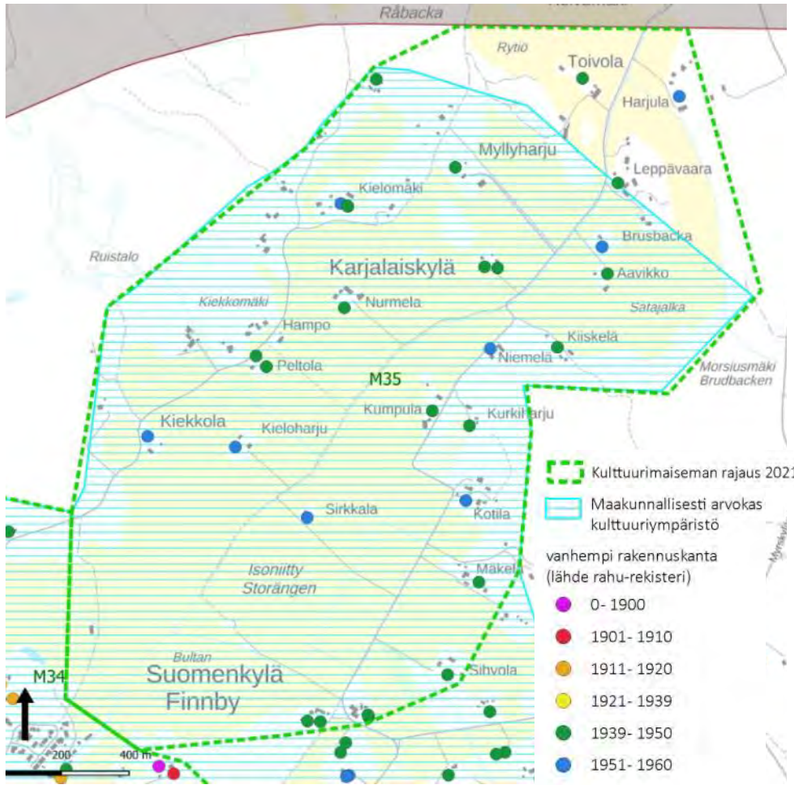

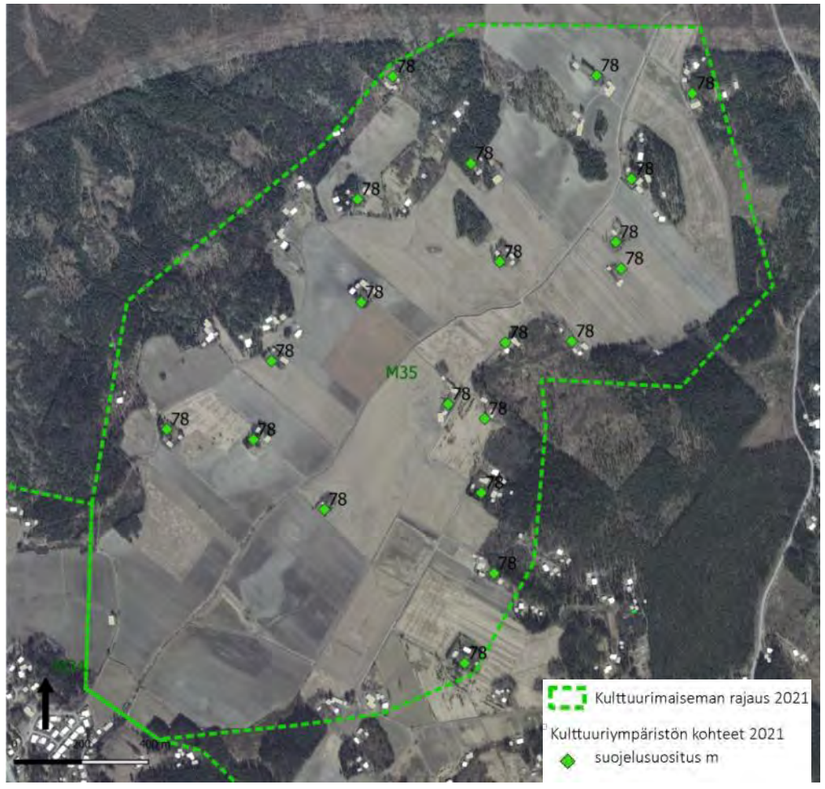

KUVAUS

Historia

Vanha pelto– ja niittyalue, jolle toisen maailmansodan jälkeen rakennettiin ryhmä asutustiloja. Lomittain sijoittuvien tilakeskusten rakennuskanta on tehty jälleenrakennuskauden tyyppiratkaisujen mukaisesti.

Nykytila

Metsäisten kallioselänteiden rajaama avoin, viljelty ja topografialtaan tasainen peltolaakso. Maisemaa rytmittävät lukuisat erilleen toisistaan metsän reunaan tai pellon keskelle muodostettuihin saarekkeisiin sijoittuvat jälleenrakennuskauden asutustilat. Pellon keskellä kulkevalta Kielotieltä avautuu pitkiä näkymiä alueen halki ja kaukana toisistaan sijoittuville tiloille.

Tilojen rakennuskanta ilmeeltään ja mittakaavaltaan yhtenäinen, toisinaan jopa tyypiltään identtisiä. Pihapiirissä on tyypillisesti jälleenrakennuskauden tyyppitalomallia edustava 1½ -kerroksinen asuinrakennus, sekä ryhmä samaan suorakulmaiseen koordinaatistoon sijoitettuja talousrakennuksia, mm. kookas puu– tai sementtitiilirakenteinen navetta, pienempi saunarakennus sekä mahdollisia muita talousrakennuksia. Pihaa kehystävät pihapuut, usein koivut.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- avoin viljelty maisematila jonka halki avautuu pitkiä näkymiä maisemaan ja asutustiloja kohti
- viljelyaukeaa rajaava eheä metsänreuna
- toisistaan erilleen sijoittuvat eheitä pieniä kokonaisuuksia muodostavat maatilojen pihapiirit
- pihapiirin rakennusten ryhmittelyn periaatteet ja suorakulmainen jäsentely
- kulttuuriympäristön tunnusomainen ja ilmeeltään hyvin säilynyt rakennuskanta talousrakennuksineen ja pihapiirin istutuksineen

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Pääosa alueesta sisältyy Porvoonjokilaakson valtakunnallisesti arvokkaaseen kulttuurimaisema-alueeseen
- Pääosa alueesta sisältyy Porvoonjokilaakson maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuurimaisema-alueeseen
- Alue on osa Porvoonjokilaakson ja vanhan Porvoon kansallismaisemaa (kansallismaisemilla ei ole tarkkoja rajauksia)

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Maanmittauslaitoksen jakokartat

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

M35. KARJALAISKYLÄN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Näkymiä alueelta. Maasto on tasaista ja alueen halki avautuu pitkiä näkymiä tilalta toiselle. Nämä maisemarakennetta yhdistävät näkymät tekevät laajasta alueesta tunnelmaltaan kylämäisen.

Rakennukset on toteutettu jälleenrakennuskauden tyyppitaloratkaisuja soveltaen.

A36. DOMARGÅRDIN KARTANOYMPÄRISTÖ

Kartanoympäristö Veckjärven rannalla

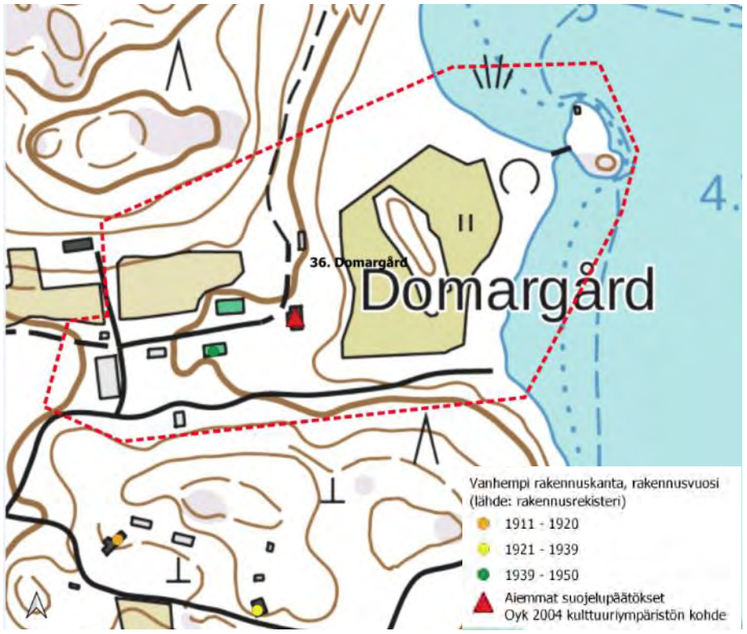

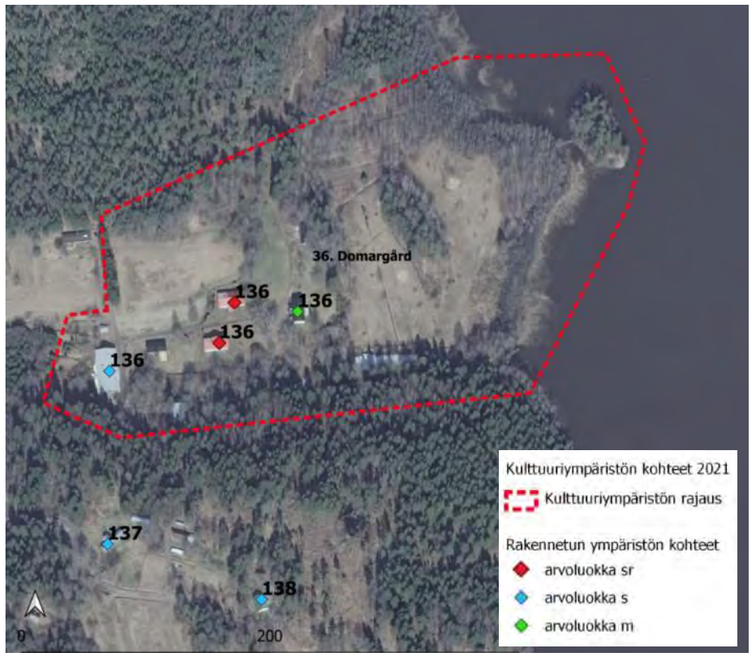

Porvoon keskeisten alueiden osayleiskaava Kulttuuriympäristöselvitys 2021

KUVAUS

Historia

Tuleva Domargård oli Veckjärven seitsemästä tilasta ainoa, jota ei luovutettu Porvoon kaupungille veronkantoa varten 1602. Lilla Veckjärvi-niminen tila oli 1500-luvun keskivaiheilla muutettu ns. sääntönäistilaksi, joka maksoi kruunulle sääntöveroa ja johon kuului perintöoikeus. Tilan omistajana oli tuolloin Porvoon kihlakunnan tuomari Lars Pedersson. Hänen poikansa, tuomari Olof Larsson, aateloituna Stubbe, sai tiluksilleen rälssioikeuden 1580 ja tilasta tehtiin perintösäteri 1589. Nimi Domargård viittaa em. omistajiin. Tilan omistajat vaihtuivat vuosien kuluessa, 1763-1782 omistajana oli maaherra Anders Henrik Ramsay ja tilaa viljeli lampuoti kuten aiemmin. Veckjärven kylän isojako suoritettiin 1783-1784.

1820-luvun vaihteesta vuoteen 1835 omistajana oli porvoolainen vuorineuvos Johan Solitander, joka todennäköisesti rakennutti tilan uuden, sittemmin palaneen päärakennuksen kesäasunnokseen. Albertina von Fieandtin ja hänen vävynsä, lukiolehtori Öhmanin aikana kartanon seuraelämä kukoisti. Öhmanien kaudella, joka jatkui vuoteen 1871, istutettiin runsaasti omenapuita ja laajennettiin vanhaa päärakennusta. Valtioneuvos Osbergin omistajakaudella rakennettiin 1870-1890-luvulla pehtorin ja muonamiesten kaksikerroksinen asuinrakennus, kasvihuone, vesijohtojärjestelmä ja näkötorni. Kartano toimi Osbergin perheen kesäasuntona.

Domargårdin kartanoympäristöä täydensivät näyttävät puisto- ja puutarhaistutukset sekä pihaa kohti johtava koivukujanne. Puistossa kasvoi mm. balsamipoppelieita, lehtikuusia, korkeita kuusia, lehmuksia, vaahteroita ja tammia. Pihan reunalle istutettiin syreeniaidanne. Puutarhassa kasvatettiin hedelmiä ja marjoja myyntiin. Järven saareen rakennettiin huvimaja. Sinne ja Alpeiksi kutsutuille kallioille lähdettiin retkille. Kallioiden juurella kasvoi hasselpähkinöitä ”Balderin ha´assa”.

Vuonna 1919 kartano myytiin Valdemar Åkermanille. Hänen aikanaan rakennettiin mm. kanala ja navetta, johon sisältyi meijeri, sepänpaja, sauna ja pesutupa. Åkermanin perheen aikana tuotiin 60 omenapuuta Ekebyhofista Ruotsista. Åkermanit myivät Domargårdin 1927. Domargård oli vuodesta 1965 Porvoon kaupungin omistuksessa, mutta siirtyi myöhemmin jälleen yksityisomistukseen. Vanha päärakennus paloi 1971 ja nykyinen päärakennus rakennettiin sen paikalle.

Nykytila

Päärakennus on järven rannan tuntumassa suorakulmaiseen koordinaatistoon jäsennellyn piha-alueen itäpäässä, keskikäytävän linjassa. Aikoinaan palanut päärakennus on karoliinisen kartanon ”pastissi”, joka on toteutettu arkkitehti Eero Oulasvirran piirustusten mukaan 1970-luvulla. Mansardikattoinen, sileällä pystylaudoituksella vuorattu rakennus on varustettu koristeellisilla, osittain pieniruutuisilla ikkunoilla. Keskiakseli jatkuu rakennuksen keskellä olevan salin läpi järvimaiseman suuntaan.

Pihaa rajaavat keskikäytävän molemmin puolin sijaitsevat korkealla, asuttavalla ullakkokerroksella varustetut, satulakattoiset siipirakennukset. Puistoistutusten reunustaman kartanokeskuksen pihapiirin portti on kaunista takorautatyötä.

Äskettäin kunnostettu pohjoinen siipirakennus on asuinkäytössä. Pitkänomainen kaksikerroksinen, satulakattoinen rakennus edustaa perinteistä rakennustapaa. Julkisivuverhous on punamullattu.

Eteläinen siipirakennus on julkisivuiltaan pääosin alkuperäisenä säilynyt. Ulkovuorauksen ja yksityiskohtien perusteella lohkokivisokkelille perustettu rakennus on 1870-1880-luvulta (ja muistuttaa yleisten rakennusten ylihallituksen puuarkkitehtuuria, vrt. Porvoon asemanseutu). Navettarakennus on pihapiirin länsipuolella sijaitseva, pohjois-eteläsuuntainen satulakattoinen rakennus 1900-luvulta.

Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Kulttuuriympäristön vanha rakennuskanta talousrakennuksineen
- Puistomainen piha– ja puutarha-alue vanhoine pihapuineen

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Osayleiskaava 2004 suojelumerkintä SR

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

Allardt I, 336, Allardt 1928, 286-300, *Herrgårdar i Finland,* Selen I, 1996, 283-284
Korvenmaa 1980, 58

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

A36. DOMARGÅRDIN KARTANOYMPÄRISTÖ

Vanhan päärakennuksen tilalle 1970-luvulla rakennettu päärakennus.

Viistoilmakuva 16027-14 Porvoon kaupunki

Pihan vanhoja kivirakenteita.

Pohjoinen siipirakennus

Eteläinen siipirakennus

Navetta on vuodelta 1923

Pihan eteläreunalla sijaitseva talousrakennus

A37. VECKJÄRVEN VANHA KYLÄYMPÄRISTÖ

Inventointi 2021 Muutosherkkyys B

Veckjärven kylän paikalla, järven länsirannalla säilynyt ympäristökokonaisuus, johon liittyy Hongaksen kantatilan pihapiiri poikkeuksellisen edustavine vanhoine rakennuksineen, kartanomainen Staffaksen 1800-luvun päärakennus sekä kaksi 1900-luvun alkupuolen edustavaa huvilaa.

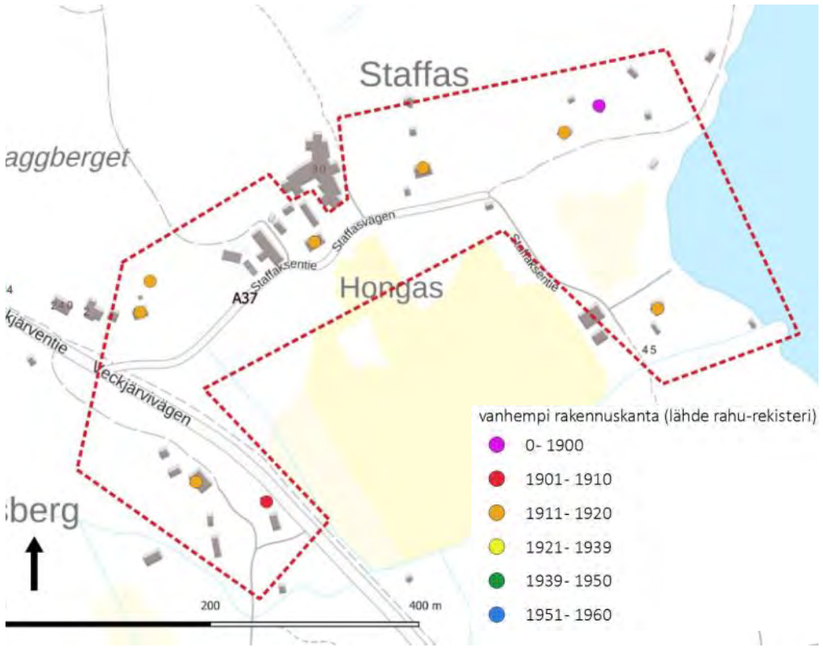

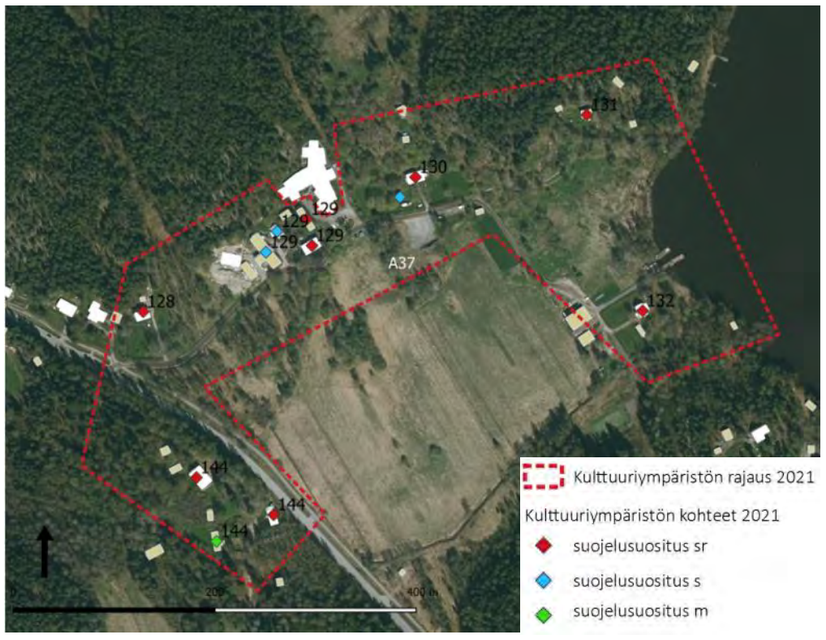

Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

KUVAUS

Historia

Veckjärven kylä tunnetaan 1500-luvulta maatalouskylänä jossa on ollut 7 tilaa. Porvoon kaupunki sai verotuloja Veckjärven kuuden tilan kruunutuotoista 1602– 1924. Kylän seitsemäs tila oli Domargård joka 1500-luvulla oli muodostettu säteriksi. Hongaksen ja Staffasin tilat sijoittuvat vierekkäin Hongaksentien varteen.

Hongaksen tilan päärakennus on 1700-luvulla rakennettu paritupa ja pihapiiriin kuului ulkorakennuksia, komea aittarivi. Pihan reunaan 1995 valmistunut kookas palvelutalo edustan pysäköintialueineen on muuttanut ympäristön luonnetta.

Staffasin kaksikerroksinen päärakennus on noin vuodelta 1800. Aitta ja kivinen kellari periytyvät myöskin 1800-luvulta. Tilaa kasvatettiin liittämällä siihen muita hankittuja tiloja ja Staffas sai siksi kartanomaisen luonteen kunnes se 1920 jaettiin eri osiin. Konsuli Henry Hagman testamenttasi Staffaksen vuonna 1963 Åbo Akademille, joka kolme vuotta myöhemmin möi kartanon Porvoon maalaiskunnalle. Tämän jälkeen päärakennus restauroitiin ja muutettiin kokoushuoneistoiksi. Hasselholmeniin tehtiin urheilu– ja virkistysalue. Porvoon maalaiskunta osti vuonna 1990 naapuritila Hongaksen ja myi sen seuraavana vuonna eteenpäin vanhusten palveluta-lokäyttöön.

Veckjärven rannalla rinteessä Staffasin vieressä on komea 1900-luvun alun huvila. Toinen huvila on sen alapuolella rannalla .

Nykytila

Vanhalla kylänpaikalla nauhamaisesti Veckjärven rantaan johtavan tien varressa , sekä Veckjärventien reunalla säilyneet vanhat rakennukset pihapiireineen muodostavat poikkeuksellisen hyvin säilyneen kokonaisuuden, jossa näkyvät sekä kylän vanhan talonpoikaiskulttuurin että myöhemmän huvilakulttuurin piirteet.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- mutkittelevan vanhan kylätien linjaus ja luonne
- kulttuuriympäristön vanha rakennuskanta talousrakennuksineen ja pihapiireineen
- näkymät järven suuntaan, näkymät tieltä pihojen suuntaan
- Rakennusryhmien ja pihapiirien muodostama Veckjärven rantaan ulottuva maisemallinen kokonaisuus

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Hongaksen tilakokonaisuus, sekä päärakennus ja aittarivistö on suojeltu rakennussuojelulailla
- Osayleiskaava 2004; osalla aluetta suojelumerkintä *alue jolla säilytettäviä ympäristöarvoja*, osalla aluetta AT/s ja PY/s (*alue jolla ympäristö säilytetään).*

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Maanmittauslaitoksen jakokartat
- Göran Selén, Porvoon pitäjä kautta aikojen 1-2. 1996-97.

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

A37. VECKJÄRVEN VANHA KYLÄYMPÄRISTÖ

Hongaksen kaksikerroksinen päärakennus on 1700-luvulta. (127).

Staffaksen päärakennus 1800-luvun alusta edustaa harvinaista empirearkkitehtuuria (130).

Viistoilmakuva 04931-069 Porvoon kaupunki

Maatilan asuinrakennus 1900-luvun alusta (144).

1900-luvun alussa rakennettu huvila (144).

Taitekattoinen huvila 1900-luvun alusta (131).

Hongaksen poikkeuksellisen komea vanha aittarivistö (129).

Taitekattoinen huvila 1900-luvun alusta (132).

Jugendvaikutteinen huvila 1900-luvun alusta (128).

A38. STENSBÖLEN KARTANOYMPÄRISTÖ

Inventointi 2021 Muutosherkkyys A

Jo 1300-luvulta tunnettu kartano, jonka pihapiirissä on säilynyt poikkeuksellisen komea 1800-luvun alussa rakennettu päärakennus sekä ryhmä hyvin säilyneitä vanhoja talousrakennuksia. Kokonaisuuteen liittyy laaja kartanopuisto vanhoine puineen, puroineen ja patorakenteineen .

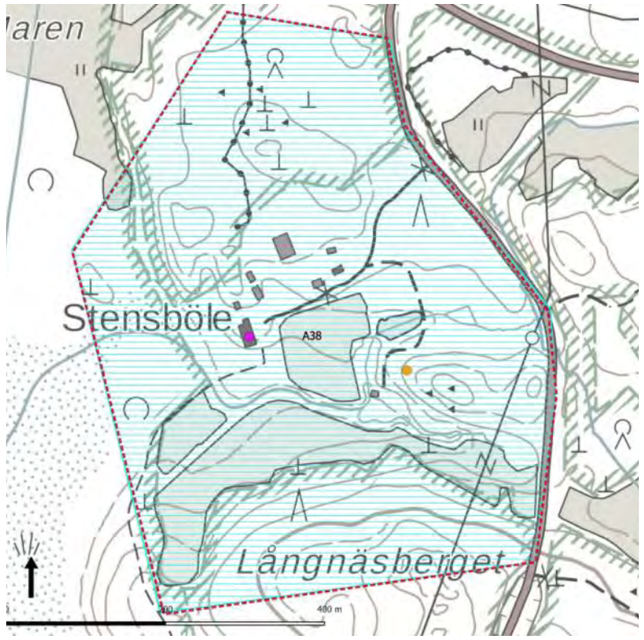

Porvoon keskeisten alueiden osayleiskaava Kulttuuriympäristöselvitys 2021

KUVAUS

Historia

Stensbölen yksinäistalo sijaitsee Stensbölen selän rannalla. Stensbölen vanhin kirjallinen maininta on vuodelta 1327. 1400-luvulla tila kuului jonkin aikaa Turun Tuomiokirkon alaisuuteen, 1500-luvun lopulla Hästeskon perheelle. Avioliiton kautta tila siirtyi vuonna 1721 Rotkirchin suvulle, samalla isovihan ajan rappiotilasta siirryttiin uuteen vaiheeseen. Wentzel Fredrik Rotkirchin toimesta 1700-luvun loppupuolella kunnostettiin ja raivattiin maita, rakennettiin patoja, ojitettiin, parannettiin viljelyksiä hiekkatäytöillä. Perunanviljely alkoi Rotkirchin Pommerin sodan aikana oppimilla menetelmillä. Kartanolle luotiin suuri puutarha. Tilalla oli tuolloin 36 lehmää, 24 härkää, 2 hevosta, lisäksi lampaita. 1786 Stensböle muutettiin sääntöperintötilaksi. Tilan velvollisuuksiin kuului lainamakasiinin ylläpito. Kartanoon kuului vuonna 1800 13 torppaa, vuonna 1900 6 torppaa. Vuoden 1918 torpparilain perusteella tilasta lohkottiin neljä torppaa ja yksi mäkitupa. Sääntöperintötilan omistajista sukuhaaransa viimeinen jäsen oli Emilie Rotkirch, jonka puoliso oli Fredrik Segerstråle. Hänen kuolemansa jälkeen tila siirtyi 1927 perintönä Edvard Wallenskiöld -Rotkirchille, jonka jälkeläiset lahjoittivat kartanon Svenska Litteratursällskapetille 1990. Vanhan päärakennuksen paikaksi on tunnistettu kallioinen, kivikkoinen alue, uusi päärakennus rakennettiin lähemmäksi rantaa.

Tilalla on ainakin vielä 1930-luvulla toiminut kehäsaha ja jauhomylly.

Nykytila

Nykyinen päärakennus doorilaisine puolipylväineen on rakennettu arkkitehti Pehr Granstedtin piirustusten ja kustannusarvion mukaan (1814). Puutarhan puoleinen julkisivu on rannan suuntainen ja on aiemmin hallinnut rantamaisemaa. Pitkällä sivulla on yhdeksän ikkuna-akselia, keskellä on suhteiltaan leveä, kaksikerroksinen poikkipääty. Pihan puoleinen lasikuisti on rakennettu n.1900. Rakennus on ominaispiirteiltään säilynyt. Viimeisten yksityisten omistajien aikana asennettiin keskuslämpö, vesijohto ja sähkö ja sisätiloja kunnostettiin.

Pihapiirissä on säilynyt kookas kivinavetta vuodelta 1840. Sen edessä sijainnut 1860-luvulla rakennettu puinen tallirakennus on purettu, samoin kaksikerroksinen muonamiesrakennus, jonka kivijalasta on säilynyt osa. Sisäänajotien vieressä on suuri vilja-aitta vuodelta 1895 ja päärakennuksen pohjoispuolella peräkkäin kaksi pitkänurkkaista aittaa, joista toisen päädyssä on vanha vellikello. Lisäksi pienempi vuoraamaton hirsirakennus, jossa on muotoillut räystäskannakkeet. Vuoden 1980 inventoinnissa 1980 mainitaan mm. aitta vuodelta 1777, tupa vuodelta 1870 sekä nuottavaja.

Kokonaisuuteen liittyy 1700-luvulta periytyvä laaja puisto istutuksineen ja kookkaine vanhoine puineen. Vuonna 1939 puisto käsitti n. 5 hehtaaria. Puistoon liittyy puro ja patorakenteita, lampia ja siltoja. Padon alapuolella on säilynyt vanha hirsirakenteinen mylly ja sen läheisyydessä pieni paja.

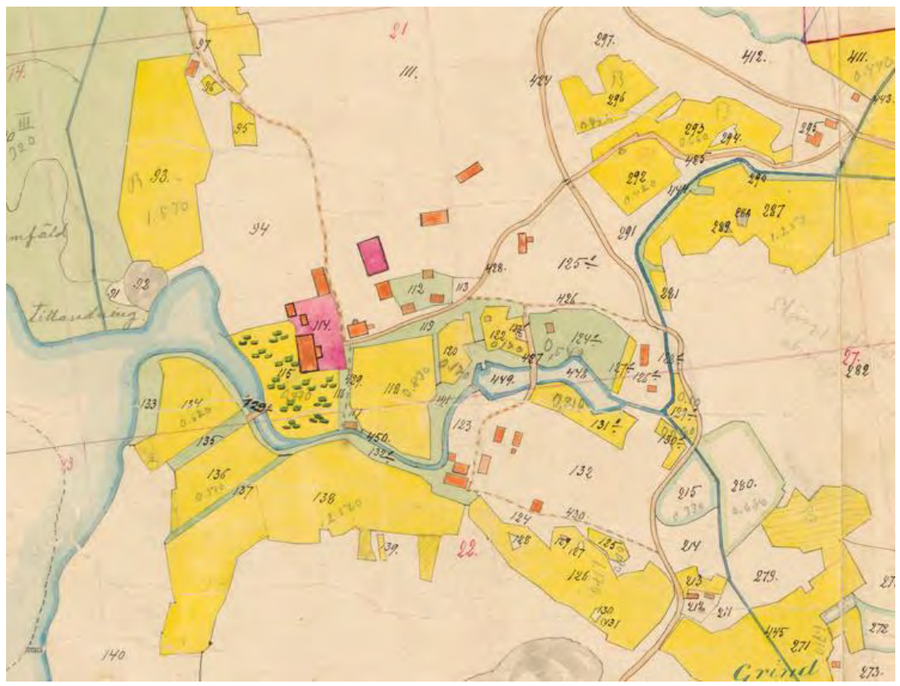

Ote vuoden 1923 tiluskartasta. Finna. Pihapiirissä on tuolloin ollut suuri määrä myöhemmin poistuneita rakennuksia ja merenlahti on ulottunut avoimena kartanopuutarhan reunaan.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Kulttuuriympäristön arvokas rakennuskanta johon sisältyy päärakennus, sekä suuri määrä talousrakennuksia ja aittoja.
- Pihapiiri puutarhasommitelmineen, istutuksineen ja pihakäytävineen
- Lampi patorakenteineen

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on osa Porvoon kansallista kaupunkipuistoa 2010
- Stensbölen alue on maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö
- Stensbölen kartanoympäristö on osayleiskaavassa 2004 osoitettu merkinnällä SR

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

Allardt 1928, 77-87, Allardt I 1930, 215- 228, Selen I 1996, 279-280

Nikander Jutikkala 1939, 577-580, Korvenmaa 1980, 64-65

Stensböle gård speglar herrgårdslivet på 1800-talet. Svenska Yle 28.07.2015. https://svenska.yle.fi/artikel/2015/07/28/stensbole-gard-speglar-herrgardslivet-pa-1800-talet

A38. STENSBÖLEN KARTANOYMPÄRISTÖ

Nykyinen päärakennus doorilaisine puolipylväineen on rakennettu arkkitehti Pehr Granstedtin piirustusten ja kustannusarvion mukaan vuonna 1814.

Vasemmalla hirsinen pajarakennus ja lampi

Oikealla pihapiirin vanhoja hirsiaittoja ja piharakennuksia.

A39. BJÖRKHOLMIN LUOTSISAARI

Inventointi 2021 Muutosherkkyys A

1800-luvun lopulla rakennettu luotsiasema kapean väylän varrella

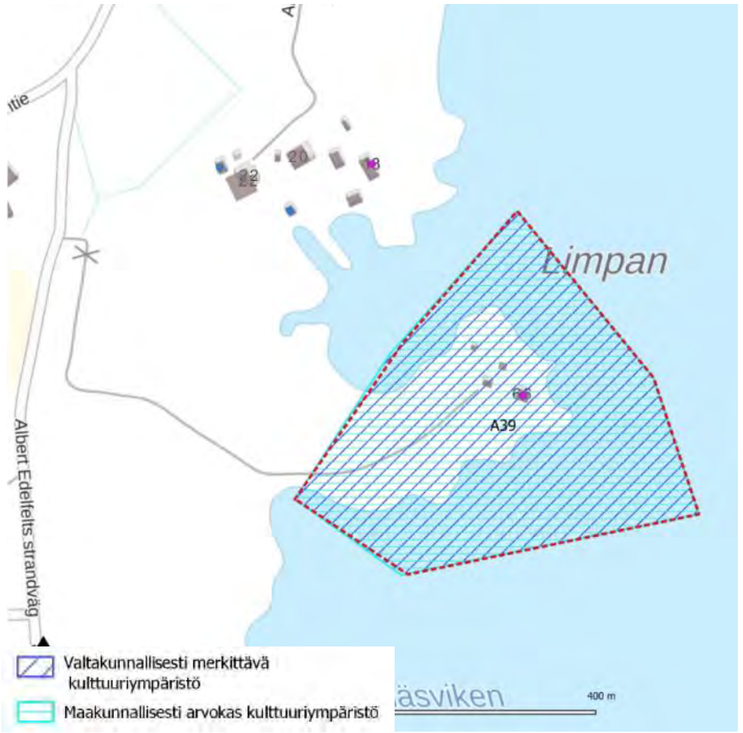

Vasemmalla

Viistoilmakuva 04931-018 /Porvoon kaupunki

Oikealla

Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873/ Kansallisarkisto

KUVAUS

Historia

Vuodesta 1857 lähtien Porvoon luotsiasema sijaitsi Svinön (Sikosaari) saarella kaupungin edustalla. Vuonna 1899 toiminta siirrettiin Björkholmille, jonne rakennettiin luotsiasema, purjevaja, käymälä ja laituri. Vuonna 1920 kohteesta käytettiin nimitystä Porvoon luotsiasema. Myöhemmin alueen luotsit siirtyivät Emäsaloon. (www.rky.fi)

Nykytila

Vuonna 1899 rakennettu Björkholmin luotsiasema sijaitsee Porvooseen johtavan kapean väylän varrella luonnonkauniilla saarella. Luotsiasemassa on rikkaasti jäsennöity, nikkarityylinen julkisivulaudoitus ja erikoinen taitekatto. Alkuperäisessä asussa olevat sisätilat käsittävät pienen tuvan ja kamarin. Myös osa kiinteästä sisustuksesta on säilynyt käyttöajan asussaan. Vanhaan rakennuskantaan kuuluu lisäksi vuonna 1899 rakennettu purjevaja ja vanha laituri. (www.rky.fi)

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- luotsiaseman rakennus, ulkoinen ilme ja sisätilat
- rakennus maamerkkinä maisemassa, näkymät rakennusta kohden
- luotsiaseman hierarkkinen asema ympäristössä
- lähiympäristön ja rantojen luonne

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö RKY
- Alue on osa Porvoon kansallista kaupunkipuistoa 2010
- Maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö
- Alue on osayleiskaavassa 2004 suojeltu aluemerkinnällä SR
- Alue on osoitettu asemakaavassa RA/s-1 alueeksi ja luotsiasema on suojeltu sr-1 merkinnällä

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

Harri Nyman, Meriväylien rakennusperintö. Toim. Marja-Leena Ikkala. Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 21. Museovirasto 2009.

https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/merivaylien-rakennusperinto.pdf (haettu 9.1.2019).

www.rky.fi

A39. BJÖRKHOLMIN LUOTSISAARI

Vuonna 1899 rakennettu Björkholmin luotsiasema ja siihen liittyviä myöhempiä piharakennuksia.

Valokuvaaja Pekka Sihvonen 2000. Kuvalähde: Museovirasto/ Finna

A40. EMPIREKAUPUNGIN REUNAVYÖHYKE

Inventointi 2021 Muutosherkkyys B

Empirekaupungin ulkoreunaan muodostunut julkisten rakennusten , puistojen ja urheilukenttien sekä asumisen vyöhyke.

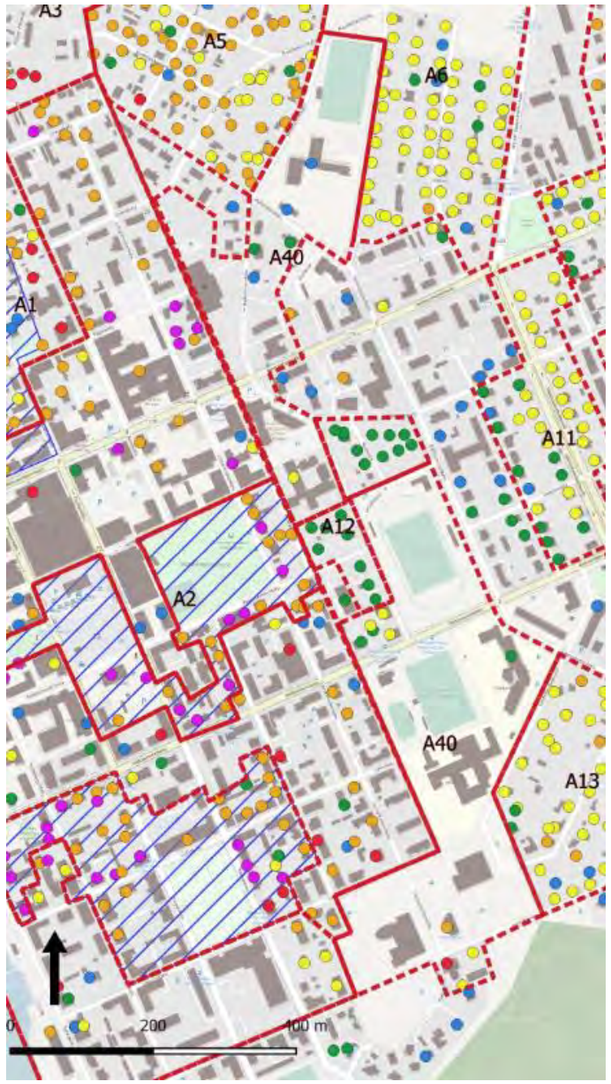

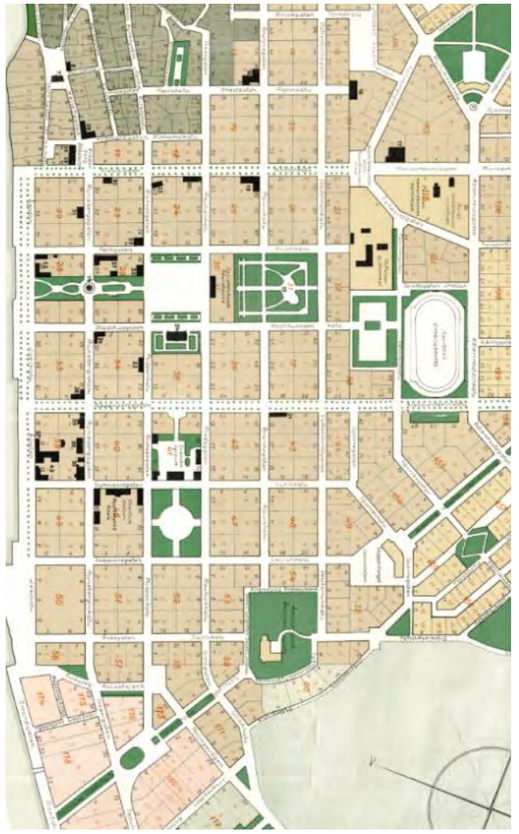

Ote Jung & Jungin kaavasta vuodelta 1931

KUVAUS

Historia

Empirekeskustan ympärille rakentui 1900-luvun aikana julkisten rakennusten, puistojen ja urheilukenttien vyöhyke. Jung & Jungin vuoden 1931 asemakaavalliseen suunnitelmaan sisältyivät useat näistä toiminnoista, kuten urheilukenttä, sairastupa ja sairaala sekä useat puistot. Kaavassa kuitenkin keskustan korttelialueet jatkuivat katkeamattomana näiden välissä, liittäen laajenevan kaupungin reuna-alueet osaksi kaupungin ydintä. Näin ei kuitenkaan kokonaan toteutunut.

Nykytila

Alueella on useita kulttuuriympäristön kannalta merkittäviä julkisia rakennuksia, mm. kouluja, sairaala-rakennuksia, teatterirakennus sekä urheilukenttä. Uudempaa kerrostumaa edustavat postmodernistista arkkitehtuuria edustava poliisitalo sekä kirjasto. Omaksi osa-alueekseen rajattu Soturikylä sijoittuu tälle vyöhykkeelle katkaisten julkisten rakennusten sarjan.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Kulttuuriympäristön hyvin säilynyt rakennuskanta kokonaisuudessaan
- Julkisten rakennusten hierarkkinen ja näkyvä asema kaupunkikuvassa
- Tärkeät näkymät julkisten rakennusten suuntaan
- Puistot ja urheilukenttä kaupunkirakennetta jäsentävinä ja jakavina elementteinä
- Puistot vehreyttä luovina ja toiminnallisina alueina

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Osa alueen vanhemmista rakennuksista on suojeltu asemakaavassa. Alueelle tulisi laatia kattava inventointi jonka perusteella voidaan tarkentaa rakennuskannan kaavallinen suojelutarve.

LÄHTEITÄ JA AIEMPIA INVENTOINTEJA

- Vuorinen, Juha. Borgå Sjukhem- Rakennushistoriallinen selvitys. 2014

A40. EMPIREKAUPUNGIN REUNAVYÖHYKE

Lundinkadun sosiaali– ja terveysasema. Porvoon sairashuone on vanhin Suomessa säilynyt sairaalarakennukseksi suunniteltu ei-valtiollinen sairaala. Lisäksi sairashuonekokonaisuuden rakennus A on ensimmäinen ei-valtiollisten toimijoiden sairaalarakennukseksi suunniteltu rakennus. Kokonaisuudessa on säilynyt runsaasti eri rakennushistoriallisia kerrostumia 1880-luvulta aina 1980-luvulle asti.

Linnankoskenkadun päätteenä olevaa äiti-lapsikodiksi 1900-luvun alussa rakennettua rakennusta ei ole suojeltu asemakaavassa.

Mannerheiminkadun varressa sijaitseva Porvoon energian talo on suojeltu asemakaavassa.

Aleksanterinkatu 24.

Teatteritalo, Vänrikinkatu 4

Arkkitehti Tuomo Siitosen suunnittelema vuonna 2000 valmistunut Porvoon pääkirjasto.

Kvarnbackens skola 1955, arkkitehti Bertel Saarnio

Keskuskoulu, arkkitehti Hilding Ekelund

A40. EMPIREKAUPUNGIN REUNAVYÖHYKE

Urheilukenttä. Aita porttirakennelmineen on kaupunkikuvassa tunnusomainen.

Kallenlinnankatu 7

Kallenlinnankatu 5

Suistohalli, Meritullinkatu 3-7, Rv 1946 huonekaluteh-das, laajennus 1955, 1981 muutettu urheilu– ja varas-tohalliksi